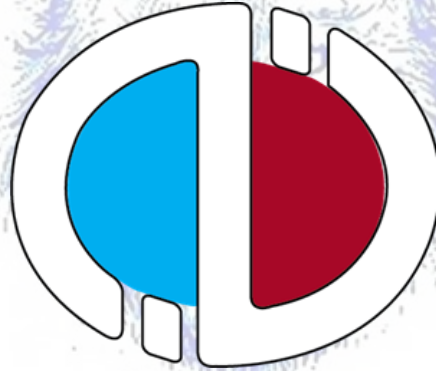

SOS301U ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

DON'T ASK QUESTIONS, JUST FOLLOW

**ÜNİTE ÖZETLERİ
DENEME SORULARI
ÜNİTE SORULARI
ÇIKMIŞ SORULAR**

SKYMOON PDF

DON'T ASK QUESTIONS, JUST FOLLOW...

SINCE 2020

ÜNİTE 1: SANAYİ SONRASI TOPLUM: DANİEL BELL

GİRİŞ

Bugünden geçmişe baktığımızda sosyolojinin ortaya çıkmasına neden olan sanayi devrimi ve sanayi toplumunun yarattığı dönüşümleri anlamak için sosyolojinin kurucu isimlerinin sosyoloji teorilerini anlamaya ve yorumlamaya çabalarken eksikliklerini ve eleştirilebilecek yanlarını tespit edebilmek kimi zaman eğlenceli bir uğraş haline de gelebilmektedir. Sanayi toplumundan bambaşka bir toplumsal yapıya doğru dönüşümü hangi kavramlaştırma ile çözümleyebileceğimiz bir muamma haline gelmiştir. Zira sanayi toplumu kavramı Saint Simon'dan bu yana sosyoloji disiplini içerisinde tartışmasız kabul görürken, sanayi sonrası topluma ilişkin kavramlaştırmaların hangisini benimseyeceğimiz konusunda tam bir uzlaşmaya varıldığı söylenemez.

DANİEL BELL'İN SOSYOLOJİSİ

Daniel Bell'in sosyolojisinin temel amacı "kuramdan çok toplumsal çözümlemeye" (Poloma, 1993, s. 323) ağırlık vermesidir. Çağdaşları gibi Bell de büyük toplumsal sorunların çözümü için öngörülerde ve önerilerde bulunma eğiliminde olan bir sosyologdur. Sosyolojide varolan bir eğilimi/yaklaşımı temsil eden bu tarz toplumsal önkestirim (social forecasting) olarak adlandırılmaktadır. Ona göre tahmin olayların sonuçları ile ilgilenirken, toplumsal önkestirim tarihsel eğilimler dizgesinin olasılıklarının ana hatlarını çıkarmaya çalışır (Poloma, 1993, s. 324). Bell, YAKINLAŞMA (convergence) teorisinin önde gelen temsilcilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Yakınlaşma teorisine göre toplumsal organizasyonların teknik ve ekonomik zorunlulukları toplumsal yapının biçimlenmesinde siyasal ideolojilerden çok daha etkilidir. Bu nedenle kapitalist ve sosyalist toplumlar giderek daha çok birbirlerine benzemektedirler (Mann, 1983, s. 22). Sanayi sonrası toplum planlamacı bir toplumdur ve sahip olduğu entelektüel teknoloji ile elindeki inanılmaz boyuttaki verileri "hangi...eğer...sonra" senaryolarına göre analiz edebilir; eğilimleri izole edebilir ve projeksiyonlar çıkarabilir (Waters, 1996, s. 149). Bell önkestirim alanlarını şu şekilde sıralamaktadır: Teknolojik, demografik, ekonomik, siyasi ve toplumsal önkestirim. Bell'e göre üretim ve tüketimin temel değerleri farklıdır. Üretim çalışma etiğine ve tatminin ertelenmesi ilkesine dayanırken tüketim hedonizme (hazcılığa) ve kişisel tatmine dayanır. Üretimin ve

tüketimin değerlerinin farklı olduğu şeklindeki bu argüman, sosyal sistemleri nispeten sabit bir normatif çerçeve içinde bütünleşmiş sistemler olarak gören işlevselciliğe yönelik bir eleştiridir.

İdeolojinin Sonu Tezi; İdeoloji düşünceleri toplumsal hareketlere dönüştüren önemli bir işlevi yerine getirir. Duygusal enerjiyi ritüellere ve sanata yönlendiren dine benzer şekilde ideoloji de insanların duygularını serbest bırakmalarını ve enerjilerini siyasal eyleme kanalize etmelerini sağlama kapasitesiyle donatılmıştır. 19.yüzyılın siyasal ideolojileri iki önemli alanda ittifak yapmıştır: burjuvazi tarafından yeterince tanınmayan statülerini pekiştirmeye çalışan yükselen entelektüel sınıf ve ilerlemeyi ölçebilen ve gösterebilen bilimin pozitif değerleri. Ancak Bell bugün ideolojilerin bittiğini vurgular. Bunun üç nedeni vardır:

1. Sosyalist rejimlerin kendi halklarına karşı uyguladıkları şiddet içerikli baskılar
2. Kapitalist pazarın en olumsuz etkilerinin iyileştirilmesi ve refah devletinin ortaya çıkışı
3. İnsan doğasının mükemmel olduğunu vurgulayan romantik felsefelerin yerine insanlığın varoluşuna Stoacı yaklaşan yeni felsefelerin ortaya çıkışı (Waters, 1996, s. 79).

Bu teze göre kapitalizmin doğasındaki büyük değişimler (sermaye sahipliğinin dağılımı, işçi sınıfının siyasete dâhil olması, refah devletinin büyümesi gibi önemli değişimler) sağ ve sol arasındaki eski çatışmanın gücünü azaltmıştır (Bruce ve Yearly, 2006, s. 85-86).

Bu kavramın; on dokuzuncu ve yirminci yüzyılda hâkim olan çatışmaların üstesinden geldiğini, ne Marx'ın sınıf çatışmasının ne de Weber'in bürokrasinin demir kafesinin yaratacağı tahakkümlerin gerçekleşmediğini ima eden iyimser bir kavram olduğu ileri sürülmektedir (Horton, 2006, s. 34).

Sanayi Sonrası Toplum Kavramı

Bu kavram ilk kez 1914'te COOMARASWAMY VE PETTY'NİN ENDÜSTRİ ÖTESİ DENEMELERİ (ESSAYS IN POST INDUSTRIALİSM) makalelerinde kullanılmıştır. Sanayisonrası (post- endüstriyel) toplum kavramını ilk kullanan Daniel Bell değildir, ama bu kavram çoğunlukla Bell'in formüle ettiği şekliyle tartışıldığı için onunla özdeşleşmiştir. Sanayi sonrası toplum fikri, kendi ifadesiyle, gelecekte belli bir zamanda sanayi sonrası toplumun ortaya çıkacağına dair bir tahmin değildir; aksine, ortaya çıkmakta olan özellikler üzerinde temellenen bir spekülatif kurgudur (Bell, 1976a, s. ix). Bu kavram, gelişmiş Batı toplumlarındaki sosyal tabakalaşma yapısı ve toplumsal düzenin yeni

eksenlerini tanımlayan bir paradigma ve toplumsal çerçevedir. Toplumsal yapılar bir gecede dönüşmezler ve tam bir devrimin gerçekleşmesi çoğu kez yüzyıllık bir dönemi alır" (Slattey, 2007, s. 464)

Endüstri öncesi toplumdan, endüstri toplumuna oradan da post-endüstriyel topluma geçiş olduğunu düşünen Bell'in temel ilgisi ise post-endüstriyel toplumdur ve post-endüstriyel toplumu analiz edebilmek için onu TOPLUMSAL

YAPI , SİYASET ve KÜLTÜR olmak üzere üç temel alana böler (Ritzer, 2003, s. 233).

Sanayi sonrası toplumun en temel karakteristik özellikleri teknolojiye, ekonomide ve toplumsal yapıda görülmektedir. Ekonomi, ağırlıklı olarak imalat sanayinden hizmet sektörüne kaymakta, teknolojik alanda bilim destekli sanayi merkezi önem kazanmakta, toplumsal yapıda ise yeni teknik elitlerin yükselişi ile birlikte yeni bir toplumsal tabakalaşma prensibi görülmektedir (Bell: 1974'ten akt. Watson, 1995, s. 180).

Sanayi sonrası toplum düşüncesine sahip diğer kuramlarda olduğu üzere, Bell'in sanayi sonrası toplum tasavvuru da en genel anlamda "kol emeği gerilerken, beyaz yakalı işlerin, hizmet endüstrisinin, profesyonel grupların hızla büyümesini ve yüksek eğitime, araştırma ve geliştirme çalışmalarına daha fazla kaynak ayrılmasını" varsaymaktadır (Swingewood, 1998, s. 372).

Sanayi sonrası toplum kavramı; yeni bir yönetici elit, işgücünün hizmet sektörüne devinimi, teknolojinin değişimdeki itici gücü ve en önemli bilgi türü olarak teoriyi, toplumsal yapının değişimini açıklamak üzere tamamen yeni geliştirilen ve ilgi çekici bir sosyolojik açıklama (Waters, 1996, s. 108) olarak bir araya getirmektedir.

Ayrıca "bilgi toplumu"nın gelişimi Bell'e göre dünyanın o güne kadar tanık olmadığı ölçüde yükseköğrenimin demokratikleştirilmesini de içermektedir (Waters, 1996, s. 117). Başka bir ifadeyle, bilgi post-endüstriyel toplum- da gücün temel kaynağını oluşturur. Bell bu kavramı o dönemde profesyonel mesleklerin çoğalması, yüksek teknoloji gerektiren işlerin artması ve eğitilmiş, teknolojik elitlerin yükselen gücüne dikkat çekmek için kullanmıştır (Bruce ve Yearly, 2006, s. 152).

Sanayi Sonrası Toplum Kuramı

Sanayi öncesi toplumda; Genel olarak doğadan kaynakları dönüştürmeye dayalı bir uğraş ve mücadele söz konusudur. Sosyolojide yaygın olarak kabul edilen şekliyle sanayi öncesi toplum avcı-toplayıcı toplum ve tarım toplumu olarak ayrıştırılarak tanımlanmaktadır.

Sanayi toplumunda; Gelişmiş makinelerle ve karmaşık örgütsel ve yönetsel süreçlerle bir uğraş veya mücadele söz konusudur. Sanayi sonrası toplumun aksine sanayi toplumu insan-makine ilişkilerini merkeze alan, doğal çevrenin teknik çevreye dönüşümü için enerji harcayan bir toplumdur. Önemli meslekler ikincil sektör meslekleri olan, yarı-vasıflı fabrika işçisi ve mühendisliktir. Sanayi toplumunu fabrikalar, makine teknolojisi, imalat sektörü, örgütlü emek karakterize etmektedir. . Ekonominin ve ilerlemenin taşıyıcısı, bu anlamda üretim artışı ile gerçekleştirilen kârdır.

Sanayi sonrası toplumda; Diğer iki toplum tipinin aksine sanayi sonrası toplum makine teknolojisinin yanı sıra enformasyona dayalı "entellektüel teknoloji"nin yükseldiği bir toplumdur. Sanayi sonrası toplum üç sektörden endüstriler barındırır: ulaştırma ve hizmetlerin olduğu üçüncül endüstriler; ticaret, finans ve sermaye değişiminin olduğu dördüncül endüstriler; sağlık, eğitim, araştırma, kamu yönetimi ve boş zaman faaliyetlerinin olduğu beşincil endüstriler. Bunların içinde sonuncusu belirleyicidir çünkü kilit noktadaki meslekler merkezde bilim adamları olmak üzere, profesyonel ve teknik olanlardır.

Önceki toplumlarla karşılaştırıldığında sanayi sonrası toplumun en önemli ve ilk özelliklerinden biri üretim biçiminin farklılaşmasıdır. Bu yeni toplum yapısını karakterize eden en önemli unsurlardan biri artık imalat sanayi üretiminin başlıca üretim olmamasıdır. İmalat sanayinin yerine ticaret, finans, sigorta, gayrimenkul, bireysel profesyonel hizmetler ile alım satım, onarım hizmetleri ve genel devlet işlerini kapsayan hizmet sektörü (Bell, 1967, s. 27) toplam üretim içinde daha büyük bir paya sahiptir. Sanayi toplumunda yaygın bir biçimde varolan mal üretiminden hizmet üretiminin yaygın hale gelmesi en çarpıcı unsurlardan biridir.

Bell bilgiyi sanayi toplumunun sinir uçlarına yerleştirir. Her toplumda bilginin önemi yadsınamaz zira iktidarın temeli olarak bilginin mülkiyetinde ya da siyasal konumunda değil; sanayi sonrası toplumda bilginin karakterinde bir değişim yaşanmıştır (Bell, 1967, s. 28). Sanayi sonrası toplumda belirleyici olan teorik bilginin merkezi önem kazanmasıdır. Teorinin ampirizme karşı önceliği esas hale gelmiştir.

Sosyal bilimlerde de birçok alanda bilgisayar tabanlı ekonomik sistemlerin modellemeleri, toplumsal davranışların ve karar alma süreçlerinin kontrollü deneyimleri yapılabilir hale gelmiştir. Bell, giderek daha karmaşık hale gelen bilgisayar temelli simülasyon prosedürleri sayesinde ekonomik sistemler, sosyal davranışlar, karar verme problemleri

gibi çok çeşitli konuların simülasyonlarının yapılabildiğini ve sosyal bilimler alanında ilk defa büyük ölçekli "kontrollü deneyler" yapma olanağına kavuştuğumuzu vurgulamakta, bu sayede gelecekte hayatlarımızı etkileyecek konuları seçip kontrol edebileceğimiz "alternatif gelecekler" çizebileceğimizi düşünmektedir (Bell, 1967, s. 30).

Üniversiteler toplumların bilgi üretiminde, bilginin sanayinin hizmetinde kullanılması yönünde çok önemli katkıları olmuştur.

Bell, post-endüstriyel toplum tipinin özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

- Endüstriyel açıdan; Mal üretiminden hizmet ekonomisine geçiş
- Mesleki açıdan; Mavi yakalı endüstriyel mesleklerden beyaz yakalı profesyonel ve teknik konumlara, işçi sınıfı ağırlıklı bir toplumdan daha da orta sınıf bir topluma geçiş
- Politik açıdan; Politikacılar ve işadamlarından oluşan geleneksel güç yapısına meydan okuyabilecek yeni bir bilgi sınıfının yaratılması.
- Kültürel açıdan; İlerlemenin ve politika oluşturma'nın asıl kaynağı olarak teorik bilginin merkezi konumu.
- İdeolojik açıdan; Teknolojinin kontrolü ve teknolojik değerlendirmeye dayalı bir 'gelecek yönelimi' (Slattery, 2007, s. 462).

Bell'e göre toplumsal yapı, tekno-ekonomik (teknolojik ve ekonomik) düzen anlamına gelmektedir ve bu alandaki değişimler zorunlu olarak politika ve kültür alanındaki değişimlerle ilişkilendirilmek zorunda değildir. Bu açıdan post-endüstriyalizmin politika ve kültür alanını ancak dolaylı olarak etkileyeceğini savunur (Bell, 1976, s. xcix).

Sanayi toplumunun egemen figürleri girişimciler, işadamları, endüstri yöneticileri iken, yeni figürler bilim adamları, matematikçiler, ekonomistler ve yeni bilgisayar teknolojisinin mühendisleridir (Bell, 1967, s. 27). Yeni toplumun egemen kurumları entellektüel kurumları olacaktır. Ayrıca yeni toplumda liderliği bugün bildiğimiz anlamda işadamları ve şirketler değil, araştırma şirketleri, endüstriyel laboratuvarlar ve üniversitelerin üstleneceğini ifade etmektedir (Bell, 1967, s. 27)

Waters'a göre Daniel Bell, Weber'in bürokratik yönetici sınıfına dair ideal tipin boyutlarında kullandığı metodolojiye öykünerek, ideal tip benzeri bir kurgu ile sanayi sonrası toplumu beş açıdan değerlendirmektedir:

1. Hizmet ekonomisinin oluşumu
2. Profesyonel ve teknik sınıfın üstünlüğü

3. Teorik bilginin önceliği
 4. Teknolojinin planlanması
 5. Yeni entelektüel teknolojinin yükselişi
- Waters (1996), Bell'in "Sanayi Sonrası Toplumun Gelişi" kitabının sonraki baskılarında, sanayi sonrası topluma ilişkin boyutların çeşitlendirildiğini bazılarında ise vazgeçildiğini söylemektedir. Kitabın sonraki baskılarında Bell dört işlevsel situs belirtir: bilimsel, tekno-mantıksal, yönetsel ve kültürel; ayrıca beş kurumsal situs belirler: ticaret, hükümet, üniversite/araştırma, sosyal refah ve askeri. Büyük çatışmaların sınıflar arasında değil, bu siteler arasında gerçekleşeceğini, dahası bu çatışmalar sayesinde sınıf oluşumunun engellenebileceğini ileri sürer (Waters, 1996, s. 111-112).

Hizmet sektörünün birçok bileşeni bulunmaktadır.

1. Sanayi toplumunda belli başlı kol emeğine dayalı gerçekleştirilen hizmet endüstrisinin, ulaşımın, iletişimin, kamu hizmetlerinin, toptan ve perakende dağıtımının genişlemesini varsayar.
2. Beyaz-yakalı istihdamı; ekonomi, bankacılık ve finans sektörlerinin düzenlenmesi ile büyür.
3. Mal üretimi acil ihtiyaçlardan fazla olduğunda, bireysel gelir arttığında boş zaman hizmetleri (kişisel bakım, yeme içme, boş zaman seyahati, eğlence, spor v.s) büyür.
4. Sağlık ve eğitimin birer hak olarak kavranışı yaygınlaşır.
5. Toplumun karmaşıkleşan yapısı ve hakların artan siyasallaşması kamu hizmetleri sektörünün genişlemesine neden olmaktadır (Waters, 1996, s. 112-113).

Sanayi Sonrası Toplamların Genel Karakteristikleri

Veysel Bozkurt (2010) sanayi sonrası topluma ilişkin belirgin özelliklerini Daniel Bell ve diğer sanayi sonrası toplum kuramcılarının Alain Touraine ve Masuda'nın yaklaşımlarını da kapsayacak biçimde şu başlıklar altında değerlendirmiştir:

1. Ekonomik yapıdaki dönüşüm
2. Yükselen yeni sınıflar
3. Bilginin artan rolü
4. Enformasyon teknolojileri
5. Sanayi sonrası toplumun diğer karakteristikleri

Kültür

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kültür, değişimi teşvik etmektedir ve ekonomi de bu değişim arzusunun yerine getiren bir araç haline gelmiştir. Postendüstriyel toplumun ekonomik meselelere odaklı toplumsal yapısında rasyonalite ve verimliliğe yönelik bir ilgi hâkimken kültürel alanda irrasyonel,

kendini gerçekleştirme ve tatmin etme ilkeleri hâkimdir. Bell, böylesi bir kültürün verimliliğin ve rasyonalitenin egemen olduğu bir toplumsal yapıya aykırı düştüğünü savunur ve bu noktada irrasyonel ve hedonistik düşüncelerle postmodernizmi eleştirir (Ritzer, 2003, s. 235).

Sanayi Sonrası Toplum Eleştirisine Yönelik Eleştiriler

Modern toplumların tarihinin yeni bir evreye veya yeni bir aşamaya girmekte olduğu iddiasında temellenen sanayileşme sonrası kavramı, bir başka ifadeyle, 'sanayi toplumu'nun yerini 'sanayileşme sonrası topluma bıraktığını iddia ediyor (Kumar, 1976, s. 441). Gerçekten de Bell'in ve diğer sanayi sonrası toplum iddiasını dile getiren kimi düşünürlerin iddia ettiği gibi insanlık tarihi sanayi toplumunun özellikleri ile büyük bir kopuşu temsil eden yeni bir evre içinde mi? Sanayileşme sonrası kavramı ile ifade edilen dönüşümler, yenilikler acaba sanayileşmenin yol açtığı biçimde insan hayatının genel çerçevesini dönüştürebilmiş midir?

Sanayi sonrası toplum teorisine yöneltilen eleştirilerin odak noktası "sınıfsal eşitsizliğin kalıcılığı, sınıf çatışması, ekonomik kaynakların birkaç elde yoğunlaşması, beyaz yakalı işlerin vasıfsız niteliği ve tüm mesleklerde profesyonelleşme normunun sulandırılmasıdır" (Swingewood, 1998, s. 374). Sosyolojide geleceğe ilişkin toplumsal çıkarımlarda ya da başka bir ifadeyle önkestirimde bulunmak genellikle hem zor hem de oldukça risklidir. Zira toplumların gelişim seyrine dair önkestirimde bulunmak olası değişimlerin dikkate alınmaması durumunda boşa bir çaba olarak da kalabilmektedir. Bell çalışmasının sonraki baskılarında sanayi sonrası toplumu temsil ettiğini düşün- düğü, en başta ileri sürdüğü birtakım özelliklerden vazgeçmiş, yerine yenilerini ortaya koymuş, eklektik bir kurama dönüştürmüştür.

Türkiye sanayi sonrası toplum tartışmalarının hem içerisinde hem de dışında yer alabilecek nitelikte bir toplumsal görünüme sahiptir. Zira Türkiye 20. yüzyıla tam bir tarım toplumu olarak girmiş, Cumhuriyet'in kuruluşu ile sınırlı düzeyde sanayileşme gerçekleştirilebilmiş sanayileşme ancak yüzyılın ikinci yarısından sonra, özellikle kırdan kente göçün etkisiyle hız kazanabilmiştir. Bu değerlendirme ekseninde aslında Türkiye'nin sınıfsal kompozisyonu, üretim biçimi, teorik bilginin ve teknolojinin üretimde kullanılması gibi sanayi sonrası topluma ilişkin temel dinamikler çerçevesinde ele alınmalıdır. Türkiye'de özellikle son 30 yılda hizmet sektöründe istihdam oranı artmış görünse de, son zamanlarda üniversite mezunu beyaz yakalı işsizliğin önemli bir sorun

haline geldiği görülmektedir. Bu durumda sanayi sonrası toplum özelliklerin- den birisi olan vasıflı, yüksek eğitilmiş beyaz yakalı çalışan profiline uygun popülasyonun Türkiye gibi genç nüfusa sahip bir ülkede işsiz kalması düşündürücüdür.

SORU CEVAP

SORU:

Daniel Bell'in sosyolojisinin temel amacı nedir?

CEVAP:

Daniel Bell'in sosyolojisinin temel amacı "kuramdan çok toplumsal çözümlemeye" ağırlık vermesidir. Çağdaşları gibi Bell de büyük toplumsal sorunların çözümü için öngörülerde ve önerilerde bulunma eğiliminde olan bir sosyologdur.

SORU:

Toplumsal önkestirim nedir?

CEVAP:

Daniel Bell'in sosyolojisinin temel amacı "kuramdan çok toplumsal çözümlemeye" ağırlık vermesidir. Çağdaşları gibi Bell de büyük toplumsal sorunların çözümü için öngörülerde ve önerilerde bulunma eğiliminde olan bir sosyologdur. Sosyolojide varolan bir eğilimi/yaklaşımı temsil eden bu tarz toplumsal önkestirim olarak adlandırılmaktadır. Toplumsal önkestirim, klasik sosyoloji perspektifinin bir parçası olan, makro kuramsal perspektif ile günümüz koşullarını dile getiren, yenilenmiş "uygun" ve "kullanışlı" bir sosyoloji ilgisini harmanlar.

SORU:

Daniel Bell'e göre sosyolojik kuramın yükümlülüğü nedir?

CEVAP:

Daniel Bell için sosyolojik kuram, toplumsal yapı içindeki kalıpları (patterns) ve bu yapının söz konusu olduğu değişimleri tanımlamakla yükümlüdür. Kuram, toplumsal eğilimleri önkestirebilecek kapasitede olmalıdır.

SORU:

Daniel Bell'e göre tahmin ve toplumsal önkestirim arasındaki fark nedir?

CEVAP:

Bell'e göre "tahmin" olayların sonuçlarını, "toplumsal önkestirim" ise tarihsel eğilim olasılıklarının ana hatlarını ortaya koymaya çalışmaktır.

SORU:

Yakınlaşma teorisini açıklayınız.

CEVAP:

Yakınlaşma teorisine göre toplumsal organizasyonların teknik ve ekonomik zorunlulukları toplumsal yapının biçimlenmesinde siyasal ideolojilerden çok daha etkilidir. Bu nedenle kapitalist ve sosyalist toplumlar giderek daha çok birbirlerine benzemektedirler. Hiç kimse Sovyetler Birliği'ndeki teknolojinin (kimya ve fiziğin) kapitalist dünyadakinden farklı olduğunu iddia edemez. "Her ikisi de ileri sanayi toplumlarının birer örneğini, üretim güçlerinin önemli ölçüde yüksek düzeyde olduğu toplum modelinin birer uygulanış biçimini ifade etmektedirler".

SORU:

Fütüroloji nedir?

CEVAP:

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

Fütüroloji uzun vadeli, geniş ölçekli toplumsal ve ekonomik tahminde bulunma girişimi olarak tanımlanmaktadır.

SORU:

Daniel Bell önkestirim alanlarını nasıl açıklar?

CEVAP:

Bell önkestirim alanlarını şu şekilde sıralamaktadır:

Teknolojik, demografik, ekonomik, siyasi ve toplumsal önkestirim.

SORU:

Daniel Bell'e göre ideoloji nedir?

CEVAP:

Daniel Bell'e göre ideoloji seküler bir dindir: hayatın tüm yönlerini dönüştürmeye çabalayan, "tutkuyla aşılınmış" bir düşünce setidir.

SORU:

Daniel Bell, ideolojilerin neden bittiğini düşünmektedir?

CEVAP:

Bell bugün ideolojilerin bittiğini vurgular. Bunun üç nedeni vardır: 1) Sosyalist rejimlerin kendi halklarına karşı uyguladıkları şiddet içerikli baskılar, 2) Kapitalist pazarın en olumsuz etkilerinin iyileştirilmesi ve refah devletinin ortaya çıkışı, 3) İnsan doğasının mükemmel olduğunu vurgulayan romantik felsefelerin yerine insanlığın varoluşuna Stoacı yaklaşan yeni felsefelerin ortaya çıkışı. Bell zaman içerisinde radikal bütün ideolojilerin ve destekleyicilerinin inandırıcılıklarını ve ikna güçlerini yitirdiklerini düşünmektedir.

SORU:

Bell'e göre liberalizm ve sosyalizm insanları harekete geçirme özelliğini neden yitirmiştir?

CEVAP:

19. yüzyıldaki iki büyük siyasal ideoloji olan liberalizm ve sosyalizm 1950'lerin ortamında, sanayi toplumlarında yaşayan insanlar için "harekete geçirme yeteneğini kaybetmiş"tir. Bell'e göre iki büyük ideolojinin "harekete geçirme yeteneğini kaybetmiş" olmasının iki nedeni vardır: Birincisi, ideolojilerin çatışmasının iktisadi bunalımı ve siyasal baskıyı önleyememesi, ikincisi ise refah devleti uygulamalarının kapitalizme getirdiği uyarlamalardır.

SORU:

Sanayi sonrası toplum kavramı ne zaman ortaya çıkmıştır?

CEVAP:

Her ne kadar sanayi sonrası toplum veya postendüstriyel toplum kavramı Daniel Bell ile özdeşleştirilmiş olsa da aslında bu kavramın ilk kullanımı 1914'te Coomaraswamy ve Petty'nin Endüstri Ötesi Denemeleri makalelerinde kullanılmıştır.

SORU:

Bell, sanayi sonrası toplumu kaç alana bölerek inceler?

CEVAP:

Bell, sanayi sonrası toplumu analiz edebilmek için onu toplumsal yapı, siyaset ve kültür olmak üzere üç temel alana böler.

SORU:

Literatürde hangi araştırmacılar sanayi sonrası toplum kavramına yönelik başka hangi kavramları kullanmışlardır?

CEVAP:

Amittai Etzioni "modernlik-sonrası çağ" (postmodern era), George Lichtheim "burjuvasonrası toplum" (post-bourgeois society), Herman Kahn "ekonomi-sonrası toplum" (post-economic society), Murray Bookchin "kıtlık-sonrası toplum" (post-scarcity society), Kenneth Boulding "uygarlık-sonrası toplum" (post civilized society), Daniel Bell "post-endüstriyel toplum" (post-industrial society), Peter Drucker "bilgi toplumu" (knowledge society), Paul Holmes "kişisel hizmet toplumu" (the personal service society), Ralf Dahrendorf "hizmet-sınıflı toplum" (the service class society) veya "kapitalizm sonrası toplum" (post-kapitalist toplum), Zbigniew Brzezinski "teknokratik çağ" (teknokratik çağ), Masuda "enformasyon toplumu" (enformasyon toplumu) ve Manuel Castells "network toplumu" (network society).

SORU:

Sanayi öncesi toplumu açıklayınız.

CEVAP:

Sanayi öncesi toplumda genel olarak doğadan kaynakları dönüştürmeye dayalı bir uğraş ve mücadele söz konusudur. Sosyolojide yaygın olarak kabul edilen şekliyle sanayi öncesi toplum avcı-toplayıcı toplum ve tarım toplumu olarak ayrıştırılarak tanımlanmaktadır. Cinsiyete dayalı iş bölümünün olduğu bu toplum tipinde ekonomik etkinliklerde birincil sektör meslekleri ve endüstrileri (avcılık, yiyecek arama, çiftçilik, balık tutma, maden çıkarma, ormancılık) hâkimdir. İktisadi etkinlik görenek ve geleneklere göre yürütülür, toprağın ve kaynakların arzında önemli kısıtlamalarla karşı karşıya kalınır. Ekonomik etkinliğin seviyesi mevsimlere ve talepteki küresel dalgalanmalara göre değişiklik göstermektedir. Toplumsal yaşamın birimi ise geniş hane yapısıdır. Bu yapı el emeğini ve çoğunlukla görel olarak çok sayıda eviçi hizmetçi kullanımını kapsamaktadır.

SORU:

Sanayi toplumunu açıklayınız.

CEVAP:

Sanayi toplumunda gelişmiş makinelerle ve karmaşık örgütsel ve yönetsel süreçlerle bir uğraş veya mücadele söz konusudur. Sanayi sonrası toplumun aksine sanayi toplumu insan-makine ilişkilerini merkeze alan, doğal çevrenin teknik çevreye dönüşümü için enerji harcayan bir toplumdur. Ekonomik etkinlik imalat sanayine ve maddi malların işlenmesi sürecine odaklanmıştır. Önemli meslekler ikincil sektör meslekleri olan, yarı-vasıflı fabrika işçisi ve mühendisliktir. Sanayi toplumundaki başlıca ekonomik sorun imalat sanayi girişimlerini kurmak için yeterli sermayenin harekete geçirilememesidir. Öte yandan en temel toplumsal sorun ise tabakalaşma sistemindedir. Sanayi toplumunu fabrikalar, makine teknolojisi, imalat sektörü, örgütlü emek karakterize etmektedir. Sanayi toplumunda çok önemli bir yer tutan enerji üretimi ve kullanımı, makine teknolojisi ile rasyonel bir şekilde birleştirildiğinde ortaya çıkan üretim artışı, verimlilik ve kâr bu toplumun en çarpıcı özelliğidir.

Ekonominin ve ilerlemenin taşıyıcısı, bu anlamda üretim artışı ile gerçekleştirilen kârdır. Ayrıca fabrikalarda çalışan

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

mavi yakalı sanayi işçileri, bu işçilerin örgütlü yapısı sanayi toplumunun önemli bileşenlerindendir.

SORU:

Sanayi sonrası toplumu açıklayınız.

CEVAP:

Sanayi sonrası toplumda ise Bell'e göre, temel mesele (uğraş) öteki insanlardır. Bu toplum tipinde bazı insanlar diğerlerine hizmet sağlamaktadırlar ve bu hizmeti sağlayanlar genel olarak diğerlerinden çok daha bilgili, uzman kişilerdir. Bu da genel olarak onlara büyük avantajlar sağlamaktadır. Diğer iki toplum tipinin aksine sanayi sonrası toplum makine teknolojisinin yanı sıra enformasyona dayalı "entellektüel teknoloji"nin yükseldiği bir toplumdur. Sanayi sonrası toplum üç sektörden endüstriler barındırır: ulaştırma ve hizmetlerin olduğu üçüncül endüstriler; ticaret, finans ve sermaye değişiminin olduğu dördüncül endüstriler; sağlık, eğitim, araştırma, kamu yönetimi ve boşzaman faaliyetlerinin olduğu beşincil endüstriler.

SORU:

Sanayi sonrası toplumda en önemli sorun nedir?

CEVAP:

Sanayi sonrası toplumda, enformasyonun üretimi en başat sorun olduğu için bilim en önemli enformasyon kaynağıdır. Ayrıca bilimsel kuruluşların, üniversitelerin ve araştırma enstitülerinin organizasyonları da önemli bir sorundur. Ulusların gücü bilimsel kapasitelerine bağlıdır. Bu nedenle sanayi sonrası toplumda bilime verilen devlet desteklerinin türleri ve doğası, bilimin siyasallaşması, bilim kurulları tarafından işin örgütlenişinin sosyolojik sorunlarının hepsi merkezi siyasal sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır

SORU:

Sanayi sonrası toplumlarda üretim biçimi nasıl değişmiştir?

CEVAP:

Bu yeni toplum yapısını karakterize eden en önemli unsurlardan biri artık imalat sanayi üretiminin başlıca üretim olmamasıdır. İmalat sanayinin yerine ticaret, finans, sigorta, gayrimenkul, bireysel profesyonel hizmetler ile alım satım, onarım hizmetleri ve genel devlet işlerini kapsayan hizmet sektörü toplam üretim içinde daha büyük bir paya sahiptir. Sanayi toplumunda yaygın bir biçimde varolan mal üretiminden hizmet üretiminin yaygın hale gelmesi en çarpıcı unsurlardan biridir.

SORU:

Sanayi sonrası toplumlarda toplumsal sınıflar nasıl bir değişim göstermiştir?

CEVAP:

Sanayi sonrası toplumda belirginleşen ikinci önemli değişim toplumsal sınıflarda gözlenen farklılaşmadır. Sanayi toplumlarında yarı vasıflı işçilerin, diğer bir ifadeyle mavi yakalı işçilerin oranı fazlayken sanayi sonrası toplumda eğitim, idare, büro işlerinin artışıyla beyaz yakalı işçilerin sayısı hızla artmıştır. Sanayi sonrası toplumda insanların nerede çalıştıklarından ziyade ne tür işler yaptıkları mesleki işbölümü açısından önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir.

SORU:

Sanayi sonrası toplumların genel karakteristikleri hangi başlıklar altında incelenebilir?

CEVAP:

1. Ekonomik yapıdaki dönüşüm
2. Yükselen yeni sınıflar
3. Bilginin artan rolü
4. Enformasyon teknolojileri
5. Sanayi sonrası toplumun diğer karakteristikleri

ÜNİTE 2: ALAIN TOURAİNE: MODERNLİK VE DEMOKRASİ

GİRİŞ

Alain Touraine, sanayi sosyolojisi üzerine çalışmalar yürütmüştür. Emek sermaye çatışması ve emeğin işleri üzerindeki kontrolü kaybetme korkusundan dolayı makineleşmeye karşı çıkmasını irdelemiştir. Temel yaklaşımı, emek sermaye çatışmasının yerini karar verenler ve haklarında karar verilenler arasındaki çatışmaya bıraktığı tezidir. Günümüzde modern toplumun yerini modernlik sonrası toplum ya da programlanmış toplumun aldığını ifade etmektedir. Programlanmış toplum, bilgiyi elinde tutan bürokrat ve teknokratların kalan kitleleri şekillendirmesidir. Bu anlamda sermaye ve sermaye üzerinde egemenlik yaklaşımı üzerinden oluşan sınıfsal ayrımı yerini bilgi ve bilgiyi elinde tutma üzerinden bir ayrışma söz konusudur. Günümüzde kullanılan bilgi toplumu niteliği de buradan yola çıkarak geliştirilmiştir. Buradan hareketle, bilginin getirdiği araçlardan yoksun olan kesimlerdeki sosyal hareketler temel ilgi alanı olmuştur. Bu bakımdan konunun anlaşılması açısından 'toplumda bilgiyi kimler üretmektedir, üretilen bilgi ve iktidarsal araçlar arasında nasıl bir bağlantı vardır, bilgi üzerinde kurulan iktidarın modernlik sonrası oluşan toplumsal sınıflara nasıl bir etkisi olmuştur' gibi çeşitli sorular sorulabilir. Yukarıda belirtilen soruların yanıtlarını aramak Touraine'nin yaklaşımının temelini oluşturmaktadır. Bu bakımdan Touraine'nin yaklaşımı dönemdeki yaygın yaklaşımlardan olan Marksizmden ayrılmaktadır. Nitekim Marksizmde toplumsal sınıfların oluşmasının temelinde emek sermaye çatışması yatmaktadır ve eşitliğin sağlanması açısından emek sermaye çatışmasında yenik konumda olan emeğin sermayeyi hizmetine alması yaklaşımı görülmektedir. Bunun yolu olarak da mevcut düzenin ideolojik ve sermayesel araçlarının emeğin eliyle yeniden düzenlenmesi yaklaşımı öne çıkmaktadır. Touraine'nin yaklaşımında ise modern sonrası toplumlarda bilginin üretimi ve dağıtımı üzerinden bir ayrışmanın olabileceği yaklaşımı görülmektedir.

TOPLUMU ANLAMANNIN YÖNTEMİ VE GEÇ MODERN TOPLUMUN DURUMU

Touraine geleneksel bakış açılarının ötesinde bilinçli özne, bilgi ve bilginin egemenleştirici gücü ve bu gücün baskısını hissedenler arasındaki çatışmayı incelemektedir. Toplumun engelleri aşmış olması değil, engelleri aşma sürecini yaşaması şeklinde romantik bir bakış açısı ile toplumu değerlendirmektedir. Touraine'e göre:

- Demokratik bir toplumda birlikte yaşamak bir eylemlilik gerektirmektedir.
- Toplumu bir bütün olarak değerlendirmek yerine toplumu bir aktörler topluluğudur
- Sosyoloji toplumsal değişim süreçlerine aktif olarak katılan bir paydaş olmalıdır
- Modernliği sosyolojik anlamda geçmenin ötesinde modernliğin aksayan yönleri tamir edilmelidir
- Radikal ideolojik ve rasyonalist yaklaşımların ötesinde siyasal çoğulculuk ve demokrasiyi işletme çabası gösterilmelidir
- Liberalizmin 'bırakınız yapsınlar' yaklaşımı savunulabilir.
- Öznenin toplumsal anlamda aktif olmasının radikal bir şekilde savunulmalıdır
- Entelektüellerin batının duyguları, davranışları ve grupları kalıba koyucu yaklaşımından çıkarmak noktasında aktif görev almaları gerekmektedir.

MODERNLİK VE MODERN TOPLUMLARIN TEMEL SORUNU

Touraine modernliğin tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi, modernleşme ise toplumsal işleyişi tanımlar şeklinde bir yaklaşım getirmektedir. Modernleşmenin en temel sorunu hem toplumsal birliği, hem de çeşitliği sağlamak durumunda olmasıdır. Tektipçi yaklaşımlara ve içe kapanmacı cemaatsel örgütlenme biçimlerine karşı çıkmaktadır. Rönesans, sanayi devrimi ve 1970'ler sonrası dönem olmak üzere modernizmi üç dönemde incelemektedir. Klasik modernleşme; gelenek ve geçmiş ile baskılayıcı bir kopuş göstermektedir. Touraine bu durumun bazı kültürel öğeleri de baskılayabileceği gerekçesiyle eleştirmektedir. Eylem ile anlam ve doğal olan ile özne arasındaki çatışma modernliğin temel krizidir. Ayrıca tektipçilik ve merkezîyetçilik, modernliğin çürümesine yol açmaktadır. Bu nedenle öncelikle bu çürüme ile yüzleşip çeşitliliği zenginlik olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bilim adına öznenin reddedilmesi modernliğin temel trajedisidir. Modernlik kurulu düzenin putlarını yıkarak öznel hikayesini yazabilen bir özne olma ile gelişecektir.

Demokratik toplum çeşitliliğin bir garantisidir. Özne olmanın yolu ise, özgürlük, akılcılık ve kültürel aidiyeti sentezleyebilmekten geçmektedir.

Touraine, tek tipçi yaklaşımlara karşı çıkmıştır. Bu yönüyle sıkı bir çoğulculuk savunucusudur. Hatta bu bakımdan çok kültürlüğü bile, her özneyi tektipçi bir cemaatçiliğe hapsetmesi yaklaşımı ile eleştirmektedir. Bu bakımdan onun yaklaşımı özne üzerine kuruludur. Öznenin eyleme ereğini kısıtlama potansiyeli olabilecek her yapı bu açıdan eleştirilmeyi hak etmektedir. Ayrıca çeşitliliğin garantisi olan demokrasi gelişmiş ülkelerde bırakanız yapsınlar yaklaşımından, gelişmekte olan ülkelere ise totaliter bir diktatörlüğe dönüşme olasılığından dolayı tehdit altındadır. Bırakınız yapsınlar yaklaşımında başkalarının özgürlüğünü bu yaklaşımın kullanıcılarının tehdit edebilmeleri sorunu ortaya çıkabilmektedir. Bunun yanında gelişmekte olan ülkelere ise öznenin öte kurumsal ve üst yapılar daha öne çıkabilmektedir. Bunun sonucu ise otoriterleşmeye gidebilecektir. Otoriterleşme ise diktatörlüğe kadar evrilme potansiyeline sahip bir durumdur. Touraine bu iki durumu öngörmüş, ve bu yönde eleştiriler getirmiştir. Bu Eleştiriler doğrultusunda gelişmiş ülkelere özne ve akılcılık dengesi sağlanmalıdır. Gelişmekte olan ülkelere ise militarist ve cemaatçi yaklaşımlara karşı mücadele edilmelidir.

SİYASAL MODERNLİK VE DEMOKRASİNİN BOYUTLARI

Siyasal modernliğin devletin güç kullanımını kısıtlayan hukuk sistemi ve halkın egemenliği olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Bu yönü ile halkın ve tüm öznelerin iradesiyle oluşmuş bir iktidar mekanizması oluşması öngörülmektedir. Bu iktidarın güç kullanımı ise hukuk ile dengelenmektedir. Öznelerin iradesinin toplamı olan halkın egemenliği kavramı ise demokrasinin diğer ayağını oluşturmaktadır. Demokrasi hukuksallıktan öte eşitliği savunan ahlaki bir duruşun ürünüdür. Çünkü hukuk ve siyasallık oligarşik bir yapıya bürünebilir. Bu bakımdan demokrasi seçimden ibaret bir olgu değildir. Demokraside hakların kullanımı ve liderlerin temsil gücü temel faktördür. Bu bakımdan liderler temsil kabiliyeti yüksek bireyler olmalıdır. Bireysel iradelerin kümülatif bir yansıması olma niteliğini barındırmalıdır. Dolayısıyla özne olabilmenin garantisi demokrasi olmalıdır. Aksi durumda demokrasi totaliterliğe ya da otoriterliğe kayabilecektir. Bu bakımdan totaliterlik, gücü elinde tutan iktidarın hayatın her alanına müdahale etmesidir. Buna karşın otoriterlik ise güç kullanımında hukuksal normların dışına çıkılması durumudur.

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

Demokrasinin totaliterliğe ve otoriterliğe evrilmesini önlemek açısından güçler ayrılığı modeli kullanılmaktadır. Güçler ayrılığı modeli ile halkın temsil gücü ile oluşmuş erklerin birbirini dengelemesi durumunu tanımlamaktadır. Güçler ayrılığı yargı, yasama, yürütme arasındaki ayrılığı sivil toplum ve siyasal örgütlenmelerin beslemesi ile oluşabilecektir. Buradaki önemli nokta, güçler ayrılığında sivil toplum örgütlenmeleri faktörüdür. Bu açıdan gelişmiş demokrasiler, hem yönetsel anlamda güçler ayrılığı ilkesini şeffaflıkla uygularken, hem de sivil toplum hareketleri aracılığı ile bu mekanizmanın doğrudan halk tarafından dengelenmesine uygun bir yapıdadırlar. Bu bakımdan demokrasi için toplumsal hareketler önemlidir.

TOPLUMSAL HAREKETLER VE KÜLTÜREL DEMOKRASİ

Touraine göre demokrasi ile toplumsal hareketler birbirlerinin olmazsa olmaz öncülleridir. Sanayi toplumlarında emek sermaye çatışması sosyal demokrasi ile sonuçlanmıştır. Günümüz toplumlarında ise özne anlamlar ve kolektif anlam grupları çatışması söz konusudur. Emek sermaye çatışmasında dünya iki sınıfa bölünmektedir. İktidarsal araçları elinde tutan sermaye sınıfı ve emeği aracılığı ile artı değer üretmek durumunda olan emekçi sınıfı bu iki kesimi tanımlamaktadır. Ancak Touraine'nin yaklaşımında, sanayi sonrası toplumlarda hükmetme gayri şahsileşirken, yani kurumsallaşırken, tüketme ve var olma arasındaki ilişki sonucu oluşan bağımlılık ise şahsileşmektedir. Bu bir anlamda gücün örtük bir hale bürünmesidir.

Kültürel demokrasi ise, sınıfsal ayrımları azaltmak ve toplumsal hakimiyeti genişletmek yolu ile gerçekleşecektir. Geçmişte kolektif mücadelelerde ideolojinin bir aracı olma durumu söz konusu iken, günümüz toplumsal hareketlerinde ise siyasetten ve doktrinel bir bütünlükten uzaklık görülmektedir. Bu durum özne olabilmenin doğal bir sonucudur. İdeolojiler gibi genel yaklaşımların ötesinde bireyselliğin ön plana çıkabilmesi Touraine'nin yaklaşımı ile örtüşmektedir. Bu bakımdan sivil toplum hareketlerinde doktrinel bir bütünlüğün olmaması olağandır. Bunun sonucu ise, ortak bir mobilizasyon olamayabilmektedir. Bu da demokratik ahlakın gelişmesi ile oluşabilecek bir durumdur.

SORU CEVAP

SORU:

Touraine toplum tarihsiciliği kavramıyla neyi kastetmektedir?

CEVAP:

Hem mütehakim hem de muktedir mevkide bulunan ve kolektif hayatın ana yönelimlerini idare etme ve seyrini gözetleme iddiasında bulunana karşı üzerinde hâkimiyet kurulmuş olanın bu duruma itiraz adına toplumsal durumun mahiyetini tanıyabilme ve kendi kimliğini tanımlama kabiliyetine dayalı olarak harekete geçirilmiş mücadeleyi kastetmektedir.

SORU:

Alain Touraine'in öncül çalışmaları hangi alanlar üzerine yoğunlaşmıştır?

CEVAP:

Yayınlanmış çalışmalarının seyri dikkate alınacak olursa, Touraine'in meslek hayatının başlangıcındaki araştırma ilgileri daha çok sanayi sosyolojisi, özellikle sanayi işçilerinin teknolojik ve mesleki modernleşmeye karşı tavır alışları üzerinedir.

SORU:

Alain Touraine'in öncül çalışmaları sonucunda ortaya çıkan en önemli iki sonuç nedir?

CEVAP:

Touraine, daha sonraki çalışmalarında sürekli olarak kendilerine atıfta bulunacağı iki önemli sonuç çıkarır. Bunlardan birincisi sanayi işçileri bizatihi teknolojik modernleşmeye değil, bu modernleşmenin yapılmış biçimine ve özellikle usta vasfı taşıyan işçiler arasında belirgin olduğu üzere, bu modernleşmenin kendilerinin iş üzerindeki özerkliklerini kaybetmelerine karşı çıkmaktadırlar. İkincisi ise, yirminci yüzyıl ortalarına gelinceye kadar sınıf işyerlerinde görülen emek ile sermaye arasındaki çatışma sınıf demokrasinin ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da refah devletinin oluşumunu sağladıktan sonra artık toplumdaki temel toplumsal çatışma olma konumunu kaybetmektedir. Bu çatışmanın yerini toplumun kendini yeniden üretimini planlayanlar ile bunların kararlarına tâbi olanlar arasındaki toplumsal çatışma almaktadır.

SORU:

Touraine'e göre sanayi sonrası toplumunun en temel özelliği nedir?

CEVAP:

Touraine'e göre, sanayi sonrası toplumun en önemli özelliği bilgi teknolojisi kullanımının sağladığı denetim gücüdür. Bu güç kendisini elinde bulunduranlara kendi toplumlarını şekillendirme imkânı sağlar. Touraine, bu sebeple, programlanmış toplumdaki temel bölünmenin ve çatışmanın artık üretim araçlarının mülkiyeti ve denetiminden kaynaklanmadığını, aksine bilgiye erişme ve kullanma gücünden kaynaklandığını savunur. Bu görüşe göre, sanayi sonrası toplum veya programlanmış toplum bir tarafta bu güce sahip olan teknokratlar ve bürokratlar ile öte tarafta bu güçten yoksun olan çeşitli toplumsal gruplar arasında bölünmüş bir toplumdur.

SORU:

Touraine'e göre bir toplumu anlama yolunun nedir?

CEVAP:

Bir toplumu anlama yolunun, "onun toplumsal ve kültürel yönelimlerini, bu yönelimlerin ortaya konulduğu toplumsal çatışmaların ve güç mücadelelerinin doğasını ve

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

egemen güçlerin toplumsal hareketleri tahrik eden şeylerin nesini bastırdıklarını” anlamaktan geçer.

SORU:

Programlanmış toplum nedir?

CEVAP:

Touraine'nin 1970'lerden itibaren ortaya çıktığını düşündüğü ve sanayi toplumundan daha fazla iktisadi büyümeye odaklanmış, daha fazla yatırım yapma kapasitesi olan, iktisadi büyümede bilgi ve yaratıcılığın sanayi toplumundan daha fazla bir önem taşıdığı ve hayatın bütün alanlarının bilgi ve teknolojiyi üreten ve yönetenler tarafından üretim etkenleri fikri etrafında bütünleştirilip yönetildiği toplum. Bu sonraki vasıf programlanmış toplumda toplumsal çatışmaların merkezini sanayi toplumunda gözlemlenen emek ile sermaye arasındaki çatışmadan bilgiye erişme ve kullanma gücünü elinde bulunduranlar ile onlara tabi olanlar arasında cereyan eden bir çatışmaya dönüştürmüştür.

SORU:

Touraine'e göre toplumsal hayatın merkezinde hangi unsurlar bulunmaktadır?

CEVAP:

Bunlar: (1) örgütlenmiş uygulamaların birbirlerinden uzaklaşması ve bir bilinç olarak özne, (2) merkezî toplumsal çatışmaların konusu olan bilişsel, iktisadi ve etik kültürel modeller (tarihsellik) ve (3) bu kültürel modellere toplumsal bir biçim vermek için birbirleri ile mücadele eden toplumsal gruplar olarak toplumsal hareketlerdir.

SORU:

Touraine toplumsal aktörler kavramına ne anlam yüklemiştir?

CEVAP:

Touraine'in çalışmalarında toplumsal aktörler kavramı daha çok toplumsal sınıf ve benzeri kolektif topluluklar için kullanılan bir kavramdır.

SORU:

Touraine'in demokrasiye bakış açısı nasıldır?

CEVAP:

Touraine'e göre, demokrasi bir yandan toplumu yönetim yapıları ve piyasa güçlerinin merhametine terk eden aşırı bireyciliğin tehdidi altındadır. Diğer yandan da, ona göre, demokrasi, toplumsal aktör olmak isteyen ve kendi kişisel hayatlarında çoğunluk ile azınlık, kamusal hayat ile özel hayat, evrensel olan ile özel olan, yeniliğe açıklık ile gelenek arasında bağlantı kurmak isteyen bireylerin sorumlu çalışmasına dayanmadıklarında yozlaşarak baskı gruplarına dönüşme ihtimali olan toplumsal hareketlerin tehdidi altındadır.

SORU:

Touraine'e göre kültürel demokrasi nasıl olmalıdır?

CEVAP:

Touraine'e göre, kültürel demokrasi insanları ve toplulukları kendi kültürel cemaatlerine hapseden çok kültürlülük değil, kültürel çeşitliliğin ulusal-toplumsal birlik ve dayanışma içinde korunması ve kültürel değerlerin akıl ve akılcılığın gerekleri ile uzlaştırılmasını ferdiyet kazanmış bireyin, yani Öznenin yaratıcılığına ve iradesine bırakan bir demokrasi anlayışıdır.

SORU:

Touraine'e göre modernleşme nedir?

CEVAP:

Touraine'e göre, modernleşme kavramı bir ülkenin tarım toplumundan sanayi toplumuna doğru olan tarihsel dönüşümüne atıfta bulunur.

SORU:

Touraine'e göre modernlik nedir?

CEVAP:

Touraine'e göre, modernlik modernleşmiş ya da modernleşmekte olsun, verili bir toplumsal örgütlenmenin işleme biçimine, pratikte sanayi toplumunun sorunlarına atıfta bulunur.

SORU:

Touraine'e göre modern toplumların temel sorunu nedir?

CEVAP:

Ona göre, modern toplumların en temel sorunu toplumsal birlik ve dayanışma içinde kültürel çeşitliliğin nasıl sürdürülebileceği sorunudur.

SORU:

Touraine'e göre modernliğin aşamaları nelerdir?

CEVAP:

Touraine'e göre, modernlik iki aşamadan geçmiş olup bugün onun üçüncü aşaması içinde bulunmaktayız. Rönesans'tan Fransız Devrimi ve büyük ölçekli sanayileşmeye kadar olan dönem erken ya da klasik modernlik aşamasını, sanayi devriminden 1970'lere kadar olan dönem orta modernlik aşamasını, 1970'lerden sonraki dönem ise geç modernlik aşamasını temsil eder.

SORU:

Klasik modernlik anlayışı modernliği nasıl tanımlamıştır?

CEVAP:

Klasik modernlik anlayışı modernliği aklın, özgürlüğün ve devrimin zaferi olarak tanımlamıştır.

SORU:

Bir toplumsal kuram olarak cemaatçilik nedir?

CEVAP:

Cemaatçilik klasik liberalizm ile kolektivizm arasında bir orta yol bulmaya çalışan bir toplumsal kuramdır. Cemaatçiler hem klasik liberalizmin aşırı bireyciliğine hem de kolektivizmin aşırı toplumculuğuna karşı çıkarlar. Cemaatçiler hiçbir kısıtlamaya uğramayan serbest piyasa ve mübadelenin insan ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediğini, bireylere daha fazla özgürlük verilirken aynı oranda sorumluluk verilmediğini düşünmekte ve toplum üyeleri arasında yakın cemaat bağlarının korunup beslendiği bir toplumsal düzenin gerekliliğini savunmaktadırlar.

SORU:

Totaliteryenlik ne demektir?

CEVAP:

Totaliteryenlik kavramı halkın bütünüyle ya da hemen neredeyse bütünüyle devlet tarafından tahakküm altına alındığı bir siyasal rejime atıfta bulunur. Daha ideolojik olması, tek parti yönetimi ve hayatın her alanına ve düzeyine devletin müdahale etmesi onu otoriteryenlikten ayıran başlıca özellikler olarak düşünülür. Yirminci yüzyılın

faşist ve sosyalist rejimleri totaliteryen rejimlerin örneklerini teşkil ederler.

SORU:

Touraine'e göre siyasal modernliğin veçheleri nelerdir?

CEVAP:

Touraine'e göre, siyasal modernliğin iki veçhesi vardır. Bunlardan biri devletin keyfi gücünü sınırlayan hukuk devleti ya da hukuki temel, diğeri ise halkın egemenliğidir. Ancak, demokrasi ile hukuk devleti arasında zorunlu bir bağ yoktur çünkü demokrasi hukuk devletinden değil, özgürlük ve eşitlik gibi ahlâki ilkelere müracaattan doğmuştur. Siyasal ve hukuki biçimsellik dün olduğu gibi bugün de egemen grupların gücünü tehdit eden toplumsal talepleri reddetmek için oligarşik bir şekilde kullanılabilir. Buna karşılık özgürlük ve eşitlik gibi ilkelere müracaat tahakküm altındaki grupların kendi durumlarına ahlâki bir tanımlama getirebilmelerine imkân sağlar. Bundan dolayıdır ki, halkın egemenliği fikri siyasal hayatı toplumsal aktörler arasındaki ilişkilere tâbi kıldığından demokrasinin gelişimine doğrudan bir katkı sağlar.

SORU:

Touraine'e göre kültürel demokrasinin amaçları nelerdir?

CEVAP:

Bunlar: (i) artan eşitsizlikler ve daha fazla dışlanmaya yol açan küresel iktisadi ve mali sistemler karşısında sınıf farklılıklarını azaltmak ve ekonomi üzerindeki toplumsal ve siyasal kontrolü artırmak, (ii) bu gayri-şahsi tahakküm sisteminin toplumsal aktörleri kendi kişisel veya cemaatçi kimliklerine kapanmaya zorlaması ve bu suretle azınlıkların reddedilmesini teşvik etmesi karşısında kültürel çeşitliliğin saygı görmesini temin etmesi ve herkese eşit toplumsal ve kültürel hakları garanti etmesi ve (iii) üretim ve yönetim sistemlerinin teknik akılcılığına tâbi olan tüketicilerin sağlık, eğitim, bilişim alanlarındaki taleplerinin dikkate alınmasıdır.

SORU:

Laissez-faire terimi ne anlama gelmektedir?

CEVAP:

Laissez-faire siyaseti devletin toplumsal hayat içindeki rolünün iç güvenlik, dış güvenlik ve adaletin sağlanmasıyla sınırlı tutulması ve iktisadi alanın bütünüyle serbest bırakılması görüşünü ifade etmek amacıyla kullanılan bir terimdir.

ÜNİTE 3: POSTMODERN SOSYAL TEORİ

GİRİŞ

Postmodern düşüncesi yeni bir tarihsel çağ, yeni kültürel ürünleri ve sosyal dünyaya ilişkin yeni bir kuramsallaştırmayı kapsamaktadır. Tam olarak modern sonrası anlamına gelmemekle birlikte postmodernizm, modernlik eleştirisi üzerinden yeni bir döneme atıfta bulunmaktadır.

Postmodernizm kavramı, özellikle 1960'lı ve 70'li yıllardan itibaren modernizm karşıtı ya da modernizm sonrası anlamında kullanılmış, birçok kültür ve toplum kuramcısı tarafından modernist kültürden radikal

kopuşları ifade eden yeni postmodern sanat biçimlerinin ortaya çıkışıyla tartışılmaya başlanmıştır. Postmodernizmin, "bir tarihsel geçmiş duygusunun yitirilmesi", "gerçekliğin yerini imajların alması", "simülasyonlar", "zincirden boşalmış göstergeler" şeklindeki tanımları da yapılmaktadır.

Postmodernizmin merkezinde yer alan bazı temalar öznenin ölümü ve dönüşü, temsilin reddi ve kamusal alanın çöküşü, bireycilik, bireyin kimliği, anti-hümanizm, kinizm, Heidegger ve Nietzsche felsefesi, nihilizm ve Paris 1968 geleneği olarak sıralanmaktadır. Modernizmin kökenine bakıldığında, Fransız devrimi, Aydınlanma düşüncesi, bilimsel gelişmeler ve Sanayi devrimi görülmektedir. Aydınlanma ise, bir ütopya olarak insanın özgürleşmesi ve yücelmesi amacını taşımaktadır. 17. ve 18. yüzyıllarda Batı Avrupa'da yayılan bir felsefi akıma işaret eden Aydınlanma düşüncesi, yapısında eşitlik, özgürlük, insan aklına duyulan güven, bilim ve ilerlemeyi barındırır. Oysa Aydınlanmanın akli getirdiği nokta, bireyin silinişi biçiminde olmuştur. İşte Postmodernistlere göre de akıl, mevcut sorunların üstesinden gelinmesini sağlayamadığı gibi araçsallaşmış ve Aydınlanmanın bir mit olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Aydınlanmaya eleştirel yaklaşan Aydınlanma çağı düşünürleri arasında en önemlileri Alman düşünürü Frederick Nietzsche'dir ki, Nietzsche Aydınlanma düşüncesinin temel öncüllerini radikal olarak eleştiren bir felsefeci olarak postmodernistlerin de öncüsü olarak görülmektedir.

Nietzsche'e göre, 18. ve 19. yüzyıllarda modernleşmenin doğuşunu olanaklı kılan akıl ya da bilim değil, insanın yaşam enerjisidir. Yaşam enerjisini biyolojik bir süreç olarak niteleyen Nietzsche bunun bireye özgü olduğundan söz eder ve insandan insana faklı olabileceğine değinir. İşte Nietzsche'e için, yaşam enerjisi yüksek olanlar tarihi yapar, büyük atılımlara kaynaklık eder ve bireyleri yönlendirirler. Nietzsche, bu insanların bir taraftan yaratıcılığı ve ilerlemeyi diğer taraftan bencillik ve buna bağlı olarak vahşeti yapısında barındırdığından söz eder. Bu nedenle Nietzsche'ye göre, Aydınlanma projesi iyimser öncüllerin aksine bir yabancılaşmanın, acımasızlığın ve vahşetin egemen olduğu bir biçime; Aydınlanmanın rasyonel akli da bir çeşit çıkarlara ve ahlaksızlığa dönüşmüştür.

Nietzsche, Aydınlanmanın ilerleme düşüncesini eleştirmekte ve bunu, herhangi bir nesneyi kaynağından alıp tarihin akış sürecinde nasıl değiştiğini inceleme anlamına gelen **genoloji** kavramı ile izah etmeye çalışmaktadır. Tarihin akışında gezinen bir araştırmacı geçip gittiği yerlere faklı amaçlarla yeniden dönüp baktığında farklı anlam ve yorumları

yakalama fırsatı bulmaktadır. İşte bu bakış açısıyla Nietzsche, Aydınlanmanın da ilerlemeci mantığının hiçbir işe yaramadığını ileri sürer.

Nietzsche için tarihe anlam veren süreç güç ve iktidardır ki; gücün kaynağını yaşam enerjisi olarak nitelediği "seçkin" bireylerde arar. Koşullar nasıl değişirse değişsin insanın acı çekmesi ve yabancılaşmasının sona ermeyeceğini savunan Nietzsche, özgürlüğün kavramsal çerçevesinin güç ilişkileri tarafından belirlendiğini ve insanın doğası gereği sürekli olarak bir şeyleri yıkıp yok ettiğini ve yeniyi aradığını ifade eder. Yani, ona göre yaşam karmaşıktır ve kaotiktir. Bu kaotiklik, yaşamın dinamizminin nasıl tayin edileceği ve yaşamın nasıl düzene sokulacağı sorusunu gündeme getirmektedir ki, işte Nietzsche bu soruya "estetik" yanıtını verir. Görüldüğü gibi, Nietzsche Aydınlanmanın akıl, bilim ve ilerleme anlayışlarına yönelttiği eleştirilerini sonuçta sanata, estetiğe önem vermekle noktalar; ve tüm bu konular postmodern düşünürlere de ilham kaynağı olur.

İlk kez 1960'larda New York sanat çevrelerine modern sanatın karşıtı olarak girmiş olan sanatta postmodern anlayış; yerleşik sanat anlayışından farklı bir sanatsal estetik anlayışı ifade etmekle birlikte modernizmden bir kopuşu vurgulamakta ve ona radikal bir eleştiri getirmektedir.

Modern sanata özgü estetik anlayış aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Modern sanatta geçmişe yüceltici anlam atfedilmemekte, gelenek ve yakın geçmiş eleştirilerek yadsınmaktadır.
- Sanatçı seçtiği, algıladığı ve yorumladığı konu ile bir toplumsal amaca yönelmektedir.
- Modern sanatta kültür ve sanat ürünleri metalaşmıştır.
- Modern sanat seçkincidir. Teknolojik gelişmeler sanat ürünlerinin kitleleşme özelliğini yok edememiş; modern sanat/popüler sanat ayrımını beraberinde getirmiştir.

Buna karşın, postmodern sanat estetiğinin özellikleri ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- Estetik ölçüde sanatçının kendi için bilinci, topluma göre daha çok ön planda tutulmaktadır
- Sanatçının topluma karşı bir misyon ve anlatısı bulunmamakta, bunun yerine montaj ve eklemlene geçmektedir.
- Gerçek açık uçlu olarak bırakılmakta ve gerçekliği yansıtmak yerine belirsizlik ve kararsızlık önem kazanmaktadır.

- Bireyin bütünleşmiş kişiliği ve tutarlı olması değerleri bir tarafa bırakılmaktadır.
- Postmodernizmde yüksek sanat ve kitle sanatı ayrımı yadsınarak taklit ve yapılandırma teknikleri ile sanat yapınının üretimi esas alınmaktadır.

Dolayısıyla, nasıl ki modern sanat anlayışı kendinden önceki dönemin sanat anlayışına bir tepki özelliğini yansıtıyorsa, postmodern sanatın da, modern sanata bir tepki özelliği taşıdığı rahatlıkla söylenebilir. Smith'e göre, Postmodernizmin çeşitli boyutları vardır. Nitekim Postmodernite kavramı, modernitenin ötesinde olduğu düşünülen bir toplumsal gelişim aşamasını ifade ederken; postmodernleşme ise moderniteden postmoderniteye geçişi itekleyen bir toplumsal değişim sürecini anlatır.

Postmodernizmin ilkeleri altı maddede özetlenebilir:

- İlk ilkesi modernizmde geçerli olan her şeyin postmodern zamanda tümünden geçersiz ve eskimeye yüz tutmuş olmasıdır.
- Postmodernizm, şeylerin gerisinde mutlak bir gerçekliğin olduğu önermesini reddeder.
- Tek bir gerçeklikten söz edilemeyeceği için, tüm toplumsal hayat, gerçeklerin değil taklitlerin, modellerin ve temsillerin denetimi altına alınmıştır.
- Bilgi edinmenin mümkün olmadığı bu dünyada, anlama yer yoktur. Dolayısıyla postmodern dünyada karşımıza anlamsızlık çıkar.
- Şüphe, postmodernizmin ebedi ve kalıcı şartıdır.
- Postmodernizmin niteliğini belirleyen son ilke ise çoklukla ilgilidir.

Modernizmle postmodernizm karşılaştırıldığında özellikle şu özellikler öne çıkmaktadır. Modernizmin ana kavramı olan akıl ve her şeyin rasyonel ölçüler içinde yürütülmesi düşüncesi, postmodernizmde aklın tükenmişliği olarak yorumlanır. Dolayısıyla modernizmin katı hiyerarşik anlayışı postmodernizmde kuralsızlığa dönüşür. Ayrıca, modernizmde toplumsal mesafeler önemliyken, postmodernizmde konum belirsizliğine dikkat çekilir. Yine modernizmde, büyük anlatıların yerini postmodernizmde küçük tarih/anlatı almıştır. Modernizmdeki belirlenim yerine, belirsizlik Postmodern düşüncenin en temel özelliklerinden biri haline gelmiştir.

Bunlarla birlikte, toplumbilimlerindeki postmodernizm kısmen modern bilimin mevcut yetersizliklerine karşı bir tepki şeklinde doğmuştur. Bu tepkiler vaat edilenlerin gerçekleşmemesiyle başlamış ve sonrasında modern bilimin totaliter devletleri ayakta

tutmaya yardım etmek gibi suistimalleri üzerinde odaklanmıştır. Ayrıca, modern bilimin teoride nasıl işlediğine dair varsayımlarla gerçeklik biçimi arasındaki uyumsuzluk; bilimin bütün sorunları çözebileceği yönündeki sakat inanç ve modern bilimin insan var oluşunun mistik ve metafizik boyutlarını kâle almaması ve modern bilimin etik olan hakkında söyleyecek pek sözünün olmaması toplumbilimlerdeki postmodernizmin modern bilimi eleştirdiği önemli noktalar.

Dolayısıyla postmodern söylemler, modern söylemlerle ve pratiklerle bağlarını kopartan yeni sanatsal, kültürel ya da teorik perspektifleri ifade etmektedir. Bu anlamda post teriminin modern olmayana, kendisini öncelemiş olandan aktif bir kopuşa; fakat aynı zamanda bir süreklilik anlamına işaret ettiği söylenebilir.

Postmodernizm için toplumbilimleri söz konusu olduğunda olumlayıcı ve şüpheci postmodernistler olarak iki genel eğilimden bahsedilir. Şüpheci postmodernistler, postmodern çağın parçalanma, çözülme, hastalık, anlamsızlık ve toplumsal kaos çağı olduğunu, bu dönemde ahlaki parametrelerin bulanık olduğunu, hatta hiç olmadığını ileri sürerler. Olumlayıcılar ise daha çok süreçlere bakma eğilimindedirler. Olumlayıcıların çoğu dogmatik ve ideolojik olmayan, gelip geçici, deneysel bir felsefi ve ontolojik düşünsel pratik bulma peşindedirler.

JEAN-FRANÇOİS LYOTARD'IN POSTMODERNİZME BAKIŞI

Postmodernizm denince akla ilk gelen düşünürlerden biri olan Lyotard'ın, postmodernizme ilişkin görüşleri çoğunlukla "Postmodern Durum" adlı kitabında yer almaktadır; ve bu metin esas olarak Postmodern toplumlarda bilginin nasıl konumlandırıldığına odaklanmaktadır. Toplamların postmodern çağa girmeleri ile birlikte bilginin konumunun değiştiğinden söz eden Lyotard, bir bakıma bilginin metalaştığını ileri sürer.

Lyotard'a göre, bilginin doğası içindeki bu dönüşüm, birçok sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sonuçları da beraberinde getirecektir. Bilgi dünya çapında gerçekleşen iktidar rekabetinde ana bileşen olacak, eskiden ulus devletlerin toprağın denetimi için verdiği mücadele, bu yeni dönemde enformasyon denetimi için verilecektir. Ayrıca Lyotard, geleceğin toplumla ilgili bütüncül tahminler yapmak yerine tek bir noktaya odaklanmayı anlamlı bulduğunu ifade etmiş; "bilimsel bilginin bir söylem" olduğu noktasına vurgu yapmıştır.

Son kırk yıl içerisinde bilim ve teknoloji, dil ve bilgi üzerinde yoğunlaşmıştır ki, bu teknolojik

dönüşümlerin bilgi üzerinde önemli etkileri olmuştur. İşte Lyotard'a göre, bu dönüşümle birlikte bilginin doğası da değişecek, bilgisayar diline ya da diğer dillere çevrilemeyen ve dönüşüme sokulamayan bilgiler bu süreçte terk edilecektir.

Dolayısıyla bilgisayar çağındaki bilgi sorunu, günümüzde her zamankinden çok daha büyük ölçüde YÖNETİM sorunudur. Bu bağlamda, postmodern dönemde, yeniden üretim işlevlerinin yöneticilerden geri alınarak makinelere emanet edildiği ve bundan böyle de hep edileceği öne sürülmektedir. Buradaki temel sorun ise, makinelere ilişkin alınan bu kararların doğruluğunun garantisini kimin verebileceği sorunudur.

Bu gelişmeler ışığında Lyotard, öğrenimin de tıpkı para gibi bir değer haline geleceğinden söz eder. Artık ayırım bilgi ve cehalet arasında değil, "harcama bilgisi" ile "yatırım bilgisi" arasında yapılacaktır.

On dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren bilimsel bilgi meşruiyet kaybetmeye başlamış ve klasik bilim sınıflaması sorgulanır hale gelmiştir. Bilim artık diğer dilleri meşrulaştırma yetisine sahip değildir. Böylelikle bilim söyleminin meşruiyetinin sarsılmasıyla makine dili, oyun kuramı, genetik kodların dili vb. yeni diller eklemlenmeye başlamıştır. Ayrıca Lyotard, bilginin meşrulaşması sorununa dikkat çekerken filozof Wittgenstein'in dil oyunları anlayışını geliştirir. Buna göre, ilk olarak dil oyunları bir anlaşmanın nesnesidirler. İkinci olarak eğer kurallar yoksa oyun da yoktur; ve son olarak her ifade bir oyundaki hareket olarak düşünülmelidir.

Lyotard, dilin nesnel bir anlam yapısının olabilirliğini kuşkuyla karşılamaktadır. Onun için bir metnin yazarı tarafından nasıl anlamlandırıldığı çok önemli değildir; asıl önemli olan sorun, bu metnin diğerleri yani alıcılar tarafından nasıl anlamlandırıldığıdır. Diğer bir ifade ile sorun metnin nasıl iletildiği ve ne tür etkileşimlere yol açtığıdır.

Lyotard'a göre bilimsel bilgi, bilginin bütünü temsil etmez. Anlatısal bilgiden de bahsedilmesi gerekir ki, anlatısal bilgi ve bilimsel bilgi en baştan beri birbirleriyle rekabet içinde olmuşlardır. Nitekim, geleneksel toplumlarda anlatısal biçimin üstünlüğü söz konusuysa; Aydınlanmanın büyük anlatıları postmodern dönemde giderek azalmış ve yerini küçük anlatılara bırakmıştır.

Lyotard modern ve postmodern bilgi arasında da ayırım yapar. Ona göre modern bilginin üç koşulu vardır ki, bunlar, temelci iddiaları meşrulaştırmak üzere üstanlatılara başvurulması; meşrulaştırmanın kaçınılmaz doğal sonucu olan gayri meşru kılma ve son olarak homojen epistemolojik ve ahlaki reçetelere duyulan arzu şeklinde ifade edilebilir. Postmodern

bilgi ise bunun tersine, üst-anlatılara ve temelciliğe karşı çıkar, büyük meşrulaştırma şemalarından sakınır ve heterojenlikten, çoğulluktan ve dolayısıyla mikro-politikadan yana çıkar. Dolayısıyla Lyotard'a göre, artık büyük anlatılara başvurmaya gerek duymayız. Çünkü postmodern bilgi böyle bir meşruluğa gereksinim duymamakta; kendisi için yeni bir epistemoloji geliştirmektedir.

Bunlarla birlikte, Lyotard postmodern duruma ilişkin analizini yeterince temellendirmede ve derinleştirmede için eleştirilmektedir. Kendisine yönelik eleştirilerde vurgu, Lyotard'ın anlattığı bu durumun postmodern değil, modernizmin süreklilik gösteren hali olduğu ve Lyotard'ın bize postmodernizm için yeni bir teorik örnek çerçeve önermediği yönündedir.

Buna karşın Lyotard, birçok düşünür tarafından eleştirilmesine rağmen, postmodern teorinin en önemli kitaplarından birini yazmış önemli bir düşünür olduğu için önemi yadsınmaz.

Nitekim, POSTMODERN DURUM kitabı bilginin değişen işlevini göstermede günümüzde de güncelliğini korumaktadır.

FREDRİC JAMESON'UN POSTMODERNİZME BAKIŞI

Jameson'a göre, postmodernizm bir takım kültürel değişikliklerin işaretini vermekte; postmodernizmin ve geç kapitalizmin kültürel değişiklikleri, "felaketin ve ilerlemenin bir aradalığı" olarak diyalektiğin özünü yansıtmaktadır.

Jameson, postmodernizmi kültürel atmosferdeki kapitalizmin son dönemine bağlı değişimlerden bağımsız olarak ele alamayacağımızı belirtmekte ve onu kapitalist ekonomik sistemin kültürel oluşumlarıyla açıklamaktadır. Çünkü Jameson için, postmodern alan kültürel bir ideoloji ya da kurgu değil, kapitalizmin küresel ölçekte üçüncü genişleme aşamasıdır ve bu aşama çokuluslu kapitalizmin kendisidir. Bu aşamada, yeni gerçekliğe ilişkin çok sayıda yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı kültürel ürünleri yeni otantik perspektifler olarak algılarken bir kısmı da gerçekliğin çarpıtılması olarak değerlendirmektedir.

Jameson'a göre, postmodern dönemde kültür, eğitsellik ile eskiye göre daha farklı bir ilişki içindedir. Diğer bir ifade ile kültür, bilişsel ve pedagojik unsurlarla farklı bir bağ kurar. Yeni estetik biçimin belirleyici unsuru "yer"dir. Kişinin kendisini mekânda, toplumda, ülkesinde ve dünyada konumlayışına ilişkin "bilişsel harita" kültürün anahtar unsurudur.

Dolayısıyla da, yeni kültürel biçimin estetiğini "**bilişsel haritalama**" olarak ifade etmektedir.

Jameson'ın postmodernizm teorisi, Ernest Mandel'in geç kapitalizm teorisine dayanır. Kapitalizmde, her biri kendinden bir öncekinin diyalektik bir gelişimini oluşturan üç dönemden söz eder. Bunlar piyasa kapitalizmi, tekelci dönem ya da emperyalist aşama ve yanlış bir terimle "post endüstriyel olarak anılan, ancak daha doğru bir terimle çok uluslu kapitalizm olarak adlandırılması gereken içinde yaşadığımız dönemdir. Buna göre, gerçekçilik, modernizm ve postmodernizm sırasıyla piyasa kapitalizmi, tekelci kapitalizm ve çok uluslu kapitalizmin kültürel düzeylerini ifade eder.

Jameson'a göre, geç kapitalizm teorisindeki "geç" nitelendirmesinde genel olarak vurgulanmak istenen; bir şeylerin değiştiği, dünyanın artık eskisi gibi olmadığı, bir anlamda kesin, ancak modernleşme ve endüstrileşmenin yaşamış olduğu sarsıntılarla karşılaştırılmaz, daha zor algılanan ve daha az dramatik, ancak daha akıcı ve bütünüyle nüfuz etmesi nedeniyle daha kalıcı bir yaşam dönüşümünü yaşadığımız gerçeğidir.

Sonuç olarak Jameson postmodernizmi, kapitalist toplumun gelişimindeki bir aşama olarak görmektedir. Ona göre bu yeni bir toplumsal düzen olmaktan ziyade bir aşamadır; ve onun kültür egemen yorumu, hem kültür hem de egemen kültür arasındaki ayrıma vurgu yapması bakımından oldukça önemlidir. Jameson'ın postmodernizmi, kapitalizmin gelişimindeki bir aşama olarak görecileştirmesi, Marksizmin üstünlüğünü ortaya koymak için yapılmış en önemli girişimlerden biri olarak yorumlanmakta; ayrıca yazılarında, postmodernizmin karanlıkta kalan yanlarını çok iyi aydınlatıldığı öne sürülmektedir. Özellikle, postmodernizmi geç kapitalizmin kültürel mantığı olarak sunması, postmodern tartışmasını kültürel teori ve meta teori alanından toplumsal teori alanına doğru kaydırması açısından da ayrıca önemli görülmektedir.

SORU CEVAP

SORU:

Postmodernizm nedir?

CEVAP:

Postmodernizm; modern kültürel ürünlerden farklı olarak sanatta, filmlerde, mimaride ve benzeri alanlardaki kültürel ürünleri ifade eder.

SORU:

Postmodernite nedir?

CEVAP:

Postmodernite ise tarihsel anlamda modern dönemi izlediği düşünülen sosyal ve politik çağı betimler.

SORU:

Postmodernizm ve modernizm arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

CEVAP:

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

Postmodern düşüncesi yeni bir tarihsel çağ, yeni kültürel ürünleri ve sosyal dünyaya ilişkin yeni bir kuramsallaştırmayı kapsamaktadır. Bu anlamda postmodernizm sanatta; pop eğilimler, yeni malzemeler ve eğreti yapılar gibi formların inşasını gündeme getirir. Böylelikle postmodernizmin içinde, modern düşüncenin içli dışlı bir şekilde geliştiği görülür. Dolayısı ile postmodernizm tam

olarak modern sonrası anlamına gelmemekle birlikte modernlik eleştirisi üzerinden yeni bir döneme atıfta bulunmaktadır.

SORU:

Postmodernizm kavramının tarihçesi nedir?

CEVAP:

1950 ve 1960'lardan itibaren birçok yazar tarafından kullanılmaya başlanan postmodernizm kavramı, bu tarihten sonra sosyal bilimlerde en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Özellikle 1960'lı ve 70'li yıllardan itibaren modernizm karşıtı ya da modernizmden sonrası anlamında kullanılan kavram, birçok kültür ve toplum kuramcısı tarafından modernist kültürden radikal kopuşları ifade eden yeni postmodern sanat biçimlerinin ortaya çıkışıyla tartışılmaya başlanmıştır.

SORU:

Kant'ın aydınlanmaya bakış açısı nasıldır?

CEVAP:

Kant, Aydınlanmayı akıl ile bağdaştırarak insanın akılsız bir varlık olmadığını

ancak aklına başkalarının kılavuzluk ettiğini ve bu nedenle aklını kullanamadığından söz eder. Kant, insanın kendi aklını kullanamayışını ergin olmama durumu ile açıklamak istemiş ve dolayısı ile bu ergin olmayışa insanın kendi suçu ile düştüğünü belirtmiştir. Bunun nedeni bir başkasının kılavuzluğu ve yardımı olmaksızın aklını kullanma kararlılığını ve yürekliliğini gösterememiş olmasıdır.

Böylece Aydınlanma, insana kendi aklını kullanma cesaretini vermiştir.

SORU:

Aydınlanma düşüncesini açıklayınız.

CEVAP:

Aydınlanma düşüncesi 17. ve 18. yüzyıllarda Batı Avrupa'da yayılan bir felsefi akıma işaret eder. Bu düşünce akımı yapısında eşitlik, özgürlük, insan aklına duyulan güven, bilim ve ilerlemeyi barındırır. Akıl ve bilim, sürekli ilerlemenin bir motoru olarak görülür. Tarihin doğal akış süreci içinde sürekli ilerleme ise "ideal toplum düzeni" anlayışına ulaşılma varsayımını amaç edinir. Bu amaç "mutlak gerçeklik" anlayışını birlikte getirir.

SORU:

Aydınlanma düşüncesinin temel aldığı değerler nelerdir?

CEVAP:

Bu düşünce akımı yapısında eşitlik, özgürlük, insan aklına duyulan güven, bilim ve ilerlemeyi barındırır.

SORU:

Aydınlanma düşüncesi ve laiklik arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

CEVAP:

Aydınlanma düşüncesi akla/rasyonaliteye büyük anlam atfetmiş ve doğal toplum düzeni ve doğal hukuk tartışmaları ile tarih sahnesine çıkmıştır. Doğal toplum ve doğal hukuk düşüncesi bir anlamda laikleşmiş mutlak gerçekliğin yansıması biçiminde değerlendirilmiştir. Bu durum laikleşme/sekülerleşme sürecinin de başlangıcı olarak nitelenmiştir.

SORU:

Aydınlanmaya eleştirel yaklaşan düşünörlere örnek veriniz.

CEVAP:

Nietzsche (1844-1900) Aydınlanma düşüncesinin temel öncüllerini radikal olarak eleştiren bir felsefeci olarak postmodern düşüncenin öncüsü sayılmaktadır.

SORU:

Nietzsche'nin aydınlanmaya yönelik en önemli eleştirileri nelerdir?

CEVAP:

İnsanların yaşam enerjisi yüksek olanları dahi olarak (üst insan) niteleyen Nietzsche, bu insanların bir taraftan yaratıcılığı ve ilerlemeyi diğer taraftan bencillik ve buna bağlı olarak vahşeti yapısında barındırdığından söz eder. Bu nedenle aydınlanma projesi iyimser öncüllerin aksine bir yabancılaşmanın, acımasızlığın ve vahşetin egemen olduğu bir biçime dönüşmektedir. Bu bağlamda "üst değerlerin değersizleşmesi" ya da nihilizm, 19. yüzyılda sürdüğü gibi postmodern dönemde de bu etkisini daha belirgin olarak hissettirmektedir. Dolayısı ile Nietzsche'nin kastettiği Aydınlanmanın rasyonel aklının bir çeşit çıkarlara ve ahlaksızlığa dönüşmüş olmasıdır.

SORU:

Genoloji nedir?

CEVAP:

Herhangi bir nesneyi kaynağından alıp tarihin akış sürecinde nasıl değiştiğini inceleme anlamına gelmektedir. Tarihin akışında gezinen bir araştırmacı geçip gittiği yerlere farklı amaçlarla yeniden dönüp baktığında farklı anlam ve yorumları yakalama fırsatı bulmaktadır.

SORU:

Sanatta postmodern anlayış ne zaman ortaya çıkmıştır?

CEVAP:

Sanatta postmodern anlayış, ilk kez 1960'larda New York sanat çevrelerine modern sanatın karşıtı olarak girmiş ve sanatta yeni bir postmodern estetik anlayış döneme hâkim olmaya başlamıştır. Bu bağlamda postmodernizm yerleşik sanat anlayışından farklı bir sanatsal estetik anlayışı ifade etmekle birlikte modernizmden bir kopuşu vurgulamaktadır ve radikal bir eleştiriyi getirmektedir.

SORU:

Postmodern sanat estetiğinin özellikleri nelerdir?

CEVAP:

Estetik ölçüde sanatçının kendi için bilincini, topluma göre daha çok ön planda tutulmaktadır. Sanatçının topluma karşı bir misyon ve anlatısı bulunmamakta, bunun yerine montaj ve eklemleme geçmektedir. Gerçek açık uçlu olarak bırakılmakta ve gerçekliği yansıtmak yerine belirsizlik ve kararsızlık önem kazanmaktadır. Bireyin bütünleşmiş kişiliği ve tutarlı olması değerleri bir tarafa

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

birakılarak hümanist değerlerden arındırılması öncelenmiştir. Postmodernizmde yüksek sanat ve kitle sanatı ayrımı yadsınarak taklit ve yapıştırma teknikleri ile sanat yapıtının üretimi esas alınmıştır.

SORU:

Postmodernistlerin modern sanat ve estetik ölçütlerine temel eleştirileri nelerdir?

CEVAP:

Postmodernistler modern sanat ve estetik ölçütlerine iki eleştiri getirmektedirler: birincisi sanat yapıtının misyonu olması, içinde bulunulan durumu eleştirerek çıkış yolu araması ve geçmişten kopmuş bir yeniyi inşaaya kalkışması olarak değerlendirmektedirler. ikincisi modern sanatın seçkinci anlayışına yönelttikleri eleştirilerdir.

Postmodernistlere göre sanat yapıtında misyon aranmayacaktır, çünkü yaşamın kendinde bir misyon yoktur. Ancak sanat yapıtında taklit (kitsch) ve popülizm ön planda tutulacaktır. Artık kitlenin beğenisi önem kazanmıştır.

SORU:

Ziyauddin Serdar'a göre Postmodernizmin ilkeleri nelerdir?

CEVAP:

Postmodernizmin ilk ilkesi modernizmde geçerli olan her şeyin postmodern zamanda tümünden geçersiz ve eskimeye yüz tutmuş olmasıdır. İkinci

ilkesi ise gerçekliğin reddedilmesidir. Üçüncü ilkesi, artık elimizde

olan gerçeklik yerine, imgeyle maddi gerçekliğin arasında kaybolmuş olan dünyadır. Dördüncü ilkesine geldiğimizde karşımıza anlamsızlık çıkar. Beşinci ilke şüpheci. Şüphe postmodernizmin ebedi ve kalıcı şartıdır. Postmodern kuram; bunu hiçbir kuram, hiçbir kesinlik ve hiçbir deney kalmayınca kadar genişletir. Her şeyden şüphe etmek.

Postmodernizmin niteliğini belirleyen (VI) altıncı ilke çoklukla ilgilidir. Postmodernizm çeşitlilikle ve çoklukla ilgilenir. Irkların, kültürlerin, cinslerin, doğruların, gerçekliklerin, cinselliklerin ve hatta akıl yürütmenin çoğulcu oluşuna vurgu yapar ve hiçbir tarzın bunlardan birinin diğeri üzerinde egemen olamayacağını ileri sürer

SORU:

Postmodernizm toplumbilimleri açısından hangi genel eğilimlerden oluşur?

CEVAP:

Postmodernizm için toplumbilimleri söz konusu olduğunda Olumlayıcı ve Şüpheci Postmodernistler olarak iki genel eğilimden bahsedilebilir.

SORU:

Lyotard'a göre postmodern çağda bilginin konumu nasıl değişmiştir?

CEVAP:

Lyotard toplumların postmodern çağa girmeleri ile birlikte bilginin konumunun değiştiğinden söz eder. Bilgi üretme ve edinme biçiminin giderek değişmesi sonucunda, postmodern çağda bilginin satılması için üretildiği ve tüketildiği görülmektedir. Bilgi kendinde bir amaç olmaktan uzaklaşmakta ve artık kullanım değerini

kaybetmektedir. Bir bakıma bilginin metalaşması durumu ile karşılaşılmaktadır.

SORU:

Jameson'a göre postmodernizm hangi kültürel değişikliklere yol açmıştır?

CEVAP:

Yüksek kültür ve popüler kültür arasındaki ayrımın çökmesi, modernist

eserlerin yıkıcı ve eleştirel yönlerini yitirmelerini sağlayacak şekilde kutsal patikaya dâhil ve yukarıdan dâhil edilmeleri; kültürün neredeyse total

bir metalaşması ve bunun da kapitalizme meydan okurken başvurabilecek eleştirel mesafenin ortadan kalkmasına yol açması, özneliliğin radikal fragmentasyonunda endişe, yabancılaşma ve burjuva bireyciliği sorunsallarının sona ermesi, hem tarihsel geçmiş duygusunu hem de önemli ölçüde farklı bir gelecek duygusunu silen kötürümleştirici bir mevcudiyetçilik ve yön kaybına yol açan postmodern hiper uzamın ortaya çıkması.

SORU:

Jameson'a göre postmodern olarak algılanan ile son dönem kapitalizmde ortaya çıkan diğer tarzlar arasında ayrım yapmaya yönelik yaklaşımlar nelerdir?

CEVAP:

Bunlar arasında ayrım yapmaya yönelik iki yaklaşım bulunduğunu ifade eder:

(1) Ahlaki değerlendirmeler: Ahlaki değerlendirmelerle ilgili söylenecek pek bir şey yok. Bu yaklaşıma göre postmodernist yeni estetik dünya kabul edilemezdir. Hem sağ hem de sol siyasi görüşlerde bu fikirde olanlar bulunmaktadır. Bu fikre göre TV görüntüsüne dönüşmüş gerçeklikler ya da simulakrum mantığı son dönem kapitalizmini güçlendirmektedir.

(2) Tarih ile şimdi yaşadığımız dönemi ayırmaya yönelik diyalektik girişim: Diyalektik yaklaşım iki soruyu gündeme getirir. Birincisi "yanlışlık anları"ndan oluşan postmoderniteden önce bir "doğruluk anı" var mıydı? İkincisi, eğer vardiysa da tarihsel kaçınılmazlık sisi altında bizi çaresizliğe, eylemsizliğe ve pasifliğe itmeyen bir tarih perspektifinden bahsedilebilir mi? Dolayısı ile bu soruların yanıtını vermek pek kolay değildir. Bu soruların yanıtı için politik kültürün inşası bağlamında bazı etkili çağdaş kültürel politikaların oluşturulması gerekir.

SORU:

Bilişsel haritalama nedir?

CEVAP:

Bilişsel haritalama "kişinin kendi gerçek varoluş koşullarıyla kurduğu kurgusal ilişki"dir.

ÜNİTE 4: ZYGMUNT BAUMAN: MODERNLİK VE POSTMODERNLİK

GİRİŞ

Polonyalı Yahudi bir ailenin çocuğu olan Zygmunt Bauman, "modernlik" ve "postmodernlik" konuları üstüne çalışmıştır. Nazizmin kurbanı olması, Yahudi soykırımı ve düşmanlığı, özellikle de eşi Janina'nın Nazi zulmünden kaçarak geçirdiği özel yaşamı ve bu

yaşamı anlattığı kitabı, onun yaşamında önemli bir etkiye sahiptir. Yahudilerin II. Dünya Savaşı sırasında Hitler ve onun kurduğu Alman Nazi Partisi üyeleri tarafından gaz odalarında topluca öldürülmesini, soykırımı ve zulmü anlatan "Holocaust" kavramını, eşinin yazdığı kitabı okuduktan sonra daha çok düşünmeye başlamıştır. Bauman'a göre, Holocaust modern akılcı toplumda ve uygarlığın yükseldiği, insanlığın kültürel başarılarının zirvede olduğu bir dönemde gerçekleşmiştir. Bu nedenle de bu trajedi toplumun, uygarlığın ve kültürün bir sorunudur ve bunun araştırılması gereklidir. Bu görüş Bauman'ın modernliğe bakışında ve yönelttiği eleştirilerde etkili olmuştur.

ZYGMUNT BAUMAN'IN MODERNLİK DEĞERLENDİRMESİ

Bauman'a göre " **modernlik** "; 17. Yüzyılda Batı Avrupa'da başlayan aydınlanma, kapitalizm ve komünist endüstri toplumunun gelişimini de kapsayan tarihsel bir dönemi tanımlarken, modernizm, felsefe, edebiyat ve sanatta postmodern durumun ilk belirtileri olarak görülen entelektüel bir akımdır. Aydınlanmanın gelişmesi ile kültürel olarak, kapitalist ve daha sonra da komünist endüstri toplumunun gelişmesi ile de toplumsal olarak kurulan bir yaşam biçimi ve tarihsel bir dönemdir. Onun kullandığı biçimiyle modernlik kesinlikle modernizm değildir. "Modernizm", bu yüzyılın başında olgunlaşan ve geriye bakıldığında postmodern bir proje ya da postmodern durumun ilk belirtilerinin çıktığı evre olarak görülebilecek entelektüel bir akımdır. Bauman toplumsal ve psikik anlamda modernlik ayrımına gider. Toplumsal anlamda modernlik; standartlar, ümit ve suçlulukla ilgilidir. Söz konusu standartlar her zaman için yarının bugünden iyi olacağını vaat etmektedir. Bu standartlar vaat edilmiş topraklara ulaşma umudunu her zaman yeterince hızlı koşturma suçuyla birleştiren ve daima suçlayıcı bir konumda olan standartlardır. Psikik anlamda modernlik ise; kimlikle, henüz burada olmayan, bir ödev, bir görev ve bir sorumluluk olan varlık gerçeğiyle ilgilidir. Toplumsal anlamda belirttiği standartlar gibi kimlik de her zaman bir adım öndedir ve kişinin ulaşmak için son gücü ile koşması gerekmektedir. Ancak bu koşu, ne kadar hızlı olursa olsun, insana emeklemek gibi gelmekte ve tedirgin etmektedir.

Kısacası Bauman için modernlik; durmanın imkânsızlığıdır. Modern olmak için hareket halinde olmak gerekmektedir ve bu insanların seçimi değildir. Modern yaşam için koşmak gerekir ama bu koşunun bir sonu yoktur.

BAUMAN'IN MODERNİTE ELEŞTİRİSİ

Bauman modernitenin düzen temeline sabitlenerek, kontrol etme, sınıflandırma ve düzenleme düşüncesine takılıp kaldığını ve bunun da bazı olumsuz sonuçları da beraberinde getirdiğini belirtmiştir. Bauman'a göre modern anlayış; doğruluk, adalet ve akıl için evrensel olarak uygulanabilir standartlar belirlerken, farklılığı büyük bir suç olarak görmüştür. Farklılığın modernlikten önce normal bir şey olarak karşılandığını belirten Bauman, modern korku ve yasaklardan kurtulan postmodern insanın bugün farklılığı sevinç ve coşkuyla karşıladığını vurgulamıştır. Çünkü postmodern düşüncede farklılık güzel ve olumlu bir şey olarak değerlendirilmektedir. Bauman, modernlik öncesi dönemde farklılıkların olmasının kaçınılmaz ve gerekli olduğunu hatta bunun ilahi düzenin bir parçası olduğunu düşünülüğünü ama modernlik ile birlikte düzen adına farklılıkların yok sayılarak kargaşa ortamının yaratıldığını belirterek eleştirir. Modern dönemin özelliği olan düzen getirme, denetlenebilir kılma mücadelesinin sonuçsuz kalmaya mahkûm olduğunu çünkü bu mücadelenin kendisinin başarıdaki en büyük engel olduğunu ifade eder.

Bauman kendisinin ve eşinin yaşamından yola çıkarak Yahudilere uygulanan soykırımın modernlikle önemli bir bağının olduğunu vurgular ve bunun tarihin akışında yaşanan basit bir olay olarak görülemeyeceğini belirtir. Ona göre modernlik yapılan bu soykırımın yeterli sebebi olmasa da gerekli koşuludur. Çünkü soykırımın yaşandığı Holocaust, toplumsal gelişimini tamamlayamamış, modernleşmemiş bir toplumda değil de, modernliğin en üst aşamasının yaşandığı bir Avrupa ülkesinde gerçekleşmiştir. Bauman, Batı Avrupa'da on yedinci yüzyılda ortaya çıktığını belirttiği modernliği, "bahçe kültürüne" benzetir. Modern bahçe kültürünü temsil eden bir bahçe düzeninde, ideal ve iyi bir bahçe yaratabilmek için yabancı otların temizlenmesi öncelikli hedeftir. Kusursuz bir bahçenin yapılması ve korunması için bu işlemin yapılması zorunludur ve bu yıkıcı değil yapıcı bir etkinliktir. Bauman'a göre, toplumu bahçe gibi gören modernlik görüşündekiler de toplumun bazı bölümünü yabancı otlar gibi görür ve bunların temizlenmesi, yayılmalarının önlenmesi için tedbir alma çabasına girerler. Yahudi soykırımının arkasında, yönettiği toplumu düzenlenecek, yetiştirilecek ve yabancı ot olarak gördüklerini denetime alınacak bir şey olarak gören modernliğin bahçıvan devlet anlayışı yer almaktadır. Düzenin sağlanması için devletin, düzenin oluşumu ve korunması adına toplumun yabancı otlar gibi

gördükleri bölümünü, toplum sınırlarının dışında tutma hatta bu yetersiz kalırsa öldürme eylemi içinde bulunması gereklidir. İşte yaşanan Yahudi soykırımının sebebi de bu modern bahçe kültürüne ve bahçıvan devlet anlayışına dayanmaktadır. Bu nedenle Bauman'a göre, bu düşünce yapısına dayalı modernlik ile ırkçılık birbirinden ayrı düşünülemeyecek iki kavramdır.

Bauman için ırkçılık modern bir üründür. Modern bilim, teknoloji ve devlet gücünün modern biçimleri tarafından üretilir. Modernlik ırkçılığı olanaklı kılmakla kalmaz onun için bir talep de yaratır.

ZYGMUNT BAUMAN'IN POSTMODERNLİĞE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Bauman'a göre, modern çağ devam ederken yarattığı türbülansın sonuçlarını hissederek, modernliğin bütününe sağduyulu ve eleştirel bir gözle bakabilir, performansını değerlendirebilir, inşasındaki sağlamlık hakkında yargıda bulunabiliriz. Bauman bunun postmodernlik düşüncesinin anlamı olduğunu ileri sürmektedir. Bauman'a göre postmodern dönem, modern dönemin sonu anlamını taşımamaktadır. Ona göre postmodernlik, dünyanın büyüsünü bozmak için girişilen ve sonuçsuz kalan modern mücadeleden sonra dünyanın yeniden büyüğe hale getirilmesidir. Bauman postmodernliğin dışlama gücünün zayıf olduğunu ve modernlikten kopma olmadığını belirtir. Postmodernliğin kendi kimliğini inkâr etmeden modernliği dışlayamayacağını altını çizer. Postmodernlik farklılıkları da kabul ettiği için modernliği de bu farklılıklara dâhil etmektedir. Bauman'ın değerlendirdiği biçimiyle postmodernlik, kan düşmanıya, aynı evde uzun ve çetin bir ömür sürmeye mahkûmdur. Ayrıca Bauman'a göre postmodernlik, tek tiplilik ve evrenselcilik gibi modernliğin merkezi değerlerinin işaretlerini tersine çevirmiştir. Kısacası postmodernlik, kendi orijinal projesinin uygulanamazlığını kabul eden modernliktir. İdeal anlamda, postmodernliğin çoğulcu dünyasında, ilke olarak bütün yaşam biçimlerine izin verilmektedir. Postmodernlikte hiçbir yaşam biçimi, kendinden başka herhangi bir yaşam biçimini izinsiz kılacak kadar tartışmasız değildir. Bauman, özgürlük, eşitlik ve kardeşliğin modernliğin sloganı; buna karşın özgürlük, farklılık ve hoşgörünün ise, postmodernliğin ateşkes formülü olduğunu ileri sürer. Postmodernlik, ilke olarak farklılığı dışlamak yerine tanıyan ve bütün yaşam biçimlerine izin veren, bu sebeple aynılığı hedefleyen modernliği de dışlamak yerine farklılığa dâhil eden çoğulcu bir dünya anlayışı ile temellendirilmiştir.

BAUMAN'A GÖRE POSTMODERN ETİK

Bauman postmodern yaşamda, insanların hayat başarısını yeni alışkanlıkları çabucak edinmelerinden çok, eski alışkanlıklarından kurtulabilme hızlarına bağlı olduğunu ileri sürer. Özgürlüğü; engelleyici, kısıtlayıcı ve sınırlayıcı şeylerin yokluğu olarak tanımlayan Bauman, postmodern dünyanın sakinleri olarak çoğumuzun, özgürlük anlamında atalarımız kadar şanslı olmadığımızı ileri sürmektedir.

Zygmunt Bauman'ın Modernlik-Postmodernlik Karşılaştırması Ve Küreselleşmeye Yönelik Görüşleri

Bauman'a göre, öteki uygarlıkların tersine modernlik kendisini bir meslek ve bir hayatta kalma meselesi olarak yaşamaktadır. Modernite, yapılmış olandan başka bir hayat bilmemektir. Modern anlayışta insanların hayatı, asla tamamlanmayan, hep daha fazla özen ve çaba gerektiren bir görev olarak değerlendirilmektedir. Bauman'a göre, postmodern anlayışta ise, mükemmellik durumu geçici bir mesele değil, hayatta kalma anlamında sürekli bir durumdur. Bauman, modernliğin uzun ve dolambaçlı yolunun bizi bir zamanlar atalarımızın yola çıktığı başlangıç noktasına getirdiğini belki de öyle gördüğünü ileri sürmektedir. Modernliğin bitmediğini de vurgulayan Bauman önemli olanın, modernliğin uzun sürecinde herkesin kendine düşen dersi çıkarmasının gerektiği, olduğunu vurgulamaktadır.

Bireylerin Modern ve Postmodern Koşullarda İnşa Biçimleri

Bauman, modern süreç ve koşullarda bireylerin esas olarak üretici/asker olarak inşa edildiklerini ileri sürmektedir. Bauman'a göre modern koşullarda yaratılan birey şu özellikleri taşımaktaydı:

- Bireyler yaratıcı işgücüne dönüştürülebilen kinetik gücün taşıyıcılarıydı ve hiçbir bitkinlik duymadan üretme kapasitesine sahip olmalıydı.
- Bireyler, davranışları düzenli ve kurallı olan daha da önemlisi düzenlemeye boyun eğen ve eş güdümlü baskıya tabi tutulduğunda monoton davranabilen aktörlerdi.
- Bireyler, yalnız başlarına bir şey ifade etmeyen, anlamlı bütün oluşturabilmek için ötekilerle birleşmesi gereken şeylerdi.
- En temel uygunluk modeli ise sağlıklı olma idi. Sağlık, bedensel güç ve enerji ile birlikte, disiplinli, düzenli davranma ve eş güdümlü faaliyetlere uyma kapasitesini simgeliyordu. Ters olan bedensel zayıflık ya da uymada ki kabiliyetsizlik, hastalık belirtisi sayılıyor ve tedaviye sevk ediliyordu

Bauman postmodern koşullardaki bireylerin ise, esas olarak tüketici/oyuncu olarak inşa edildiklerini ileri

sürmektedir. Postmodern kalıplar içerisindeki bireyler ise şu özelliklere sahip olmaktadır:

- Bireyler hem hayat hem de deneyim anlamında yeni deneyimler arayan ve asla doymayan deneyim organizmalarıdır.
- Bireyler yaratıcı aktörlerdir. Davranış esnekliğine sahip, önceki öğrendiklerine ve kazanılmış alışkanlıklarına çok az bağlı olan aktörlerdir.
- Bireyler tamamen dengede olmasalar bile, kendi kendine yeten, kendi kendini güdüleyen ve kendi kendilerini dengeleme eğiliminde olan kişilerdir.
- Postmodernlikte doğruluk modeli sağlıklı değil uygundur. Bauman'a göre buradaki "uygunluk" kelimesinin anlamı; bireyin yeni deneyimleri bedensel ve ruhsal olarak benimsemesi, hızlı değişimlere dayanması ve performans eksiklerini düzeltmek suretiyle formunu koruma yeteneği geliştirmesidir. Bunun tersi olan uygunsuzluk da ise bireyler psikolojik tedaviye yönlendirilirler.

Bauman' a Göre Küreselleşme

Bauman küreselleşme sürecine yönelik değerlendirmesini yaparken küreselleşme sürecinin iki yönlü algılanmasına dikkat çekmektedir. Bazılarına göre, "küreselleşmenin" onsuz mutlu olamayacağımız şey, bazılarına göre ise mutsuzluğun nedeni olarak görüldüğünü belirtmektedir. Ancak herkesin birleştiği nokta küreselleşmenin dünyanın kaçamayacağı kaderi, geri dönüşü olmayan bir süreç olduğu yönündedir. Bauman'a göre "küresellik", dışarıda olup bitenlere hiç tepki vermeden rıza gösterme ve kabullenmedir. Bauman, teknolojik gelişmelerin yarattığı zaman ve mesafe kavramını ortadan kaldıran durumun, homojenleştirme yerine, kutuplaştırma eğilimi taşıdığını belirtir ve dünyanın eskisi gibi bir bütünlük sergilemediğini vurgular. Ona göre küreselleşme insanları birleştirdiği kadar bölmektedir aslında. Küreselleşmenin tümüyle birleştirici olmadığını, birleştirme özelliğinin yanı sıra bölme özelliğinin de olduğunu belirtir. Bazıları için küreselleşme anlamına gelen şeylerin, başkaları için yerelleşme anlamına gelebileceğini söyler. Küreselleşmenin olumlu yanları kadar olumsuz yanlarının da olduğuna dikkat çeken Bauman, küreselleşme süreci ile tanık olunan şeyin dünya çapında bir yeniden tabakalaşma olduğunu ve bu tabakalaşma süresince yeni bir toplumsalkültürel hiyerarşinin, dünya çapında bir sıralamanın oluşturulduğunu ileri sürmektedir.

SORU CEVAP

SORU:

Zygmunt Bauman'ın postmodernlik üzerine yazdığı kitabın adı nedir?

CEVAP:

Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları

SORU:

Bauman'a göre "Holocaust" (Yahudilerin topluca öldürülmesi) sadece bir katliam olarak değerlendirilebilir mi?

CEVAP:

Ona göre Holocaust, gerçekten bir Yahudi trajedisi idi. Ama Holocaust salt bir Yahudi sorunu ve yalnızca Yahudi tarihinin bir olayı değildi. Holocaust, modern akılcı toplumda, uygarlığın yüksek sahnesinde ve insanoğlunun kültürel zaferinin zirvesinde doğmuş ve uygulanmıştır. Dolayısıyla ona göre, Holocaust bu nedenle toplumun, uygarlığın ve kültürün bir sorunudur ve bunun araştırılması gereklidir.

SORU:

Bauman sosyolog olarak akademideki kariyerine başlamadan önce hangi meslekteydi?

CEVAP:

Bauman, savaş nedeniyle askerlik mesleğine başlamış ve hızlıca yükselmiştir. 28 yaşına kadar bu mesleği devam ettirmiştir.

SORU:

Bauman'a göre modernlik nedir?

CEVAP:

Ona göre modernlik: "Batı Avrupa'da, XVII. yüzyıldaki bir dizi derin toplumsal, yapısal ve entelektüel dönüşümle başlayan ve (1) Aydınlanmanın gelişmesiyle kültürel bir proje olarak; (2) Kapitalist ve daha sonra da komünist endüstri toplumunun gelişmesiyle de toplumsal olarak kurulan bir yaşam biçimi olarak olgunluğa erişen tarihsel bir dönemdir".

SORU:

Bauman'a göre modernlik, modernizm olarak değerlendirilebilir mi?

CEVAP:

Bauman'ın kendi kullandığı biçimiyle modernlik kesinlikle modernizm değildir. Ona göre "Modernizm", daha önceki dönemin birçok münferit entelektüel olayına kadar geriye doğru izlenebilse de, bu yüzyılın başında olgunlaşan ve geriye bakıldığında (Aydınlanmayla analogik olarak) postmodern bir "proje" ya da postmodern durumun ilk belirtilerinin çıktığı evresi olarak görebilecek entelektüel (felsefi, edebi, sanatsal) bir akımdır.

SORU:

Bauman modernliği kaç ayaırır?

CEVAP:

Modern düşüncenin dünyanın değiştirilebileceği fikriyle birlikte doğduğunu ileri süren Bauman, (i) toplumsal ve (ii) psikolojik anlamda modernlik ayrımına gider.

SORU:

Bauman'a göre modern dünyada yerleşiklik söz konusu olabilir mi?

CEVAP:

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

Bauman'a göre, vizyonun güzelliği aynı zamanda gerçekliği çirkin kılan şeydir. Böyle bir dünyada bütün sakinler bir yere yerleşmek için dolaşan göçebelere benzer. İşte şu köşeyi dönünce yerleşebilecek misafirperver bir yer vardır, olmalıdır, olmak zorundadır. Ancak her köşeden sonra yeni bir köşe çıkar; yeni hüsrancı ve henüz serpişmemiş yeni ümitleriyle beraber yepyeni bir köşe.

SORU:

Bauman'a göre modernite ve düzen arasında nasıl bir ilişki mevcuttur?

CEVAP:

Ona göre, bir düzen rüyasına sahip olan modernite, kontrol etme, düzenleme ve sınıflandırma düşüncesine takılmıştır. Bu duruma bağlı olarak da ulaşılan sonuç düzenlemeler, kurumlar, yasalar ve ahlaki kodlar yoluyla düzen yaratmaya kalkışan bir toplum olmuştur. Modern anlayış doğruluk, adalet ve akıl için evrensel olarak uygulanabilir standartlar belirlerken, göreceliği, belirsizliği ve muğlaklığı bastırmaya çabalamıştır.

SORU:

Bauman'a göre modernitede farklılık nasıl değerlendirilir?

CEVAP:

Bauman'ın modernliğe yönelttiği eleştirilerin başında modernliğin farklılığı bir suç, daha doğrusu, büyük suç olarak görmesi gelmektedir.

SORU:

Bauman'a göre postmodernitede farklılık nasıl değerlendirilir?

CEVAP:

Ona göre insani farklılığın, saklanarak yaşadığı ve bu günahkârlığın lekesinden utanmayı öğrendiği birkaç yüzyıldan sonra, bugün, postmodern insan (yani modern korku ve yasaklardan kurtulan modern insan), farklılığı sevinç ve coşkuyla karşılamaktadır. Farklılık postmodern düşüncede güzel bir şey olarak değerlendirilmektedir.

SORU:

Bauman'a göre müphemlik nedir?

CEVAP:

Bauman, müphemliği, düzensizlik, kaos anlamında kullanır. Bauman'a göre müphemlik, insanlar ve onların çok sayıdaki özelliklerinin iç ve dış, faydalı ve zararlı, ilgili ve ilgisiz, anlamlı ya da anlamsız olarak kesin çizgileriyle ayrılabilmesi ya da en azından ayrılması gerektiği varsayımından çıkmaktadır.

SORU:

Bauman'a göre modern dönemin kaosla mücadelesi nasıl sonuçlanır?

CEVAP:

Modern dönemin bir özelliği olan kaos yerine düzen getirme, yakın çevremizdeki dünya parçasını kural tanı, kestirebilir ve denetlenebilir kılma mücadelesi Bauman'a göre sonuçsuz kalmaya mahkumdur. Çünkü bu mücadelenin kendisi kendi başarısına en önemli engeli oluşturmaktadır. Kaos, özellikle dar bir alana odaklanmış, hedefli, görev yönelimli, tek sorun çözücü eylemlerden oluşmaktadır.

SORU:

Bauman'a göre modernizm nerede ve ne zaman ortaya çıkmıştır?

CEVAP:

Bauman, modernliğin Batı Avrupa'da on yedinci yüzyılda ortaya çıktığını belirtmiştir.

SORU:

Bauman, Yahudi soykırımını nasıl değerlendirir?

CEVAP:

Bauman'a göre, toplumu bahçe gibi gören tüm görüşler toplumsal doğal ortamın bazı bölümlerini yabancı otlar olarak nitelerler. Bunlar, diğer yabancı otlar gibi ayrılmalı, kısıtlanmalı yayılmaları önlenmeli, yerinden çıkarılmalı ve toplum sınırlarının dışında tutulmalıdır; tüm bu yollar yetersiz kalırsa öldürülmelidir. Bauman'a göre, Yahudi soykırımının arkasında, yönettiği toplumu düzenlenecek, yetiştirilecek ve yabancı otları denetime alınacak bir şey olarak gören modernliğin "bahçıvan" devlet anlayışı durmaktadır.

SORU:

Bauman ırkçılığı nasıl değerlendirir?

CEVAP:

Bauman için ırkçılık, modern bilimin ilerlemesi, modern teknoloji ve devlet gücünün modern biçimleri olmaksızın düşünülemez. Bu özelliği ile ırkçılık kesinlikle modern bir üründür. Bauman'a göre, modernlik ırkçılığı olanaklı kılmakla kalmaz onu için bir talep de yaratır. Çünkü başarının yalnızca insansal değerlerle ölçülebileceğini ilan etmiş bir çağ, sınırları aşmanın daha önce hiç olmadığı kadar kolaylaştığı yeni koşullarda, sınır çizmenin ve sınırları korumanın kefareti ödenecek bir yakıştırma teorisine gerek duyar. Bundan dolayı Bauman'a göre, ırkçılık, modernleşmemiş ya da en azından öncelikle modern olmayan savaşımarda kullanılan, tümüyle modern bir silahtır.

SORU:

Bauman'a göre postmodernite insanlara ne ifade eder?

CEVAP:

Bauman'a göre, postmodernite, çok farklı insanlara çok farklı şeyler anlatır. Postmodernliğin bazıları için mimaride bir tarz, bazıları için gerçekliğin ve televizyonun bulanıklaşması, bazıları için tüketimcilik ve seçenek bolluğu anlamına geldiğini ifade eden Bauman, felsefecilere göre ise radikal, kuşkucu bir ruh hâlini anlattığını ileri sürmektedir.

SORU:

Bauman, postmodernliği nasıl açıklar?

CEVAP:

Bauman, postmodernliğin, dünyanın büyüsünü bozmak için girişilen, sonunda sonuçsuz kalan uzun ve gayretli modern mücadeleden sonra dünyanın "yeniden büyülü hâle getirilmesi" olarak değerlendirilebileceği görüşündedir.

SORU:

Bauman'a göre postmodernlik, farklılığa nasıl yaklaşır?

CEVAP:

İdeal anlamda, postmodernliğin çoğul ve çoğulcu dünyasında, ilke olarak bütün yaşam biçimlerine izin verilmektedir. Diğer bir ifade ile hiçbir yaşam biçimi, herhangi bir yaşam biçimini izinsiz kılacak kadar bariz veya tartışmasız değildir. Bauman'a göre, farklılık bir baskı olmaktan çıkıp eylem ve çözüm gerektiren bir sorun olarak yorumlandığı zaman, farklı yaşam biçimlerinin barış içinde birlikte yaşamaları, düşman güçlerin geçici bir dengesi olmaktan başka bir anlamda mümkün hâle gelmektedir.

SORU:

Bauman'a göre modern anlayış ve postmodern anlayış; hayat kavramını nasıl değerlendirir?

CEVAP:

Ona göre modernite, "yapılmış" olandan başka bir hayat bilmemektedir. Modern anlayışta insanların hayatı verili bir durum değil, bir görev ve asla tamamlanmayan ve hep daha fazla özen ve çaba gerektiren bir görev olarak değerlendirilmektedir. Ancak "geç modern" ya da "postmodern" yorumunda insanlık durumu hayatın kipini daha hissedilir hâle getirmiştir. Postmodern anlayışta ilerleme bir mükemmellik durumu, yani yapılması gereken her şeyin yapılmış olduğu ve hiçbir değişikliğin gerekmediği bir duruma yol açan geçici bir mesele değil, "hayatta kalma" anlamında sürekli bir durumdur.

SORU:

Bauman, küreselleşmeyi nasıl ele almaktadır?

CEVAP:

Bauman, küreselleşme sürecinin olumlu yönlerinden çok olumsuz etkilerine daha çok önem vermektedir. Ona göre, küreselleşme süreçlerinin ayrılmaz bir parçası mekânı giderek bölme, insanları ayırma ve dışlamadır. Diğer bir endişeli durum ise giderek daha fazla küresel ve yurtsuz bir hâle gelen elit kesimle geride kalan "yerelleşmiş" kesim arasındaki tedrici iletişim kopukluğudur.

ÜNİTE 5: TÜKETİM TOPLUMU, SİMÜLASYON/ SİMÜLAKRLAR VE SESSİZ ÇOĞUNLUK: JEAN BAUDRİLLARD

Tüketim Toplumu, Simülasyon/ Simülakrlar ve Sessiz Çoğunluk: Jean Baudrillard

Kitle iletişim araçları ve tüketim üzerine 20.yy'ın en önemli düşünürlerinden biri olan Fransız Sosyolog'un simülasyon kavramı 'Matrix' filmi'ne konu olmuş ve filmin bir sahnesinde "Simülakrlar ve Simülasyon" kitabı da görüntülenmiştir.

"Biz, hayatın TV içinde ve TV'nin hayat içinde kaybolduğu bir çağda yaşıyoruz" ifadesi önemli bir düşünür olduğunun kanıtı niteliğindedir.

Bu dönemin zararlı bir toplumsal yönelimde olduğunu, gerçekliği kavramanın mümkün olmadığını ve dolayısı ile onu değiştirmenin de olanaksız olduğunu vurgular.

Onun hiçbir gerçekliğin olmadığı, hiçbir geçmişin olmadığı, oysa medyanın tarihi yeniden yarattığını, hiçbir geleceğin ve hiçbir anlamın bulunmadığı

açıklamaları postmodernistlerin en radikal ve terbiyesiz olanı biçiminde eleştirilmesine neden olmuştur.

Modernleşmenin sosyal bilimi olan sosyolojinin toplumsal, sınıf, kitle, güç, statü, kurum gibi kavramlarının anlamının içinin boşaltıldığına değinen Baudrillard, tüm bu kavramların anlam zedelenmesine uğrayarak içe patladığını (implosion) belirtir.

Baudrillard eleştirel yaklaşımını, "Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm" adlı kitabında Batılı toplumların tarihsel bir sürecin sonuna geldiği ve ulaştıkları bu uygarlık düzeyinin gerçekte ulaşılacak en üst aşama olarak nitelendirilmemesi gerektiği, aksine bir başarısızlığın simgesi olarak yorumlanabileceği, biçimde ifade eder.

Günümüz düşün dünyasının en çarpıcı isimlerinden olan Baudrillard esas olarak simülasyon, kitlelerin zihniyeti, öteki, baştan çıkarma gibi konuları kitaplarında incelemiştir. Üretimin rasyonel bir etkinlik olmadığını ileri sürmüş, tüketicinin reklam vb. yollarla aldatılmasını göz boyayıcı bir oyun ve hem üretimi hem de tüketicinin isteğini tehdit eden bir öge olarak nitelirmiştir.

Gösterge Evreleri

Geleneksel sosyal gruplarda kültür aynı sosyal bağlamda üretilmiş ve kullanılmıştır. Bunu şu anki tartışmada sembolik alışverişin gerçekleştiği bir zemin olarak "yerleşik (grounded) kültür" diye adlandırır. Ancak ABD gibi bir toplumda kültürün büyük bir bölümü kapitalistler, reklam ajansları ve kitle iletişim araçları tarafından üretilmekte ve dönüşüme uğratılmaktadır. Bunu da "metalaşmış kültür" olarak kavramsallaştırır. Geleneksel sosyal grupların üyeleri yerleşik kültür tarafından; postmodern kültürün üyeleri ise metalaşmış kültür tarafından çevrelenmiştir.

Yerleşik ya da temsil eden kültür fikriyle birlikte, Baudrillard'ın incelediği göstergenin dört halini Allan'ın "Contemporary Social and Sociological Theory (2006: 338-340)" kitabından aktaralım:

1. Modern öncesi toplumlarda ortaya çıkar. Burada önemli olan etken modern öncesi toplumlarda dilin aracısız olmasıdır. Gösterilenle gösterge arasında güçlü bir korelasyon ve ilişki vardır. Bu aşamada, bütün iletişimsel eylemler -ifade, hediye verme, ritüeller, alışverişler vb. dâhil- sosyal gerçekliğe doğrudan bağlıdır ve onu ifade etmeye yöneliktir. Sembolik alışverişin doğum yeri de burası olmuştur.
2. Gösterge, kabaca Rönesans ve Endüstri Devrimi arasında üstünlük kurmuştur. Doğrudan temsil hala vardı, ancak belli insan

idealleri o dönemde daha baskın oldu. Örneğin sanat hala görünen dünyanın gözlemlenmesine dayanıyordu ve matematiksel denge, perspektif gibi değerleri barındırıyordu.

3. Endüstri Devrimi'yle başlamıştır. Bu genellikle modernite olarak adlandırılan dönemdir. Tüketim mallarının artması, boş zamanın artması, daha fazla insana verilen örtülü ödeneğin miktarı artması tüketim mallarının algılanışını önemli ölçüde değiştirmiştir. Burada malların statü ve güç sembolleri olarak kitlesel kullanımını görebiliriz. Thorstein Veblen (1899) bu fenomeni gösterişçi tüketim olarak adlandırmıştır. Baudrillard bu çağı tüketim toplumunun başlangıcı olarak nitelendirir. Metalar gösterge değeri kazandıkları yola burada girerler ve sembolik alışveriş bir metalaşmış göstergeler yığını altında kaybolur ve tüketim işçiliği fiziksel işçiliği alt eder. Tüketim işçiliği, bir kişinin kendisini metalaşmış göstergeler matrisinde kurulmuş ve orada geçerli olan bir kimlik içinde konumlandırmak için çalışmasıdır. Her meta diğer metalarla göstergesel bir ilişki içerisindedir. Üzerinde "hayal edin" yazılı etiketler bulunan dekoratif bahçe kayalarından traktörlere, kıyafetlere, peynire, müzik dinleme şeklinizden (kayıttan, CD'den ya da MP3 çalardan), nereden alışveriş yaptığınıza ve hatta aldıklarınıza eve neyin içinde (plastik, kâğıt poşet ya da tekrar kullanılabilir torba) götürdüğünüze kadar.
4. İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra başlamıştır ve günümüze kadar gelir. Dördüncü aşama endüstri sonrası toplumlarda ortaya çıkar. Burada, üretimden bilgi temelindeki teknolojilere doğru bir geçiş vardır. Buna ek olarak, hatta daha da önemlisi Baudrillard'a göre bu toplumlarda iletişim teknolojilerinin ve kitle iletişim araçlarının sürekli geliştirilmesi ve yaygınlaşması belirleyicidir.

Göstergeler kendilerinden başka hiçbir şeye gönderme yapmaz; kendilerinin gerçeklikleri ve insanların bahsedebileceği tek gerçeklik durumundadırlar. Çünkü Baudrillard, hiçbir göstergeler düzeyine yükselmesini ya da hiçbir göstergeler sisteminin su yüzüne çıkmasını sanatın temel olayı olarak niteler.

Tüketim Toplumu

Baudrillard'a göre günümüz toplumları nesnelerin, hizmetlerin, maddi malların çoğaltılması ile

oluşturulan ve insan türünün ekolojisinde bir dönüşüm yaratan çılgınlık ölçüsünde bir tüketim ve bolluk gerçeği ile karşı karşıya bulunmaktadır. Bireyler günümüzde tüketim davranışları ile bir göstergeler nesnesini satın alırlar. Böylece tüketim, bir var olma modu haline gelir. Baudrillard bu durumu Marx'ın kuramı ile bağlantılandırarak açıklar. Marx'ın kuramında önemli olan üretimdir, üretimi çoğaltmak ve kârı maksimize etmek, sistemin temel işleyiş felsefesidir. Oysa günümüzde önemli olan tüketimdir. Dolayısı ile günümüzde ekonomi politikten uzaklaşmış, kültürel ve ideolojik boyut ön plana çıkmıştır. Artık malların değişim değeri yerine gösterge değeri önemli olmaya başlamıştır. Medya, kurgulamış olduğu gerçekliği gerçekliğin teminatıyla doğrulanmış göstergeleri tüketir. Medya, haberin merkezinde olmak ve teminat altına alınmış göstergeler bütünü söylemi ile bir tüketim praksişi yaratır. Tüketim praksişi bir merak ilişkisi ve bir yanlış bilme boyutu ile kendini anlamlandırarak tüketim toplumunun karakteristiği olan davranışları betimler .

Daha da önemlisi bütün haberler bir merkezi konum yaratılarak gerçeklik kurgusu içinde doğruluk ve nesnellik söylemleri etrafında inşa edilir. Dolayısı ile Baudrillard'a göre kitle iletişim araçlarının sunduğu gerçeklik değil, gerçekliğin baş döndürücü halidir. Gerçeklik bir simülasyondur, yanılsamadır.

Tüketimin yerinin gündelik yaşam olduğunu belirten Baudrillard, gündelik yaşamı, hem günlük olayların ve hareketlerin toplamı, sıradanlığı ve sürekli tekrarı hem de bir yorumlama sistemi olarak tanımlar. Gündeliklik bir taraftan makro diğer taraftan mikro yaşam alanlarının bölünmesini getirir. Gündeliklik gerçekliğin ve tarihin baş döndürücülüğüne ihtiyaç duyması ile dinginlik sağlar. Bu dinginlik şiddeti tüketmeye eğilimlidir. Tüketim toplumunda bolluk savurganlıkla eş anlama gelir. Baudrillard, bolluğun önlenemeyen ilerleyişini savunanlar ile kıtlığın tehditkârlığından kaynaklanan savurganlığına üzülenlerin aynı kişiler olduğuna dikkat çeker. .

Örneğin, reklamlar aracılığı ile size iletilen mesaj, "arabanızı çarpın, gerisini sigorta halleder" ifadesi, bireylerin sıkıntı duymalarına gerek olmadığı firmanın bu işleri kolayca halledebileceği yeter ki bireyin buna istekli olması anlamına gelir. Baudrillard, bunun kapitalist sistemin kendini yeniden üretmesine dönük bir uygulaması olduğunu ifade eder .

Galbraith'in belirttiği "ihtiyaçların aslında üretimin ürünü olduğu" görüşünü Baudrillard, "ihtiyaçlar sisteminin üretim sisteminin meyvesi" olduğuna çevirir. Birey kendisi için haz duyar, ancak tüketim bir haz duyma aracı değildir. Bu tamamen tüketim

üzerine geliştirilen ideolojik bir söylemdir, bir anlamlandırma düzenidir. Baudrillard'a göre zaman bir iştir. Zaman tıpkı verimli bir ürün gibi boş harcanmaz, fakat verimli zamanın bütün kısıtlamaları boş zamanı yeniden üretir. Bir atıl zaman olmadığı gibi özgür zaman da değildir. Kullanılmayan zamanın tüketimidir. Öte yandan zaman bir görevdir. Boş zaman çalışmanın karşıtıdır fakat özgür zaman değildir. Çalışma dışı zaman, çalışma yaşamının tükenmişliğinden kaçıp sığınılan bir durgunluk zamanı değildir. Aksine dinlenme ve kazanım zamanıdır. Baudrillard, kapitalist toplumda bir malın kullanım ve değişim değerinin bulunduğundan söz ederken, günümüz tüketim toplumunda bu değerlerin gösterge değere dönüştüğünü anlatır. Birey ne kadar çok tüketirse o kadar çok saygınlık kazanmakta ama diğer taraftan moda değeri olan ve hızla yinelenen malların tüketimini gerçekleştirdiğinde de prestiji artmaktadır. Baudrillard'a göre günümüzde tüketimin ilerleme ve mutluluk anlamına gelmesini ve bireyin tercihlerinin çoğalmasını, sistem tarafından üst gerçeklik (hiper-realite) yaratılarak demokrasinin varlığı ile örtüştürülmekte ve toplumun refah anlayışının göstergesi sayılmaktadır. Oysa bu bir yanılsamadır.

Baudrillard'a göre günlük alışverişten lüks tüketime, beden inşasından cinselliğe, reklamlardan pop art'a, bireylerin spor yapma ve dinlenme biçimlerine varıncaya kadar tüm yönleri ile bir tüketim çılgınlığı yaşadıklarını belirtir. Nesnelerin tüketimi toplumda çeşitli araçlarla desteklenerek bireylere aktarıldığı için yaşananların normal olarak algılanmasına neden olmakta ve bir hiperuyumluluk (hiper-conformity) sağlanmaktadır. Aşırı emek ve tüketim baskısının insanlarda yarattığı normalleşme algısı aynı zamanda hiper-uyumluluk sağlamak ve böylece nesnelerin tüketimi ile toplum kontrol edilmektedir. Bu denetim sürecine Baudrillard, "sibernetik kontrol" adını vermektedir.

Baudrillard, simülasyon kavramını bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçekliğin modeller aracılığıyla yeniden üretilmesi anlamında kullanır. Simüle etmek -miş gibi yapmak değildir. Birebir gerçeğin yeniden üretilmesidir. Baudrillard, tüketim kültürlerinin ortaya çıkışı ile yüksek ve aşağı sanat, derin ile yüzeysel, kültür ile meta, gösteren ile gösterilen ve insan ihtiyaçları fikri ile geç kapitalizmin sundukları arasında çizilen alışılmış ayrımları radikal bir şekilde sorgular. Gerçeğin yerini simülasyon almıştır. Bugün gerçeklik onun hiper gerçekliği olarak karşımızda durmaktadır. Gerçeklik simülasyonla üretilip çoğaltıldığı için her zaman fazlasıyla var olacaktır.

Bir hastalığı simüle eden kişi, kendinde bu hastalığa ait semptomlar görülen kişidir. Öyleyse der Baudrillard "mış" gibi yapmak (feindre) ya da gizlemek (dissimuler) gerçeklik ilkesine zarar veremez, yani bunlarla gerçeklik arasında her zaman açık seçik bir fark vardır. Oysa simülasyon bu "gerçekle" "sahte" ve "gerçekle" "düşsel" arasındaki farkı yok etmeye çalışmaktadır. Simülasyonun bilinçli olarak seçtiği tip ve ordunun dışında bir de din olgusunun bulunduğunu söyleyebiliriz. Baudrillard burada Bizans ikonalarına göndermede bulunarak, imgelerin/göstergelerin her zaman ölümcül bir güce sahip olduklarından bahseder.

Sanatta önemli olan illüzyon yaratmaktır. Çünkü illüzyon gerçekliğe ait bir nesneyle ilgilidir, diğer bir ifade ile gerçeğe bağımlıdır. Oysa günümüzde gerçeklik yitirilmiş olduğundan sanatın temeli olan illüzyonda kaybolmuştur. Baudrillard, simülasyonun gerçeklik ve illüzyonun bittiği yerde başladığını ileri sürmektedir. Böylece postmodern dönemde gerçeklik yitirilmiş insanlar da "gerçeğin yerini almış olan simülakrlar"ın içinde yaşamaktadırlar.

AMERİKA VE GERÇEKLİĞİN KUSURSUZ

CİNAYETİ; Simülasyon evreninde "gerçekle" "düşsel", "gerçekle" "sahte" arasındaki farkın ortadan kalktığını söyleyen Baudrillard bu belirlemeyi, Disneyland örneğinde şöyle açıklar: Disneyland, bütün simülakrlar düzenlerinin iç içe geçtiği kusursuz bir modeldir. Disneyland'ın her köşesinde nesnel bir Amerika profiliyle karşılaşabilmek mümkündür. Baudrillard'a göre, Disneyland "gerçek" ülkenin "gerçek" Amerika'nın bir Disneyland'a benzediğini gizlemeye yaramaktadır. . Disneyland'ı düşsel bir evren olarak sunma arzusunun gerisinde yatan şey, Disneyland'ın dışında kalan evrenin gerçek bir evren olduğuna inandırma düşüncesidir. Oysa Disneyland'ı çevreleyen Los Angeles ve Amerika gerçeğe değil, hiper gerçeğe ve simülasyona aittir. Burada sorun yanıltıcı bir yeniden canlandırılmış gerçeklikten çok, gerçeğin gerçeğe benzemediğini gizleyebilmek ve gerçeklik ilkesinin devamını sağlayabilmektir.

ANLAMIN ZEDELLENMESİ; Kitle iletişim araçları sunumları ile sürekli imge ve anlam üretmekte dolayısı ile kitleleri anlamın egemenliği altında tutmaktadır. . Kitleler tam tersine kendileri- ne iletilen anlam bombardımanı karşısında özgürdürler kitleler anlamdan uzaklaşmaktadırlar çünkü anlam, artık toplumları sürükleyip götüren bir unsur olmaktan çıkmıştır. Kitleler için anlam yerine gösteri önemlidir. Aslında kitle vurdumduymaz değildir. İktidar da doğrudan onu vurdumduymaz olarak güdümler. Ancak iktidar güdümler işini başka alanlara -futbol, film, pop müzik gibi- devrederek kendini bu işin

dışında tutar kitle vurdumduymaz davranışının farkında olarak anlam istemekten kaçınır, bunun yerine özellikle gösteri istediğini açığa çıkarır. Çünkü kitle anlamının gerçekliği altında ezilmek istemez. POSTMODERN DÜNYA ANLAMINDAN YOKSUNDUR; postmodernite, teorilerin boşlukta süründükleri, güvenli herhangi bir limana demirlemedikleri bir nihilizm evrenidir. Böylece kehanet gerçekleşmiştir der, Baudrillard; göstergenin en yüce işlevinin gerçekliği ortadan kaldırmak ve aynı zamanda bu kayboluşu perdelemek olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Oysa postmodern çağda nesneler anlamını yitirmiştir ve her şey medya tarafından gösteriye dönüştürülmüştür. Anlamın ve modernitenin tüm göndergelerinin ve sonulluklarının yıkılışından sonra, postmodernizm boşluk ve acıya verilen bir yanıt olarak betimlenir. Artık yapılacak şey parçalarla oynamaktan ibarettir. Parçalarla oynamak, işte bu postmodernidir. Postmodernite ne iyimserdir ne de kötümser. Yıkıntıdan artakalanlarla oynanan bir oyundur. 'Post' olmamız bundandır, tarih durdu, anlam olamayan bir tür tarih sonrasındayız. Böylece tüketim kullanım değerinin tüketimi olarak, maddi bir yarar olarak değil, göstergelerin tüketilmesi olarak değerlendirilir.

KİTLE'DEN SESSİZ YIĞINA/

ÇOĞUNLUĞA; Baudrillard'a göre artık gerçekliğin yerini simülasyonun aldığı Batı toplumlarında kitleler giderek ortadan kalkmakta, buharlaşmakta ve onların yerini "sessiz yığınlar" almaktadır. Kitlelerin anlamını yitirip sessiz çoğunluğa dönüştüğü bu belirsiz düzen, Postmodernist döneme karşılık gelmektedir. Baudrillard'a göre modern toplumda metalaşma, mekanizasyon ve teknoloji gibi alanlarda dışa doğru patlama (explosion) söz konusu iken, her şeyin birbiri içine girerek içe doğru bir patlamanın (implosion) ortaya çıkması Postmodern toplumda varolmuştur. Bununla birlikte Baudrillard kitlenin sessizliğinin bir patlamaya da açık olduğunu bu nedenle kitleden belli bir anlamda umutlu olduğunu söyler. Ona göre, iktidarın üzerinde güçlü bir simülasyon etkisi bulunmasına rağmen kitlenin de ters simülasyon uygulayarak iktidarı çökertme gücünün bulunduğunu gözden uzak tutmamalıyız.

SORU CEVAP

SORU:

Post yapısalcılık nedir?

CEVAP:

Post-yapısalcılık; en geniş tanımı ile insan olma, dünya ve anlamları oluşturma ve bunları yeniden üretme süreçleri arasındaki ilişkileri irdeleyen bir yaklaşım olarak tanımlanabilir.

SORU: Post yapısalcılık kaç kolda değerlendirilebilir?

CEVAP:

Bu yaklaşımı iki temel kolda değerlendirmek mümkündür. (i) Birincisinde post-yapısalcılık dil ve literatür bağlamında ele alınırken (ii) ikincisinde felsefe ve sosyal bilimler bağlamında ele alınır.

SORU:

Post yapısalcılıktaki post eki neyi ifade etmektedir?

CEVAP:

"Post" eklentisi bir bakma modernizasyona ve değişime ilişkin pek çoğunun sosyalizm, liberalizm, mutaassıplık gibi ideolojik görünümüleri de olan büyük teorilere karşı duyulan belirsizlik ve şüphecilik ifade etmektedir.

SORU:

Eklettizm nedir?

CEVAP:

Olgulara yaklaşımda tek bir paradigma yerine farklı teorileri, fikirlerin birlikte ele alınması gerektiğini ileri süren kavramsal bir modeldir. Bu yaklaşım, bütüncül bir tutarlılığı olanaksız kılması nedeniyle eleştirilir.

SORU:

Yapıçözüm veya yapısöküm nedir?

CEVAP:

Herhangi bir metnin içindeki ikili karşıtlıkların (açıkkapalı, iyi-kötü, devamlı-devamsız vb.) metnin bütünlüğü açısından tutarsız kullanımlarını ele alarak yazarın kurduğu kavramsal ayrımların başarısızlığını açıklamak için geliştirilmiş bir metin okuma yöntemidir.

SORU:

Post-yapısalcıların yapısalcılığa olan eleştirileri nelerdir?

CEVAP:

Post-yapısalcıların yapısalcılığa olan eleştirileri ise iki ana tema üzerinde toplanmaktadır: (i) Yapıların kendi kendilerine yetmesi ve (ii) bu yapıların ikili zıtlıklardan oluşması.

SORU:

Foucault "subjugated knowledges" (tutsak bilgiler) kavramı ile neyi ifade eder?

CEVAP:

Foucault, 'subjugated knowledges' kavramıyla iki şeyi kasteder:

- (i) Bir tarafta formal organizasyonların içinde gömülü olan veya maskelenmiş tarihsel içerikler,
- (ii) diskalifiye edilmiş olan bilgi serileri.

SORU:

Tarihe bakış açıları bakımından yapısalcılık ile post-yapısalcılık arasındaki en temel farklılık nedir?

CEVAP:

Yapısalcılık ile post-yapısalcılık arasındaki en temel farklılıklarından biri, tarihe bakış açılarıdır. Post-yapısalcılar, tarihe göreli yaklaşırlar ve evrimsel bir çizgi üzerinde geliştiği tezini ret ederek raslantısal olgulara dayalı olduğunu iddia ederler. Tarih farklı seçenekler sunar.

SORU:

Foucault'un akademik analiz çalışmalarının başlangıcı olan deneyci yazar kimdir?

CEVAP:

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

Foucault'nun akademik analizlerinin başlangıç noktası olarak bir kitabevinden rastlantıyla aldığı ve ihmal edilmiş sıra dışı bir yazar olan deneyci (experimentalist) Raymond Roussel (1877- 1933) olmuştur.

SORU:

Foucault'un çalışmalarının tüm bu giriftliğine karşın net olarak söylenebilecek en temel duruşu nedir?

CEVAP:

Foucault'un çalışmalarının tüm bu giriftliğine karşın net olarak söylenebilecek en temel duruşu özneyi merkeze oturtan teorilere (fenomenoloji, sembolik etkileşimciler gibi) karşı bir tavır almasıdır.

SORU:

Foucault'a göre özne nedir?

CEVAP:

Ona göre "özne" fikri, özneleri bir iktidar alanı ve belirli pratikler seti içinde konumlandıran toplumsal söylemler (dil, düşünce ve sembolik sistemler) aracılığı ile üretilen toplumsal bir kurgudur".

SORU:

Foucault'un analizlerinde iki temel vurgu nedir?

CEVAP:

1. Bireylerin güdülerini yerine söylem/pratiklere odaklanarak nesnellik düzleminde çalışmalıdır.
2. Nesnel güç ilişkileri üzerinden nesnel toplumsal formlara yönelmelidir.

SORU:

Foucault'un kullandığı temel düşünce ve kavramlar nelerdir?

CEVAP:

- Benlik
- Söylem
- Arkeoloji
- Soykütük
- Arşiv

SORU:

Foucault, "Hapishanenin Doğuşu" ve "Kliniğin Doğuşu" adlı çalışmalarında güç teknolojileri terimi ile ifade ettiği farklı iktidar biçimleri nelerdir?

CEVAP:

Bu iktidar biçimleri (i) mutlak iktidar, (ii) disipline edici iktidar ve (iii) biyo-iktidardır.

SORU:

Foucault'ya göre modern iktidar biçimlerinin doğası nasıldır?

CEVAP:

1. Kesintisizdir, yaygındır yani her yerdedir.
2. Yukarıdan değil toplum içinde uygulanır, iktidarlara bilgi yoluyla yeni faaliyet alanları ve tipleri yaratılır; itaatkâr bedenler, yeni söylemler aracılığı ile üretilen bilgi, kurumsal ve örgütsel pratikler, rutinler ve kimlikler üzerinden şekillendirilir. Bu bağlamda iktidar mekanizmaları insanlardan bağımsızdır.

SORU:

Derrida hangi metin okuma tekniğini geliştirmiştir?

CEVAP:

Derrida, metinlerin çoklu yorumlarını ortaya çıkaracak bir teknik olarak yapı söküm tekniğini geliştirmiştir.

SORU:

Derrida'nın yapı söküm bağlamında ortaya attığı temel araçsal teknik kavramlar nelerdir?

CEVAP:

Derrida'nın yapı söküm bağlamında ortaya attığı temel araçsal teknik kavramları; metin, iz, varlık, fark, oyun ve yapı sökümüdür.

SORU:

Derrida'nın temel amacı nedir?

CEVAP:

Derrida'nın temel amacı yapı söküm yöntemiyle klasik Avrupa düşünce yapısını (construction) söküp (de-construction) ondaki malzemeyi yeni, daha kullanışlı bir yapı kurmak (re-construction) üzere tarihsel anlam evrelerine geri dönüşler yapmaktır.

SORU:

Derrida'nın yapı söküm fikrinin iki anahtar noktası nelerdir?

CEVAP:

Derrida'nın yapı söküm fikrinin iki anahtar noktası bulunmaktadır. İlki, bireysel somut pratiklerden ziyade yapı sökümde de sistemlere ya da yapılara bakmaya devam eder ve ikincisi bütün sistemlerin veya yapıların bir merkezi, kök noktası yani sistemin yaratıcı var olduğuna göre bu yapının kaynağını araştırır.

SORU:

Derrida için dil nasıl bir sistemdir?

CEVAP:

Derrida için "dil" in bir yapı ya da bir sistem olarak bir merkezi yoktur, sistemin unsurlarını bir yerde bir arada tutan bir merkez olmadığından mutlak veya kesin bir gerçek veya anlam da yoktur. Dil daima değişir ve hareket eder; çünkü bir merkez tarafından sabitlememiştir. Dolayısıyla anlam; daima belirsiz, çoklu ve geçicidir.

ÜNİTE 6: POST-YAPISALCILIK: MİCHEL FOUCAULT VE JACQUES DERRIDA

GİRİŞ

Post-yapısalcılık gerçeğin öznel inşasıdır. Postyapısalcılık, post-modernizm ve yapısalcılık sınırları belirsiz kavramlardır. Temelde rasyonalizm, evrenselcilik ve pozitivism gibi genel geçer yapıların yerine öznelliği savunulmasını tanımlamaktadırlar. Postyapısalcılığın bazı özellikleri şu şekildedir:

- Gerçeklik bağlamsaldır.
- Evrensel bir gerçek bulunmamaktadır.
- Pozitivist yaklaşımlardaki gibi genel bir gerçeklik arayışı bulunmamaktadır
- Önemli olan dış dünya değil, dış dünyanın algılanması ve yorumlanmasıdır.
- Gerçeklik öznel olduğundan her zaman rasyonel bir açıklaması bulunmamaktadır.

- Rasyonelizme karşı eleştirel bir tutum görülmektedir.

POST-YAPISALCILIK

Post-yapısalcılık ya da post-modernizm gibi ifadelerdeki post, rasyonalizm, sosyalizm, liberalizm, muhafazakarlık gibi genelgeçer yaklaşımlar karşısında bir belirsizliği ve öznelliği tanımlayan bir kavramdır. Sosyolojik anlamda muhafazakarlık, liberalizm ve sosyalizm üç yaygın ideolojiyi tanımlamaktadır. Bu üç yaklaşımda da genel geçer gerçekliğin olması yaklaşımı öne çıkmaktadır. Bu genel geçer gerçeklikler üzerinde bir dünya görüşü sistematize edilmiştir. Belirtilen genel geçer yaklaşımlar modernizmin bir ürünüdür. Modernizm, rasyonalist bir yaklaşımla ve bilmin pozitivist gerçekçiliği ile oluşturulmuştur. Bu bakımdan bir parçanın açıklanması genelin açıklanmasını yansıtmaktadır. Bu durum sosyoloji için de geçerlidir. Bu bakımdan örneğin liberalizmde herkezin kendi özgürlüğünü savunduğunda genel bir özgürlüğün oluşabileceği yaklaşımı ve bu paralleled geliştirilen bırakınız yapınlar felsefesi görülmektedir. Benzer şekilde marksizmde ise, emek sermaye çatışması, diyalektik ve tarihi materyalizm kavramları ile geçmişten bu güne üretim ilişkilerinin açıklandığı yaklaşımı görülmektedir. Bu yaklaşımlar sosyolojik anlamda genel gerçer gerçekliğe ve rasyonalist bir yaklaşıma örnek gösterilebilir. Tüm bu belirtilen yaklaşımlar "post" ifadesi ile eleştirilmektedir. Post-modernizm, post-yapısalcılık, bu yaklaşımlardan bazılarıdır. Modernizme getirilen temel eleştiri ise, bilginin öznelliği ve bağlamsallığıdır. Bu yaklaşım çatısı altında çeşitli kavramlar ortaya konulmuştur. Bu kavramlar şu şekildedir:

1. **Toplumsal Çoğulculuk:** Tekelciliğin ve tektipliğin karşıtı olarak farklı bakışları ve duruşları barındırmaktır.
2. **Eklektisizm:** Birden çok yaklaşımların farklı boyutlarının sentezlenerek yeni bir karma yaklaşım oluşturulmasıdır.
3. **Senkretizm:** Zıt ve çelişkilerin sentezlenmesidir.
4. **Avangart:** Sanat, kültür ve politika alanında yenilikçiliği tanımlar.

Post-yapısalcılığın ortaya çıkışında bazı düşünsel ve sosyal hareketler etkili olmuştur. Bu açıdan postyapısalcılığın gelişmesinde nihilizm önemli bir düşünsel arkaplanı yansıtmaktadır. Bunun yanında başta Fransa olmak üzere gelişen öğrenci hareketleri de pos-yapısalcı yaklaşımların gelişim sürecinde etkili olmuştur. Fransa'da öğrenci hareketleri, feminizm ve nihilizm gibi akımlara paralel olarak ortaya çıkmıştır. Bu akımlar, aydınlanma felsefesindeki gerçeğe

ulaşmadaki tek yol yaklaşımını reddetmektedir. Bu bakımdan belirtilen akımlar sonucu, aydınlatma ifadesindeki dayatmacılık ve aydınlanmanın ulaşılması gereken bir erek olarak nesnel yol ve araçlara sahip olan bir yaklaşım olma durumuna ilişkin tepkisel bir tutum öne çıkmaktadır. Gerçeklik denilen şey öznel, kırılgan ve bağlamsaldır. Post-yapısalcılık, bilginin bağlamsallığını, gerçekliğin kültürel ve öznel olmasını, tarihin rastlantısallığını savunmaktadır. Bu açıdan tarihsel materyalizm gibi tarihsel süreci belirli paradigmlar eşliğinde açıklayan yaklaşımların reddi söz konusudur. Benzer şekilde deney ve kontrol gibi bilimsel yöntemlerle nesnel gerçeklere ulaşılabilirliği yaklaşımı da benzer şekilde eleştirilmektedir. Benzer şekilde benlikte birbiriyle çelişen, çatışan yapıların birlikte yer aldığı bir olgudur. Bu açıdan psikolojide görülen benliği kendi içerisinde tutarlı bir örüntü olarak görme yaklaşımı eleştirilmektedir. Psikolojideki bu yaklaşım da belirtildiği gibi benlik gibi örüntüler tutarlı bir paradigm ile açıklama eğilimindedir. Post-yapısalcı yaklaşımda ise benlik ve kişilik gibi psikolojik yapıların parçalı, kırılgan ve değişken doğası ön planda görülmektedir.

MİCHEL FOUCAULT

Foucault önde gelen post-yapısalcı düşünürler arasındadır. Düşünce sistemi karmaşık ve anlaşılması güçtür. Bunun sebebi onun savunduğu gerçeğin parçalı ve öznel olması yaklaşımı ile birebir ilişkilidir. Bu açıdan evrensel ve sistematik bir kuramsal bilgi ortaya koymamıştır. tek bir gerçeğin olmadığına inandığı için sistematik bir yaklaşım geliştirme konusunda isteksizdir. Makro sistemlerden öte özne gibi mikro yapılarla ilgilenmiştir. Özne olma sürecinde etkileşime girilen yapılar ele alınmıştır. Bu yapıların başında kültürel unsurlar ve toplumsal söylemler öne çıkmaktadır. Özneyi toplumsal ve kültürel söylemlerle inşa edilen bir yapı olarak değerlendirmektedir. Benliği ise iktidarın makro ve mikro ilişki alanı içerisinde tanımlamaktadır. Buradan yola çıkarak, benlik tamamıyla makro iktidarın gücü ile şekillendirilen bir hamur şeklinde görülmemektedir. Özne ve iktidar ilişkisinin bizatihi kendisi öznenin şekillenmesinde rol oynamaktadır. Bu bakımdan söylem ve tarihselliği analiz etmektedir. Mikro anlamda özne, makro anlamda da iktidar arasındaki ilişkinin resmini çekmek istemiştir. Bu yolla iktidarsal ilişkinin disiplinsel aygıtlar aracılığı ile oluşturduğu baskıcı mekanizmayı ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Bu hedefine ulaşmak için de ortaya bir benlik tanımı koymuştur. Benlik rasyonel ve tutarlı olmanın ötesinde parçalı ve değişken yapıdadır. Ayrıca, söylem ise nesnel

olmanınötesinde iktidarsal güç ilişkilerini yansıtan bir yapıdır. Dünden bu güne bu iktidarsal güç ilişkilerini ortaya koyabilmek için bazı tanımlamalar yapmıştır. Bu tanımlamalar şu şekildedir:

ARKEOLOJİ : Şimdiyi resmedebilmek için geçmişin tutarsızlık barındıran söylemlerinin analizidir.

SOYKÜTÜK : Dünden bu güne iktidarın ve tekniğin şeyleri organize etme biçimini inceler.

Tarihsel süreci analiz ederken bazı çıkarımlara ulaşmıştır. Örneğin; söylem iktidar ve control birbirlerini besleyen süreçlerdir. Bu bakımdan söylem iktidarı, iktidar da söylemi üretmektedir. Bu şekilde bir karşılıklı belirlenim söz konusudur. Bu noktadan bakıldığında iktidar söylem aracılığı ile her ilişki biçimine etki yapmaktadır. İktidar her ilişkide gözlenebilir. Makro iktidarlara mikro ilişki örüntülerinin bir ürünüdür. Bu bakımdan geçmişten bu güne iktidar tanımını ortaya koymuştur. Bunlar şu şekildedir:

- Mutlak iktidar: Ceza ve ödül sistemini elinde tutan merkezi bir gücü tanımlar.
- Disiplinsel iktidar: Bireyleri gözetlemek ve kontrol etmek şeklinde görülür. Mutlak iktidarın cezalandırma biçiminden farklıdır. Hapishaneler, tımarhaneler bu anlamda disiplinsel iktidarın ceza mekanlarıdır. Psikiyatristler, psikologlar gibi profesyonellerin disiplinsel iktidar alanında toplumsal normalardan sapanlar hapishanelere, fabrikalara, hastahanelere kapatılmaktadır. Foucault bu duruma büyük kapatılma demektir. Modern iktidar gözetleme ve control temelli işlemektedir.
- Biyo-iktidar: Nüfus kontrolü, cinselliğin denetlenmesi gibi yöntemlerle doğrudan beden iktidarlarca terbiye edilme durumunu tanımlar. Bedenin ve cinselliğin normalite alanına hapsedilmesi durumu biyo-iktidar ile gerçekleşmektedir.

Özetle, Foucault geçmişte olduğu gibi iktidarın bir meydana öldürme gibi güç pratiklerini değiştirdiğini savunmaktadır. Bu türden uygulamaların yerini disiplinsel ceza yöntemlerinin aldığını öne sürmektedir. Disiplinsel ceza yöntemleri ile bireyin özne alanı şekillendirilmektedir. Bu bu sürecin oluşumunda ise söylem ve ilişkiler rol oynamaktadır. Ayrıca modern iktidarların disiplinsel gücünün inşasında psikiyatrist, gardiyan, öğretmen gibi profesyoneller rol oynamaktadır. Bu anlamda disiplinsel işleyiş gizil olarak ilişkilerde görülmekte ve bireyin dünyasını etkilemektedir. Bu açıdan Foucault'un öne sürdüğü çarpıcı yaklaşım, orta çağda cezalandırma biçimi olarak kullanılan işkence ve öldürme gibi pratiklerin görünüşte olmasa da gizil

olarak iktidarsal aygıtların disiplinsel boyutu ile mevcudiyetini koruduğu yaklaşımdır.

JACQUES DERRİDA

Derrida'ya göre dünya bir metindir. Aynı şekilde bu metin bizim eylemlerimizi de yaratmaktadır. Kısacası dil eylemi biçimlendirmektedir. Batı felsefesi zıtlıklar üzerine kuruludur; kadın-erkek, beyaz-siyah gibi. Derrida, bu yapıyı yıkmak yerine yeni bir yapı oluşturmak istemiştir. Bu zıt kutuplardan bir tarafa daha fazla değer yüklenmiştir. Örneğin konuşma-yazma zıtlığında konuşma daha avantajlıdır çünkü mevcut anda başka birisi ile etkileşim kurmayı gerektirir.

POST-YAPISALCILIĞA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

Bir normatif değer kabul edilmemesi, soyut ve kopuk söylemler olması, tarihsel geçiş süreçlerini net açıklayamaması gibi nedenlerden eleştirilmektedir.

SORU CEVAP

ÜNİTE 7: POSTMARKSİZM VE RADİKAL DEMOKRASİ

POSTMARKSİST KURAM

Postmarksist kuramın temel tezi, toplumda yaşanan farklı eşitsizliklerin (cinsiyet, etnik, dinsel, bireysel farklar vb. açısından) sadece alt-yapı-üst yapı, üretim ilişkileri, ekonomik sömürü ve sınıf gibi sınıf eksenli analizlerle anlaşılamayacağı ve eşitsizliklerle mücadelede edip eşitsizliklerin üstesinden gelmek için kültürel ve siyasal hegemonya kurmak isteyen herhangi bir politik pozisyonun farklı kimlik ve güç ilişkilerini dikkate alacak zengin bir söylem geliştirmesi gerektiğidir.

POSTMARKSİZMİN TEMEL VARSAYIMLARI

Politik ve teorik olarak kökenleri yapısalcılık, postyapısalcılık ve Avrupa Marksizmine götürülebilecek olan Postmarksizmin başlangıç noktası, Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe'un 1985 yılında birlikte kaleme aldıkları Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru kitabının yayınlanmasıdır. Bu kitap, hem Postmarksist kuramın kuramsal temellerini inşa eden temel bir manifesto niteliği taşır. Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru isminin de ima ettiği üzere, Postmarksist kuramdan ilham alan radikal demokrasi projesinin, Marksizmden kopmuş yeni bir siyasal strateji olarak temel strateji ve ilkelerinin açıklayan bir belgedir. Chantal Mouffe (2008: 25), Ernesto Laclau'yla birlikte yazdıkları Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik bir Siyasete Doğru kitabında Marksist

sosyalizm ve sosyal-demokrasi ikilisinin tuzağından kaçındıklarını ve sola yeni bir imaj kazandıran 'radikal ve çoğulcu bir demokrasi' başlıklı sosyalist bir projenin çerçevesini oluşturmak istediklerini öne sürer. Bu yeni imaj, hem Marksizm içindeki "büyük kurtarıcı" mücadele geleneğinin reddidir, hem de psikanaliz ve felsefe tarafından yapılan yeni teorik katkıları da radikal demokrasi siyaseti açısından dikkate alır.

Postmarksizm; ideoloji ve politikayı, ekonomi ve sınıfsal ilişkilerden önünde gören bir yaklaşımdır. Bahsi geçen düşünürler, metodolojik olarak ekonomik ve sınıfsal kavramları toplum analizinin merkezinden uzaklaştırmıştır. Postmarksizm temelde, Marksist teorinin işçi sınıfının öncülüğü, üretim tarzı ve ilişkilerinin belirleyiciliği, proletarya diktatörlüğü, sosyalizme siyasal bir devrimle ulaşılabileceği gibi temel ilkelerinin sorgulanması ve bu ilkelerin kesin bir reddi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Postmarksizm, eşitsizliklere karşı mücadele ve tabiiyet ilişkilerine itirazın devrim gibi kurtuluş stratejileri ile değil, kültür ve siyaset alanında liberal demokrasinin derinleştirilmesi ve radikalleşmesi hedefinin önüne koyan farklı kolektivitelerin ve kimliklerin hegemonik mücadelesi üzerinden gerçekleşebileceğini savlayan bir yaklaşımdır.

Post-yapısalcılık ve postmodernizm gibi teorilerin ağırlık kazandığı iddia edilen günümüz sosyolojisinde, çağdaş toplumsal yapı, genellikle post-fordist, post-kapitalist, post-modern, postendüstriyel gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Bu teorilerin etkisiyle, çağdaş toplumsal yapı ve ilişkilerin parçalı, geçici ve farklılıklarla bezeli çoğul bir karaktere sahip olduğu tezi öne çıkmaktadır. Bu tez, toplumsal ilişkilerin analizinde sınıf gibi evrensel kimliklere olanak tanımayan bir bakış açısına sahiptir. Yine bu kuramların etkisi altında, günümüzde işçi sınıfının siyasetteki ağırlığı ve Marksist kuramın ekonomiyi temel alan bakış açısı giderek daha fazla sorgulanmaktadır.

Postyapısalcı ve post-modern felsefeden etkilenen bu yaklaşım, sınıf kavramının meşruiyetini tartışmaya açarak, kapitalizmdeki temel çelişkinin burjuvazi ve proletarya arasında olduğu tezine itiraz geliştirmişlerdir. Bireylerin çok farklı kaynaktan beslenen çoğul kimliklere sahip olduklarına dayanan bu açıklama, bireyin kimliği ya da ideolojisi ile ekonomik pozisyonu arasında doğrudan bir ilişki kurmanın determinist (belirlenimci) olduğunu ileri sürer. Bu bakış açısına göre, artık günümüz toplumları sınıflı toplumlar değildir. Buna göre, ekonomik olarak sahip olduğu pozisyon ile bireylerin siyasal kimlikleri ve ideolojisi arasındaki bağlar kopmuştur. Başka bir

deyişle, bireyin ekonomik ilişkiler içinde veya üretim ilişkilerinde sahip olduğu pozisyon (üretim araçlarına sahip olan burjuvazi ya da üretim araçlarına sahip olmayan proletarya), ona otomatik olarak bu pozisyona uygun bir dünya görüşü, siyasal inanç ve çıkar sağlamaz. Bireyler sahip oldukları dünya görüşüne, ideolojiye veya kimliğe sadece ekonomik ilişkilerde yer aldığı konumdaki çıkarları üzerinden sahip olmaz. Dahası, işçi sınıfının tamamını kapsayan bir çıkar ortaklığı ve evrensel bir kimlik iddiası da tümüyle yersizdir. İşçi sınıfının tümünü ilgilendiren ortak nesnel bir çıkar yoktur. Artık herhangi bir toplumsal hareket, işçi sınıfı gibi tek bir özne üzerinden tarif edilemez, çünkü böyle bir evrensel birlik fikrinin kendisi aslında yanılısamdır. Laclau ve Mouffe'a göre, toplum sadece sınıflara (burjuvazi ve proletarya) indirgenemeyecek ve birbiriyle ilişkili sayısız güç ilişkilerinden ve farklılıklardan oluşmuş eksik ve tamamlanmamış bir bütünlüktür. Toplum, sadece sınıfsal ilişkiler ve mücadeleden ibaret olmadığı gibi, eşitsizlikler de çoğul ve çok boyutludur. Laclau ve Mouffe'un sınıf dışı ve ekonomik sömürü ile ilgili olmayan diğer sömürü ve eşitsizlik ilişkilerini (kadın, etnisite, cinsiyet yönelimi, her türlü bireysel kimlik deneyimleri vb. açısından) nasıl anlamamız gerektiği sorusuyla yola çıkmış oldukları söylenebilir.

- 1960'lı yıllarda ortaya çıkan post-yapısalcılık, dilin düzensizliği ve istikrarsızlığı üzerinde ısrar eden dilbilimci F. Sausure'un yanı sıra J. Derrida ve M. Foucault gibi düşünürlerin fikirleriyle olgunlaşmış, hakikat ve öznenin inşa süreçlerinin radikal olarak ilişkisel ve tarihsel olduğunu öne süren bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, söylemin toplumsal yaşamda merkezi bir rolü olduğunu, her türlü hakikat iddiasına göreli şüpheyile yaklaşmak gerektiğini, öznenin inşa süreçlerinin tutarsız ve istikrarsız olduğu tezlerini savunur.

Bütün bu iddialar aslında toplumun ekonomi ve sınıf merkezli bir bütünlük olmaktan ziyade kimlikler merkezli bir parçalı yapıya dönüştüğü fikrine dayanmaktadır. Ayrıca yukarıdaki iddialar, kimliklerin sınıf ilişkilerini aşarak hiç olmadığı kadar çeşitlendiği, bireysel hak ve özgürlük taleplerinin çoğullaştığı, kimliklerin taleplerinin ekonomik taleplerin dışında kültürel ve siyasal açıdan çeşitlendiği, orta sınıfların genişlediği ve yeni bir hizmet sınıfının ortaya çıktığı tezlerine dayandırılmaktadır.

- Temsilciliğini başta J. F. Lyotard ve J. Baudrillard'ın yaptığı postmodernizm, ise postyapısalcı tüm fikirleri radikalleştirerek ve en uç sınırlarına götürerek her türlü hakikat

iddiasının geçersiz olduğunu savunan; ilerlemeci tarih anlayışına, siyasal devrim fikrine, özgürlük ve kurtuluş reçetesi içeren siyasal projelere, evrenselliğe, sınıfsal analize, modernizmin rasyonalite anlayışına, pozitivist bilim anlayışına ve her türlü ideolojiye karşı mutlak bir karamsarlık besleyen bir yaklaşımdır.

- Postmarksizm, modernist bir proje olarak kabul edilen Marksizm'den daha çok 1960'lı yıllardan itibaren güçlenen postyapısalcılık, psikanaliz ve postmodernizm düşüncelerinden etkilenmiştir.

Marksizmin sınıf, devrimci siyaset, işçi sınıfı, özne, ve tarihsel-toplumsal dönüşüm konularındaki klasik temalardan uzaklaşmayı öneren Postmarksizm; bu kavramların yerine yeni toplumsal hareketler, radikal demokrasi, kimlik ve farklılık, özne konumları, söylem, eklemlenme, rastlantısallık vb. kategoriler önermektedir. Bu açıdan bakıldığında Postmarksist kuram, Marksist kuramın toplumsal yapıyı analiz ederken kullandığı determinist ve özcü olduğunu iddia ettikleri işçi sınıfı odaklı metodolojiyi eleştirerek işe başlamıştır. Postmarksizm ekonomik ilişkilerin önceliği ve işçi sınıfının siyasal önderliği meselelerini eleştirerek kendi siyasal pozisyonlarını oluşturmuştur. Laclau ve Mouffe, kapitalist üretim ilişkilerinin genişlemesini ve yeni-bürokratik devlet biçimlerinin oluşumunu, günümüz "post-kapitalist" toplumlarda, işçiler ile burjuvazi arasındaki çatışmayı (antagonizmayı) giderek kırılgan ve muğlak bir duruma getiren iki gelişme olarak değerlendirmektedirler. Onlara göre, birey yalnızca bir emek-gücü satıcısı değil, diğer pek çok toplumsal ilişki yoluyla sermayeye bağımlı hale gelmiştir ve kapitalist üretim ilişkilerinin her yere nüfuz edişi toplumsal yaşamın metalaşmasma yol açmıştır (Laclau ve Mouffe, 1992: 197).

Kapitalizm sonrası ilişki biçimlerini belirleyen gelişmelerin başında vatandaşlık hakları, azınlık hakları, bireysel haklar, kültürel haklar ve temsil haklarının öne çıktığı kimlikler siyaseti gelmektedir. Bundan sonra, Marksizmin sınıf eksenli ve tüm bir işçi sınıfının kurtuluşunu temel alan analitik düşünme biçimi ve onun kavramsal araçları olan sınıf, ekonomi, üretim ilişkileri, devrim vb. temalar terkedilmelidir. Sivil toplumun ve farklı kimliklerin kolektif mücadelesini harekete geçiren temel motivasyon artık ekonomik sınıf ilişkilerindeki eşitsizlikler değil kültürel ve siyasal alanda inşa edilen eşitsizliklerdir. Yeni analitik çerçeve, buna uygun olacak şekilde, devletin bürokratik eğilimleri ve otorite ilişkilerine karşı verilecek kimlik mücadeleleri olacaktır. Kolektif

grupların mücadelesi artık, kimlik eksenli demokrasinin genişlemesi ve derinleşmesi hedefini içerdiğinden, sınıflı toplum yapısından kaynaklanan ekonomik sömürü sorunlarını aşan yeni bir boyut ve nitelik kazanmıştır.

Postmarksistlere göre, ikinci dünya savaşından sonraki süreçte kapitalizmin geldiği yeni aşamada; toplumsal yaşamın metalaştırılması, bürokratikleştirilmesi, homojenleştirilmesi ve toplumsal yaşamda iyice ağırlık kazanan bireycilik benzeri gelişmeler yeni siyasal sonuçlar üretmiştir. İşte, Postmarksistleri Marksizm'den farklı kılan en önemli özelliklerden biri toplumdaki çatışma ilişkilerine farklı bakışlarıdır. Onlara göre, artık toplumdaki temel çatışma, burjuvazi ve proletarya arasındaki ekonomik çıkar temelli çatışma değil, baskıcı ve otoriter devlet ile eşitlik ve özgürlük talepleri olan sivil toplum arasındaki çatışmadır. Artık çatışmanın aktörleri devlet ve bu devletin karşısında bazı hak ve talepleri gündeme getiren yeni toplumsal hareketler temelli sivil toplumdur.

Toplumdaki çatışma ilişkileri, sadece ekonomik temelli olmaktan çıkıp, cinsiyet, otorite, bürokrasi, kent, çevre gibi meseleler üzerinden farklı toplumsal ilişki biçimlerine yayılmıştır.

Postmarksistlere göre, bahsedilen bu süreçler toplumsal mücadelelerin "bütünsel" öznelere olan işçi sınıfının ve onun siyaseti olan devrim anlayışının zayıflamasına yol açmış ve sonuçta yeni direniş biçimlerini ifade eden "yeni toplumsal hareketleri" ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan bakıldığında, postmarksizm 1960'lı yıllardan itibaren toplumsallaşamın homojenleşmesine, bürokratikleşmesine ve bireyciliğe karşı bazı siyasal itirazların geliştiğini, bu itirazların sadece işçi sınıfının talepleriyle sınırlı olmadığını ve yeni siyasal mücadele hattının kentsel, ekolojik, anti-otoriter, anti-kurumsal, feminist ve antirakçı kimlik hareketleri olduğuna işaret eder.

- Postmarksizmin 1960'lı yıllardan itibaren toplumsal yaşamdaki bürokratikleşme, bireycileşme ve homojenleşme karşıtı kimlik hareketlerinin işçi sınıfının özne olduğu ekonomik temelli hareketlerden tümüyle farklı bir siyasal kompozisyona işaret ettiğini savunmaktadır.
- İşçi sınıfı dışındaki toplumsal grupların toplumsal değişimin aktörü, önderi ve taşıyıcısı olabilecekleri fikri postmarksistleri Marksizmden farklılaştıran en temel unsurlardan birisidir.

Bu onlar açısından bir bakıma işçi sınıfına dayalı bir siyaset tarzının da ölümünün ilanı anlamına gelebilir.

Onlara göre, işçi sınıfı toplumsal bir eşitlik mücadelesinin ayrıcalıklı bir önderi olmaktan çıkmıştır; eşitlik ve özgürlük mücadelesi artık bir devrime havale edilmeyen ve söylemsel olarak kurulacak bir hegemonya mücadelesinin konusudur.

Bu hegemonik mücadele içinde çevreciler, etnik gruplar, kadınlar, eşcinseller vb. farklı kimlik gruplarının talepleri ve mücadelelerinin çeşitli şekillerde birbirine eklenilebileceği iddia edilmektedir

- Laclau ve Mouffe 1960'lı yıllardan itibaren kentsel, ekolojik, anti-otoriter, anti-kurumsal, feminist, anti-ırkçı gibi bir dizi oldukça farklı siyasi, kültürel ve kimliksel mücadeleyi bir araya toplayan yeni toplumsal hareketlerin, toplumsal çatışmaların gittikçe daha çok sayıda ilişkiye dağılmış olmasının sonucu olarak ortaya çıktığını öne sürmektedir.

Laclau ve Mouffe'un Postmarksizm kuramının temel varsayımlarını özetlemeye çalışırsak şunları söyleyebiliriz:

1. Kapitalist toplumsal düzenin dayandığı özgül ilişki biçimi olan burjuvazi ve proletarya arasındaki sömür ilişkileri yerini devlet ve sivil toplum arasındaki tabiiyet ilişkilerine bırakmıştır. Sınıf kavramı yerini vatandaş, azınlıklar, farklı kimlikler, özne konumları, 'öteki'ler ve bireylere bırakmıştır.
2. Marksizmdeki ekonominin toplumsal alandaki her şeyi belirlediği ekonomik indirgemeci anlayış terk edilmelidir. Siyasal alanda meydana gelen toplumsal çatışmalar, artık ekonomik alandaki sermaye-emek çelişkisinden değil, siyasal alandaki devlet-sivil toplum (bürokrasi, metalaşma ve homojenleşmeye karşıt olarak gelişen yeni toplumsal hareketler) çatışmasından türemekte ve gittikçe çeşitlenmekte ve daha çok sayıda farklı toplumsal ilişkilere dağılmaktadır.
3. Bir kimsenin sosyo-ekonomik açıdan işgal ettiği yer ile siyasi-ideolojik çıkarları arasında herhangi zorunlu ilişki yoktur. Bu anlamda, ideoloji ve politika kategorileri, ekonomi ve sınıfsal ilişkilerden ayrı ve bağımsız toplumsal kategorilerdir. Bir kimse siyasal alana, sadece ekonomik ilişkilerdeki yerine göre değil, kültürel, bireysel ve kimliksel tercihleri ile de katılır.
4. Günümüz toplumlarında "sınıf" gibi evrensel kimlikler ve nesnel çıkarlardan söz edilemez çünkü toplumsal mücadeleler çeşitlenmiştir

ve bu doğrultuda 'yeni' toplumsal hareketlerin özneleri olan çevreciler, kadınlar, barış inisiyatifleri vb. hareketler siyasetin temel aktörleri haline gelmiştir.

5. İşçi sınıfının devrimci bir rolü olduğu fikri terk edilmelidir. İşçi sınıfının toplumsal değişim ve devrimler içerisinde işgal etmiş olduğu merkezi konumu artık ortadan kalkmıştır ve işçi sınıfı artık önemli bir toplumsal aktör/özne olarak düşünülmemelidir. Dolayısıyla, herhangi bir özne konumunun ve farklı kimliklerin (çevreci, eşcinsel, barış veya kadın hareketi vb) toplumsal değişime yapacağı katkıyla işçi sınıfının katkısı arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır.
6. Sosyalizmin eşitlik ve özgürlük idealine kitlesel bir siyasal devrim yoluyla değil, Radikal Demokrasi Projesinin dayandığı burjuva demokrasinin derinleştirilmesi ve genişletilmesiyle ile ulaşılabilir.
7. Radikal demokrasi stratejisi toplumsal olguların tamamlanmamış ve açık bir karakteri olduğundan hareket etmektedir. Toplumsal olan tarihseldir, önceden belirlenemez; bu anlamda onlara göre toplumda çoğulluğu, ve merkezsizliği kabul etmeliyiz. Buna göre, siyasal alanlar ve özneler çoğullaşmıştır ve bu çoğulluk tek bir özelliğe indirgenemez. Radikal demokrasi, bu öznelerin çoğullaşmasını ve birey merkezli hakları temele alır ve herkese uyabilecek bir evrensellik fikrini reddeder. Ayrıca, radikal demokrasi mücadelesinde hiçbir özne konumu diğerinden daha ayrıcalıklı bir durumda değildir.
8. Toplumsal" olan her şey söylemseldir. İdeolojik ve politik çıkarlar ancak, söylem yoluyla kurulabilir. Siyaset, hegemonik pratiklere yönelen bir söylem inşası sürecidir ve herhangi bir sınıfın maddi çıkarları üzerinden biçimlendirilemez. Siyaset, güncel duruma uygun olarak çoğullaşmış ve farklılaşmış özne konumlarını eklemleyecek hegemonik bir pratik olarak kavranmalıdır.

POSTMARKSİST KURAMININ MARKSİZM ÜZERİNE ELEŞTİRİLERİ

Laclau ve Mouffe, Marksist teorisyenlerden Rosa Luxemburg, Eduard Bernstein, Antonio Gramsci gibi yazarların ekonomi ve sınıfa dair bazı düşüncelerini eleştirmiş, sivil toplum ve demokratik değerlerin savunusunu yapan bazıları ise benimseyip radikalleştirerek yeni bir teori inşa etmişlerdir.

Bernsteinci revizyonizm ile Sorel'in demokratik sendikalizm ve Gramsci'nin hegemonya anlayışını birleştiren Laclau ve Mouffe, siyasete özerk bir alan tanıyan bu yaklaşımların Marksizmden önemli bir kopuş anlamına geldiğini ve ekonomik devrimi mutlak bir zorunluluk olmaktan çıkardığını öne sürmektedir. Postmarksizm, Marksizmin ısrarla üzerinde durduğu sınıf mücadelesi, siyasal bütünlük ve ekonomik belirleme gibi kategorileri büyük ölçüde reddeder. Bu kavramların yerine, yeni toplumsal hareketler, farklı kimliklerin eklenmesi, söylem, görecelik ve rastlantısallık kavramlarını öne çıkarır. Açık ki, postmarksizme göre, ekonomi kültürel ve siyasal alana göre öncelikli olan bir alan değildir, toplum analizinde sınıf mücadelesi hayati bir önem taşımamaktadır.

- Postmarksizm kuramındaki temel vurgu, işçi sınıfının tarih içerisinde işgal etmiş olduğu merkezi konumunun artık ortadan kalktığı ve işçi sınıfının artık önemli bir toplumsal aktör/özne olarak işlevini yitirdiği üzerinedir.

Laclau ve Mouffe'un öncülük yaptığı Postmarksist kuram, sınıf ilişkilerinin toplumun ve tarihin belirleyici unsuru olduğu; politika ve ideolojiyi üretim tarzına bağlı toplumsal ilişkilerin belirlediği; işçi sınıfının sosyalizmden nesnel çıkarı olduğu ve bu nesnel çıkarların işçi sınıfını zorunlu olarak birleştirici yapısal eğilimler oluşturduğu; özgürlükçü bir toplumsal dönüşüm için kapitalist üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılmasının gerekli koşul olduğu gibi bazı temel Marksist iddiaların reddi üzerine inşa edilmiştir (Geras, 1987). Bu çerçevede özetleyecek olursak, Laclau ve Mouffe'un önerdiği,

Postmarksist kuram, Marksizmin temel ilkeleri olan;

1. Üretim tarzı ve ilişkilerinin siyasal alandaki belirleyiciliği,
 2. Bir bütünsellik olarak toplum kategorisi,
 3. İşçi sınıfının toplumsal değişimdeki ayrıcalıklı konumu ve öncülüğü,
 4. Proletarya diktatörlüğü,
 5. Sosyalizme politik bir devrimle ulaşılacağı,
 6. İdeoloji ve politika gibi üstyapısal unsurların son kertede ekonomik ilişkiler tarafından biçimlendirildiği,
 7. Tarihin sınıf mücadelesi ve onun kaynaklık ettiği emek-sermaye çatışması (antagonizmalar) ekseninde oluştuğu gibi temel ilkelerin sorgulanması noktasından hareketle Marksizmi eleştirmektedir.
- **Marksist kategorilerin günümüzde ne ölçüde geçerli olduklarını ciddiyletme tartışmak, ancak bir "evrensel sınıf"ın**

ontolojik olarak ayrıcalıklı konumuna dayanan her türlü epistemolojik imtiyazdan vazgeçtiğimiz takdirde olanaklı olacaktır. Bu noktada açıkça ifade etmeliyiz ki şimdi artık postmarksist bir zeminde duruyoruz. Artık ne Marksizmin işlediği öznellik ve sınıflar anlayışını, ne onun kapitalist gelişmenin tarihsel yönelimi görüşünü, ve tabii ne de antagonizmaların ortadan kalktığı saydam bir toplum olarak komünizm anlayışını sürdürmek olanaklıdır (Laclau ve Mouffe, 1992: 8-10).

Laclau ve Mouffe, Marksist teoriyi, öncelikle işçi sınıfını toplumsal analizin kalbine yerleştirerek sınıf odaklı siyasal tahlilleri ekonomi ve siyaset üzerinden birebir ilişki kurmakla yani belirlenimcilikle mahkum etmektedir. Bu yaklaşım, Marksizmi işçi sınıfını toplumun ve değişimin nerdeyse tek aktörü olarak görmesi nedeniyle özcü düşünmekle eleştirmektedir. Toplumu, belirsiz, istikrarsız ve sonu gelmeyen ilişkilerin bir matriksi olarak düşünen bu yaklaşıma göre Marksizmin özcü ve belirlenimci yorumları tarihin çöp sepetine atılmalıdır.

POSTMARKSİZMİN TEMEL KAVRAMLARI

Söylem

Postmodernist ve post-yapısalcı felsefelerden ilham alınarak geliştirilen Postmarksist anlayış, öncelikle, toplumun ve siyasetin çoğulluğunu tanıyan, olumsal (rastlantısallığa açık) bir sosyoloji peşinde olduğundan, özcü, indirgemeci, belirlenimci olmayan yeni bir siyaset biçiminin mimarları olarak tanınmak arzusundadır. Postmarksizmin kökenlerinde felsefi ve sosyolojik düzeyde F. Saussure, J. Lacan, G. Lukacs, A. Gramsci, P. Sartre, K. Korsch gibi pek çok önemli düşünürün olduğu söylenebilir. Kuramsal çerçeve ve metodolojik analiz açısından Postmarksizm, Gramsci'nin "hegemonya", Althusser'in "ideoloji" anlayışı, Psikanalist Lacan'ın özne anlayışı, Saussure'cü dilbilimi ve Foucault'nun "söylem" anlayışlarının izlerini taşımaktadır.

- Postmarksizm'e yapılan post-yapısalcı ve postmodernist aşış sayesinde, modernleşmeci ve Aydınlanmacı düşüncenin evrenselci ve bütünlüklü toplum ve siyaset anlayışını karşısına aldığından, sınıf, devlet ve toplum gibi totaliteler barındıran kavramlar yerine kimlikler, söylem, farklılık, çoğulluk gibi kategorileri gündemine almıştır. Siyaset de temelsiz, belirlenmemiş, çok parçalı, istikrarsız ve hiç bir gruba indirgenemez bir faaliyet haline gelmiştir

Toplumun kendisi, belirsiz bir açıklığa, özne konumlarına ve söylemler öbeğine dönüştürüldüğünden, postmarksistlere göre, bir sınıfa kimliğini sadece bir hegemonik formasyon içindeki eklemlenışı vermektedir. Bu anlamda kimlik ya da Laclau ve Mouffe'un deyişiyle özne konumları sabit ve kararlı olmayıp tamamen ilişkiseldir. Siyaset ise, hegemonik pratikler yoluyla kurulacak özne konumlarına dayanmaktadır. Bu anlamda postmarksistlere göre siyaset, birbirine söylemsel düzeyde eklemlenen ancak birbirini belirlemeyen ve yan yana duran kimlikler, farklar veya özne konumları üzerinden üretilebilir.

- Rastlantısal olanın öne çıkarılması; ekonomik belirleme yerine, söylemin kurucu özelliğinin ve siyasetin özerkliğinin kabulü; işçi sınıfının önderliğinde bir sosyalist devrim anlayışı yerine, farklı toplumsal gruplar, kimlikler ve özne konumları aracılığıyla kurulan radikal bir demokrasi projesi postmarksizmin alamet-i farikasıdır
- Laclau ve Mouffe, söylemle ilgili olarak, "ideolojik ve politik çıkarların söylem yoluyla kurulabileceğini", "siyasetin hegemonik pratiklere yönelen bir söylem kurma süreci olduğunu" ve "siyasetin herhangi bir sınıfın maddi çıkarları üzerinden biçimlendirilemeyeceğini ancak bir söylem kurma sürecinde inşa edileceğini" iddia etmektedirler.

Laclau ve Mouffe'a göre politik özneler artık bir sınıf içinde konumlanmış özneler değil, karmaşık kolektif özneler olduğu ve bu özneler de söylem aracılığıyla kurulduğu için, toplumsal ve tarihsel gelişmeler/olaylar arasında bir nedensellik ve zorunluluk ilişkisi kurmak olanaklı değildir. Zorunluluk, evrensellik ve nedensellik mantığı yerine "olumsallık" mantığını yerleştirerek, bir kişinin sosyo-ekonomik açıdan işgal ettiği yer ile siyasalideolojik çıkarları arasında zorunlu bir ilişki olduğunu reddetmek gerektiğini (Eagleton, 1996: 287) ileri sürmektedir.

Hegemonya

Laclau ve Mouffe'un söylem kuramında hegemonya belirli bir tarihsel öznenin siyasal bir stratejisi olarak ortaya çıkmaz. Hegemonya, sembolik alana özgü, bu alanda işleyen ve bir tarihsel özneye zorunlu bir aidiyet ilişkisi dışında kavranması gereken bir siyasal ilişki biçimidir; sembolik alanda anlamın sabitlendiği noktaları kuran siyasal momenttir. Hegemonya, herhangi bir kurucu öznenin ya da merkezin ürettiği bir iktidar değildir. Foucault'nun iktidar kavramsallaştırmasına benzer biçimde, söylemsel

olarak kavranması gereken, sonsuz söylemsellik alanında anlamın sınırlarını belli düğüm noktaları üzerinden kuran, güç ilişkilerine bağlı bir momenttir. Laclau ve Mouffe, bir taraftan Gramscinin hegemonya kavramını alıp farklı bir versiyonunu kendi felsefelerine dayanak yaparken, diğer taraftan Ortodoks Marksist buldukları Lenin'in hegemonya anlayışını reddederler. Lenin'e göre hegemonya kavramı sınıflar arası yapılan ittifak içinde işçi sınıfının önderlik ettiği bir siyasal eylemdir. Laclau ve Mouffe'a göre, Leninist geleneğin işçi sınıfına ayrıcalık tanıyan hegemonya anlayışı terkedilmelidir zira böyle bir hegemonya kavramı önderlik edenle önderlik edilen arasında kesin bir ayrımın var olduğu önermesine dayanır ki bu baskıcı ve olumsuz bir tutumdur. Buna göre, Leninist hegemonya yaklaşımında işçi sınıfı farklı kimlikleri eklemlen ve onlara kendi sınıfsal karakterini veren önder konumundadır ve dahası sınıf kimliği diğer kimliklerin çoğul demokratik taleplerinden hiç bir şekilde etkilenmez ve dönüşmez. Bu çoğul demokratik talepleri arızı ve geçici olarak düşünür. Öte yandan, Postmarksistler, Leninist ve Gramscici bir çizgiden uzak, hegemonyayı ekonomik ilişkilerdeki ayrıcalıklı bir sınıf pozisyonundan türetmezler ya da Lenin'in ortaya koyduğu sınıf ittifakından farklı bir şey olarak düşünürler. Hegemonyaya liderlik yapacak ayrıcalıklı bir sınıf yoktur.

- Laclau ve Mouffe siyasetin anahtar kavramı olarak düşündükleri 'hegemonya'nın yeni biçimine, Marksizmi özcü bir mantıktan kurtaran, farklı kimliklerin tanınmasında, çoğulculuğun yerleşmesinde ve karmaşıklığın anlamlandırılmasında özel bir önem atfederler.
- Laclau ve Mouffe, kapitalist toplumun sosyalist bir topluma dönüştürülmesinde veya diyelim ki toplumun radikal olarak demokratikleştirilmesi sürecinde politik hegemonya kurma konusunda bu sürece liderlik edecek politik projelerin veya kimlik mücadelelerinin hangilerinin daha hakiki önermelere ve söylemlere sahip olduğu konusunda bir cevap vermenin anlamsız olduğunu düşünür. Çünkü hangi politik failin ya da failerin diğerlerinden daha önemli veya merkezi olup olmamasının cevabını vermenin özcülük olduğunu düşünürler.
- Hegemonyanın yeni kavranışı, sivil toplumcu bir anlayışı ve sınıf çelişkilerini diğer çelişki biçimleriyle eşitleyen bir "çoğulcu" mücadeleyi gündeme getirmiştir.

- Laclau ve Mouffe, Gramsci'den ilham alarak geliştirdikleri hegemonya kuramı ile Marksizmin siyasi alandaki bunalımını aşmayı ve hegemonik bir proje olarak başarılı olmasının siyasi-kültürel ilkelerini belirlemeye çalışmıştır.

YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER

Postmarksist kuram, işçi sınıfını tarihi yapan özne olarak siyasetin ayrıcalıklı özneleri olma konumundan çıkarıp onun yerine çoğul, parçalı, geçici, akışkan ve melez kimlikleri ve hareketleri yerleştirmiştir.

1960'ların sonlarından itibaren başta Avrupa ve Amerika olmak üzere tüm dünyada çevreci hareketler, barış inisiyatifleri, yerli halklar, ulusal azınlıklar, kadınlar, göçmenler, eşcinseller gibi farklı grupların başını çektiği "yeni toplumsal hareketler" güçlenmiştir. Çok açık ki bu yeni toplumsal hareketler, vatandaşlık haklarından yönelim ve yaşam tarzı savunusuna kadar, toplumun çoğunluğu ve devlet tarafından tanınmayan ve bastırılmayan çalışılan siyasal, bireysel ve kültürel kimliklerin içerildiği bir çeşitliliği barındırmaktadır.

Yeni toplumsal hareketlerin alamet-i farikası farklı kimliklerin siyasetin temel unsurları haline gelmesidir. Bu açıdan bakıldığında, proleteryanın evrenselliği ve kitle hareketlerine önderlik yapması gerektiği söyleminin yerine her biri kendi indirgenemez söylemsel kimliğini inşa eden seslerin bir polifonisi geçmiştir (Ritzer, 2011). Nitekim, siyasete tek başına yön veren işçi sınıfı gibi aktörlerin yokluğunda siyasetin merkezileştiği iddiası öne çıkmış ve bunun yerine siyasette kimliklerin çoğulluğu fikri egemen hale gelmiştir. Dahası, farklı siyasal kimliklerin söylemsel kuruluşuna imkân veren radikal demokrasinin siyaset anlayışının merkezileştirilmiş olan özneleri tüm insanları kuşatıcı totalleştirici projeler olmaktan da uzak durmalıydı. 1960'lı yıllardan başlayarak Batı sanayi toplumlarında oluşan "yeni değerler" ve "yeni toplumsal hareketler" yeni bir siyaset ve siyasal eylemlilik anlayışına yol açtı. Bu değerler ve hareketler çağında, siyaset, refah devletinin ve Fordist/Keynesyen ekonominin sağlayabileceği politikaların ötesinde, bireysel yaşamın kendisiyle ilgili ve yaşamın değişik biçimlerine dayalı olarak tanımlanmaya başlar. Kadın, çevre, barış, anti-nükleer, ırk, etnik kimlik, insan hakları ve cinsel kimlik sorunları etrafında örgütlenen toplumsal hareketler, kendi aralarındaki farklılıklara rağmen, bu yeni siyaset anlayışının öncüsü oldular. Modern toplumun devlet/ parti ya da sınıf bağlamında geliştirilmiş, evrensel politikalara dayalı, bütünlendirici, birleştirici, belli bir merkezden hareket

eden ve sorunlara global çözümler bulmaya çalışan siyasal söylemlere (başta Marksizm, liberalizm vb.) eleştirel bir gözle bakılmaya başlanmıştır. Bunun yerine, "farklılıkların tanınması" temelinde gelişen yeni bir siyaset anlayışı ortaya çıktı.

- Yeni toplumsal hareketlerin yeni özneleri, kadınlar, ırkçılık karşıtları, çevreciler, barış yanlıları vb. sivil toplum güçlerinden oluşmalı ve demokratik değerler için mücadele etmelidir.

Yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı

aşağıdaki dört toplumsal süreçle açıklanmaktadır:

- Teknolojik gelişmelerin ve endüstriyel büyümenin yarattığı yeni sorunlar,
- Kapitalizmin yeniden yapılanmasıyla birlikte, üretim yapısında esnek üretime doğru gerçekleşen değişimler (Esnek üretim, üretimin teknolojik gelişmeler sayesinde daha az maliyetli olması, ürün farklılaşmasının yüksek ve üretim süresinin daha kısa olması anlamına gelmektedir).
- Sınıf çatışmalarından farklı olarak ortaya çıkan yeni toplumsal çatışma biçimleri. Bu gelişmeler çerçevesinde sınıf çatışması yerini, çevrecilik, barış, kadın sorunları etrafında somutlaşan daha toplumsal çatışmalara bırakmıştır,
- Eğitimli bir yeni orta sınıfın gelişmesi. Yeni toplumsal hareketler, genel olarak, "endüstriyel toplumdan" "postendüstriyel topluma", "örgütlü kapitalizm"den "örgütsüz kapitalizm"e geçişin sonucu olarak değerlendirilmiş ve sivil toplumun çoğul ve melez kimliklerinin kendine özgü tikel çıkarlarının, işçi sınıfının sınıf evrensel çıkarlarına dayalı siyasetinden daha başat hale geldiği kabul edilmiştir. Dolayısıyla, nesnel sınıf çıkarlarına dayalı olarak hareket eden işçi sınıfının tarihe karıştığı tezi ağırlık kazanmıştır. Buna göre, artık siyasete yön veren temel unsurlar ekonomi değil, bireysel talepler, kültür, kimlik, özerklik, nitelikli yaşam meselelerini konuları olacaktır. Başka bir ifadeyle, itaatsizlik ve protesto hareketleri kapitalist ekonominin sonucu olarak ekonomik sömürü altında yaşayan işçi sınıfının tekelinden çıkarılmış ve kimlik ve farklılıklar üzerinden yeniden biçimlenmiştir.
- Postmodern ve post-yapısalcı bakış açısının etkisiyle inşa edilen yeni siyaset anlayışı, ortaya çıkan yeni toplumsal hareketlerin çoğullaşmasını demokrasinin

derinleşmesi ve radikalleşmesi için bir imkân olarak değerlendirmektedir.

- Klasik Marksizmin sahip olduğu sınıfsız yaklaşım, kapitalizmin yarattığı sarsıcı gelişmelerle karmaşılaşan toplum yapısını ve yükselen yeni toplumsal hareketleri anlamaya yeterli değildir. Marksizmin tek öznesi olan sınıf yerine anonim özneler koyarak, siyaset gündeminin merkezine çoğulculuk, kimlik ve farklılık, özne konumları ve birey gibi kavramları oturturlar.

POSTMARKSİZM VE RADİKAL DEMOKRASİ SİYASETİ

Laclau ve Mouffe post-yapısalcı ve postmodernist akımların etkisinde kalarak bir radikal demokrasi projesi önermişlerdir. Radikal demokrasi projesinin, Gramsci ve Althusser gibi Marksist geleneğin önemli figürlerinden de etkilendiklerini ayrıca belirtmek gerekir. Callinicos'un (2005) da işaret ettiği üzere, Laclau ve Mouffe, Althusser sonrası tartışmalardan yararlanıp, farklı bir Gramsci yorumundan da yola çıkarak, farklı toplumsal hareketlerin çoğulluğunu bir araya getiren "radikal demokrat" bir siyaset çağrısı yapmışlardır. Laclau ve Mouffe postmodern ve post-yapısalcı hattan ilerleyen Mouffe, radikal demokrasi projesini soyut evrenselciliğini, özcü bir toplumsal totalite anlayışını ve üniter (bütünlüklü) bir özne mitini terk etmek olarak yorumlamaktadır.

Radikal demokrasi projesi, liberal demokratik ideolojiyi reddetmek yerine onu çoğul bir demokrasi doğrultusunda derinleştirme ve genişletme siyaseti olarak tanımlanabilir. Radikal demokrasi projesi, tabiiyet ilişkisine karşı yürütülen her türlü mücadeleyi kapsar fakat onlarla sınırlı değildir. Bu aynı zamanda Marksizmle bir kopuştur, çünkü örgütleyici ilkeleri, her şeyden önce, demokratik idealler olan eşitlik ve özgürlüktür. Bunlar halen modern kapitalist devletlerin egemen gruplarının retoriğindeki mevcut ideallerdir.

Radikal Demokrasi stratejisi, toplumsalın tamamlanmamış ve açık bir karakteri olduğundan hareket eden, politik alanların ve öznelerin çoğullaştığını ve bu çoğulluğun indirgenemez bir karaktere sahip olduğunu iddia eden, birey merkezli hakları temel alan ve evrensellik ilkesini tanımayan bir hegemonik tasarıdan ibarettir.

Agonistik Demokrasi

Liberal demokrasinin daha fazla geliştirilmesi olarak formüle edilen radikal demokrasi kuramları iki başlık altında incelenebilir: Biri, Jürgen Habermas, Seyla Benhabib ve John Rawls tarafından, diğeri Ernesto

Laclau, Chantal Mouffe ve William Connolly tarafından geliştirilen, sırasıyla "müzakereci demokrasi" ve "agonistik demokrasi" (çatışmalı çoğulculuk) teorileri. "Müzakereci demokrasi" teorisi sivil toplum alanını, kamusal alanda siyasi ve ahlaki açılardan özgür ve eşit bireylerin rasyonel bir diyalog ile konsensüse varabilecekleri bir alan olarak kavrar. Siyasetin ontolojik olarak dost-düşman ikilemi ve fark ilişkisi üzerinden gerçekleşen bir faaliyet olduğuna vurgu yapan Laclau ve Mouffe, agonistik demokrasinin (çatışmacı çoğulculuk) kimliklerin farklılıklarını tanıyan ve dikkate alan bir demokrasi ve kamusal alan inşa etmenin peşine düşmüşlerdir. Marksizmin sınıf karşıtlıkları temelinde olmasa bile, toplumsal ve siyasal yaşam karşıtlıklar üzerinden devinir ve karşıtlık ve çatışma siyasetin temel ve kurucu ilkesidir. Mouffe (2008), Carl Schmitt'in, siyasette dost/düşman ilişkilerinin merkeziliğine dikkatimizi çekerek siyasetin, insanlar arasında bulunan bir husumet ögesinin varlığıyla ilişkili boyutundan haberdar olmamızı sağladığından söz eder. Agonistik demokrasinin özü, farklılıkların ve çatışmanın asla indirgenemeyeceği veya yok edilemeyeceği meselesine bağlanmaktadır.

- Laclau ve Mouffe, Habermas'ın uzlaşmacı demokrasi anlayışı yerine antagonistik yani çekişmeci bir demokrasiyi önermektedir.

Postmarksistler, kamusal alanın uzlaşma değil, çatışmayı temel alan kimlik/fark temelinde anlaşılması gerektiğini ileri sürerler. İkinci eleştiri noktaları, uzlaşmaya dayalı demokrasi anlayışının çoğulculuk anlayışını öne çıkaracağı, bunun ise karşıtlıkların yok sayılması anlamına geleceği konusunda ortaya çıkar. Örneğin, Mouffe'a göre, demokrasinin karşısındaki gerçek tehdit, "karşıtlığın silinmesinin imkânsızlığını yadsımak ve evrensel rasyonel bir uzlaşmayı hedeflemektir"

POSTMARKSİZME YÖNELTİLEN TEMEL ELEŞTİRİLER

Best ve Kellner postmarksizmi, Marksist geleneği okuma tarzları, söylem teorisini kullanma tarzları ve demokrasi, sosyalizm ve ittifak politikasına ilişkin söyledikleri açısından eleştirmiştir. Yazarlar, Laclau ve Mouffe'un indigemecilik, özcülük eleştirilerinin, tarih ve proletarya konusundaki teleolojik vizyonların eleştirisinin Marksist gelenek içerisinde çoktan yapılmış olduğunu gözden kaçırdıklarını iddia eder. Best ve Kellner, Laclau ve Mouffe'un aslında zaten "Batı Marksizmi" denilen eğilim içerisinde yer alan Marksistlerin, İkinci ve Üçüncü Enternasyonal Marksizmlerine yönelik olarak ortaya koydukları eleştirileri kopyaladıklarını öne sürüyor. Ancak bir farkla, Gramsci ve Lukacs Marksizmle hesaplaşmadan

bunu yaparken, Laclau ve Mouffe bütün enerjisini Marksizme karşı kullanıyor gözükmemektedir.

Postmarksistlerin yaptığı açıkça Marksizme yönelik özcü ve monist bir okumadır.

Postmarksizmin ortaya koyduğu radikal demokrasi siyaseti her ne kadar çatışmanın artık devlet ve sivil toplum arasında, yeni toplumsal hareketlerin devletin baskısına direnen farklı kimlik unsurlarıyla şekillendiğini öne sürmüş olsa da, devletin baskıcı hegemonyasıyla nasıl mücadele edileceğine ilişkin bir reçete sunmaktan ziyade sivil toplumdaki hegemonik eklemlenmenin doğasına odaklanmıştır. Özetle, analizin odağında devletin hegemonyası değil, sivil toplumla sınırlı bir çerçeve vardır. Ayrıca, sivil toplum alanını ekonomiden tümüyle azade bir kültür ya da siyaset alanı olarak tarif eden bu yaklaşım günümüzün küresel dünyasında çok boyutlu kapitalist ilişkilerin ekonomik eşitsizlikleri yeniden üreten karmaşık doğası hakkında nerdeyse hiç bir şey söylememektedir. Ekonomik olarak sömürü ilişkilerinin bütün azametiyle varlığı devam ederken, siyasal ve kültürel özgürleşmenin temellerine dair fikir üreten radikal demokrasi anlayışının sınırlarına işaret etmek gerekiyor. Bu eşitsizliklerin ortaya çıkması ve yeniden üretilmesinin aktörlerini ihmal eden bu bakış, siyaseti bir kimlikler mücadelesi arenası olarak tarif etmektedir.

ÜNİTE 8: IMMANUEL WALLERSTEİN VE DÜNYA SİSTEMİ KURAMI

IMMANUEL WALLERSTEİN

Geliştirdiği Dünya Sistemi Kuramıyla, sosyal bilimlerin farklı birçok alanında çalışma yürütmekte olan çok sayıda bilim insanına analitik ve kavramsal bir çerçeve sunan Wallerstein, yaşadığımız çağın tartışmasız en etkili düşünürlerinden biri olarak gösterilmektedir. Özellikle küresel eşitsizlikler ve bu eşitsizliklerin ülkelerin ve toplumların ekonomik kalkınma ve siyasal dönüşümünde oynadığı çeşitli roller üzerine olan çalışmalarıyla küresel kapitalist dünya sisteminin nasıl çalıştığına ilişkin analizleriyle bilinen Wallerstein, Amerikan tarihsel sosyolojisinin en önemli isimleri arasında gösterilmektedir. Küresel düzeyde kurulan kurumsal ve ekonomik ilişkilerin toplumların hayatlarında baskın roller oynadığı günümüz dünyasında ortaya çıkmış uluslararası eşitsizliklere Marksist bir perspektiften yaklaşmakta, fakat geleneksel Marksist analiz ve terminolojinin dışında bir kavramsal çerçeve önermektedir. Wallerstein, bölgeler arasındaki ekonomik eşitsizliklere de yine böylesi makro bir perspektiften açıklama getirmeyi amaçlamıştır. Bu amaç çerçevesinde, küresel kapitalist sistem içerisinde

ülkelerin ve kimi büyük ölçekli ulus ötesi şirketlerin ekonomik alandaki aktivitelerini ve işlevlerini tarihsel bir perspektiften yorumlayan çalışmaları 14 farklı dile çevrilmiş ve sosyoloji, siyaset bilimi, tarih, antropoloji, coğrafya ve uluslararası ilişkiler gibi birçok farklı bilim alanında kavramsal ve analitik bir çerçeve olarak pek çok bilim insanı tarafından kullanılmıştır.

TARİHSEL SOSYOLOJİ

Sosyal değişimlere ilişkin analizini tarihsel bir perspektifle ve karşılaştırmalı olarak gerçekleştiren metodolojiye dayalı sosyoloji yaklaşımıdır.

WALLERSTEİN'İN SOSYAL BİLİMLERDEKİ YERİ

Sosyoloji bilimi içerisinde Marksist tarihsel sosyoloji geleneği içinde düşünülen Wallerstein'in çalışmaları, ekonomik alanda yaşanan küreselleşmenin yirminci yüzyılın özellikle ikinci yarısında oldukça hız kazanmasıyla birlikte farklı alanlarda çalışma yürüten pek çok sosyal bilimci için önem kazanmıştır. Özellikle küresel kapitalist sistem içerisinde yaşanan ekonomik ve siyasal değişimlerin makro ölçekli eşitsizliklere nasıl yol açtığını anlamaya çalışan sosyal bilimciler, Wallerstein'in önerdiği kavramsal ve analitik çerçeveyi kullanarak bu değişimleri açıklamaya çalışmışlardır. Genel olarak düşünüldüğünde, Wallerstein'in sosyal bilimler alanındaki yerine ilişkin iki önemli ayırt edici özellikten bahsetmek mümkündür. Bunlardan birincisi sosyal bilimlerin eleştirel bir bakış açısından yürütülmesi gerektiği yönündeki duruşu, ikincisi ise bilimsel arayışta objektivitenin ve değer yargılarından arınmış bir araştırma çabasının beyhude bir çaba olduğuna dönük duruşudur.

ELEŞTİREL BAKIŞ AÇISI

Wallerstein, sosyal bilimler alanında yürütülen çalışmalar ile var olan bilgiye ve kavramsal çerçevelere eleştirel bir perspektiften yaklaşılarak devam ettirilmesi gerektiğini iddia etmektedir. Wallerstein, hiyerarşik bir yapıya sahip olduğunu iddia ettiği küresel kapitalist sistemin örgütlenişini ve bu sistemdeki aktörlerin oynadıkları rolleri açıklamak amacıyla, var olan geleneksel Marksist kavramsallaştırmayı belirli ölçülerde terk ederek, yeni bir kavramsal çerçeve önermiştir. Wallerstein, bu yeni kavramsal çerçevede, küresel kapitalist sistemin nasıl örgütlendiğini açıklamak için geleneksel Marksist terminolojinin sıklıkla başvurduğu sömüren, sömürülen, emperyalist, koloni gibi kavramlar yerine merkez, yarı çevre ve çevre ülkeler kavramlarını kullanır. Wallerstein'in, sosyal bilimlerde benimsenmesi gerektiğini ifade ettiği eleştirel bakış açısının bir sonucu olarak düşünülebilen bu yeni kavramsal çerçeve, birçok sosyolog tarafından benimsenip analitik bir çerçeve olarak kullanılmıştır.

- **Emperyalist** Bir devletin bir başka devletin toprakları da dâhil her türlü kaynağından, sömürü düzeyine varan bir şekilde faydalanması. Klasik emperyalizmde bu faydalanmaya dair sömürülen devletin/ulusun rızası aranmamakta ve faydalanma, zor kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Sonraki dönemlerde ise bu ilişki farklı aygıtlar kullanılarak hatta zaman zaman sömürülenin rızası elde edilerek kurulmuştur.
- **Koloni** Birden fazla anlama gelmektedir. Zaman zaman sömürülen ülke veya sömürge anlamında kullanılır. Aslında tek başına sömürge değildir; zira koloni, sömürücü ülkeden ayrı bir sömürge değil, bizzat o ülke topraklarının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Elbette sömürücü ülkenin topraklarına dâhil olması bir fetih veya işgal sonucunda gerçekleşmiştir.

OBJEKTİVİTE ELEŞTİRİSİ

Sosyal bilimlerin eleştirel bir perspektiften yürütülmesi gerektiğine dönük duruşunun yanında, Wallerstein'in bilim anlayışının bir başka ayırt edici özelliği de, bilimsel arayışta objektif ve tarafsız olmak gerektiği konusundaki yaygın kabule dönük eleştirel tavrıdır. Wallerstein'a göre objektivite ve tarafsızlığı devam ettirmek için gösterilen çaba sürdürmesi imkânsız bir çabadır. Ona göre, bilim insanının kendisini araştırma yaptığı konunun dışında tutmaya dönük çabası veya araştırdığı konunun öznesinden etkilenmemeye çabalaması sosyal değişimi pozitif anlamda etkilemeye dönük bir bilginin üretilmesini zorlaştıracaktır. Elbette Wallerstein'ın sahiplendiği böylesine bir duruş, onun bilimin özel bir ideolojiyi, siyasal pozisyonu veya ekonomik ya da siyasi bir grubun çıkarını savunmak için yapılması gerektiğini savunduğu anlamına gelmemektedir.

Wallerstein bu iddiasını kendisine sosyal bilimlerin alanında oldukça önemli bir yer kazandıran dünya-sistemleri analizine referansla şöyle ifade etmektedir: "Dünya sistemleri analizinin bir teoriden ziyade ihmal edilmiş ve aldatıcı epistemolojilere karşı bir protesto olduğunu bir süredir ifade ediyorum. Bu analiz, entelektüel değişim için ve aslında 19. Yüzyıl sosyal bilimlerinin temel dayanaklarını değiştirmek için bir çağrıdır".

- **Objektivite** Nesnel olabilme durumudur. Bir olgu değerlendirilirken öznel yaklaşımlardan kaçınılabileceğine ilişkin bir kabulü içerir.

Wallerstein'in sosyal bilimlerdeki yerine ilişkin olarak yukarıda belirttiğimiz iki ayırt edici özelliğin şekillenmesinde siyasal tartışmaların oldukça yoğun

olarak yapıldığı bir ailede büyümesi ve yine gençlik yıllarında siyasal hareketlerle oldukça yakın bir ilişki içerisinde olması sebep olarak gösterilebilir.

WALLERSTEIN'IN DÜŞÜNCESİNİN KURAMSAL KÖKENLERİ

Wallerstein'in kuramsal çalışmalarının köklerinde kimi klasik düşünürlerin ve kendi çağdaşlarının etkilerini görmek mümkündür. Bu düşünürlerin başında kapitalist sistemin nasıl işlediğine ilişkin çok boyutlu ilk sistematik kuramın kurucusu olarak da kabul edilen Karl Marx (1818 – 1883), ekonomist Karl Polanyi (1886 – 1964), Joseph Schumpeter (1883 – 1950) ve ünlü Fransız tarihçi Fernand Braudel (1902 – 1985) gösterilmektedir.

JOSEPH SCHUMPETER VE KARL POLANYI

Wallerstein'in ekonomik gelişmenin tarihine ilişkin yaptığı çalışmalarda iki ünlü politik iktisatçı Karl Polanyi ve Joseph Schumpeter'in çalışmalarının etkilerini görmek mümkündür. Yirmi sekiz gibi oldukça genç sayılabilecek bir yaşta kendi alanında tanınırlık kazanan Avusturyalı politik iktisatçı Joseph Schumpeter, Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi (1942) adlı çalışmasında verili jeopolitik atmosfere işaret ederek kapitalizmin insanlığa kazandırdıklarına ve başarılarına ilişkin güçlü bir savunma yapar. Bu eserinde Schumpeter, bireysel girişimciyi, sadece bir üretim sistemi olarak kapitalizmi geliştirdiği için değil ama aynı zamanda toplumun genelinin yaşam standardını ve refahını yükselttiği için de büyük icatların ve yeniliklerin kaynağı olarak kutsar. Marx'ın düşüncesinden farklı olarak Schumpeter, onun yıkımının girişimci ruh tarafından gerçekleşeceğini savunmaktaydı. Schumpeter'e göre kapitalizmin merkezinde duran girişimci ruh doğası gereği yenilik ve icatlara öncülük edecek, bu yenilikler piyasalarda uzun dönemde tekelleşmeyi getirecek ve tekelleşme de girişimci ruhu öldürerek kapitalizmin sonunu hazırlayacaktı.

- **Jeopolitik** Devletlerin coğrafi özellikleriyle siyasetleri arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalıdır. İlk olarak yirminci yüzyılın başında İsveçli Rudolf Kjellen tarafından kullanılmıştır. Ayrıca devletin, coğrafi bölge ve tarihî gelişmeler ile ilişkisi olarak da tanımlanır.

Yine bir politik iktisatçı olan Karl Polanyi ise birçok ekonomist tarafından artık bir klasik olarak kabul edilen Büyük Dönüşüm (1944) isimli eserinde 19. yüzyılda modern piyasa ekonomisinin doğuşunu ve piyasa ekonomisinin doğuşu ile modern ulus devletlerin ortaya çıkışı arasındaki ilişkiyi tartışmıştır. Bu eserinde Polanyi, ulusal hükümetlerin burjuva sınıfının yükselmesinde nasıl destekleyici bir rol

oynadığını oldukça detaylı bir şekilde tarif eder. Polanyi, ikinci önemli eseri olan Eski İmparatorluklarda Ticaret ve Piyasa (1957) ise hane halkı ilişkilerine, karşılıklılığa ve yeniden dağıtıma dayanan piyasa dışı ekonomik sistemleri incelemiştir. Bu çalışmasında Polanyi, antropolojik çalışmalara benzer şekilde ekonomik sistemlerin ve ticari ilişkilerin toplumların sosyal ve kültürel ilişkilerinden bağımsız değil, tersine bu ilişki biçimleriyle birebir etkileşim içerisinde olduğunu iddia etmiştir. Gerek Joseph Schumpeter gerekse Karl Polanyi'nin çalışmalarının Wallerstein'in düşünce sistematğinde etkili olduğunu görüyoruz. Schumpeter ile Polanyi gibi Wallerstein'nın da ekonomik gelişmeleri çok çeşitli zenginlikte bir tarihsel değerlendirme çerçevesine oturarak bu gelişmeleri toplumun diğer alanlarında yaşanan dönüşümler ve değişimlerle ilişkili olarak tartıştığını görmek mümkündür. Yine Schumpeter ve Polanyi'ye benzer şekilde Wallerstein'nın da eserlerinde kapitalizmi kaçınılmaz olarak kendi sonunu hazırlayan bir ekonomik sistem olarak kurguladığını görmek mümkündür. Yukarıda da değindiğimiz gibi, her ne kadar Polanyi kapitalizmin kendi sonunu içsel arızı yapısı dolayısıyla hazırlayacağını ileri sürse de, Schumpeter, "yaratıcı yıkım" kavramsallaştırmalarını kullanarak, bu sonun kapitalizmin kaçınılmaz başarıları dolayısıyla gerçekleşeceğini savunmaktadır.

FERNAND BRAUDEL

Fernand Braudel tarihin, vaka merkezli olgu ve olayların araştırılması ile değil, sosyal yapıların uzun dönemli köklerine odaklanılarak anlaşılabilceğini savunan ve Annales Okulu olarak 1920'li yıllarda Fransa'da kurulmuş ekolün öncü isimlerindendir. Esasında, Annales Okulu'nun vaka merkezli analizlerden sıyrılıp uzun dönemli tarihsel açıklamalara yönelmesi devrimsel bir yeniliği temsil etmektedir.

Geniş bir yelpazede tamamladığı bu tarihsel incelemesi sonucunda Braudel, tarihsel gelişmenin tek bir teoriye indirgenemeyecek kadar karmaşık bir süreci ve çeşitliliği ifade ettiğinin altını çizmiştir. Fakat daha önemlisi, Braudel'in bu çalışmasının özgünlüğü bize insanlık tarihini şekillendiren değişkenlerin, seçkinlerin ya da önemli devlet adamlarının hayatlarından çok, toplumu oluşturan köylülerin, zanaatkarların ve ticaret erbabının pratikleri ve yaşam biçimleri olduğunu göstermesinde yatmaktadır.

- Demografi Demografi, dünyada veya bir ülkede bulunan nüfusun yapısını, durumunu, dinamik özelliklerini inceleyen bilim dalı. Yunanca demos (halk) ve graphein (yazmak)

kelimelerinden meydana gelmiştir. Nüfusun coğrafyası veya nüfusbilim olarak da tanımlanır.

Wallerstein, yine Braudel'in izlediği sistematığe benzer şekilde, modern kapitalizmin kökenlerini, ortaya çıkış sebeplerini ve sonuçlarını küresel çapta bir değerlendirmeye açıklamaktadır. Son olarak, Wallerstein'in Braudelci bir perspektifle tarih bilimini sosyoloji biliminden ayırmayı reddeden ya da söz konusu bu disiplinler arasındaki sınırları ortadan kaldıran bir yöntembilim ile modern dünya sistemini analiz ettiğine şahit olmaktadır.

KARL MARX

Her ne kadar Joseph Schumpeter, Karl Polanyi ve Fernand Braudel'in Wallerstein'in fikirleri üzerinde oldukça etkili olduğu kolaylıkla gözlemlense de, Karl Marx'ın çalışmalarının Wallerstein üzerinde daha derin bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Her şeyden önce, aşağıda da göreceğimiz üzere Wallerstein'in Dünya Sistem Kuramı, her sosyal sistemin çelişki üzerine kurulduğu, geliştiği ve de yıkıldığı varsayımına dayanmaktadır. Bu sebeple, Wallerstein'a göre, sosyal gelişmeyi anlayabilmek sosyal gruplar arasında kaynaklar için verilen mücadeleyi anlayabilmeyi gerektirmektedir. Bir diğer ifadeyle, Marx'ın tarihsel materyalizmine benzer şekilde, Wallerstein'ın da sosyal sistemlerin temelini oluşturan gruplar arası çatışmaların tarihsel süreç boyunca devam edeceğini savunduğunu görmekteyiz. Bu durum, Marx'ın tarihi sınıf mücadelelerin tarihi olarak okumasına açık bir referans olarak görülebilir.

DÜNYA SİTEMİ KURAMI'NIN OLGUSAL ARKAPLANI : KÜRESELLEŞME

Küreselleşme sürecinde yaşanan değişim ve gelişimler ve bilim insanlarının küreselleşmeye dair yaptığı tartışmalar Wallerstein'in Dünya Sistemi Kuramı'nın arka planını oluşturmaktadır. Bu sebeple hem küreselleşme olgusuna vakıf olmak hem de söz konusu bu alanda yapılan tartışmaları genel hatlarıyla bilmek Wallerstein'ın kuramını anlayabilmek için oldukça önem arz etmektedir.

KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE OLGUSU

Küreselleşme kavramı oldukça tartışmalı bir kavramdır. Her ne kadar bir olgu olarak küreselleşmenin ne zaman başladığına ilişkin çok çeşitli tartışmalar olsa da, bir kavram olarak günlük dilde yerleşik kullanımının 20. yüzyılın son çeyreğinde başladığını söylemek mümkündür. Anlamı, içeriği, etkileri ve sonuçları bilim insanları arasında oldukça uzun tartışmalara sebep olmuş bu kavram üzerinde genel kabul görmüş bir tanım bulmak ise oldukça zordur. Daha çok uluslararası ekonomik bütünleşme

anlamında kullanılmakla birlikte, küreselleşme kavramı günümüzde birçok bilim insanı tarafından, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel birçok alanda uzunca bir süredir oluşmakta olan bir dünya sisteminin özelliklerini vurgulamak amacıyla da kullanılmaktadır. Ritzer'e göre, küreselleşme kavramı en geniş anlamıyla çeşitli pratiklerin dünya çapında yayılması, birçok ilişki biçiminin farklı kıtaları kapsayacak şekilde genişlemesi, sosyal hayatın küresel düzeyde organizasyonu ve yaygın olarak paylaşılan küresel bir farkındalığın büyümesidir. Öte yandan Tomlinson, küreselleşme kavramını modern yaşamı karakterize eden bağlantılar ve bağımlılıklar ağının hızlı bir gelişmesi ve yoğunlaşması olarak tarif etmektedir. Bu bağlantılardaki artış ile birlikte paylaşılan bir farkındalık anlayışı ve dolayısıyla dünyanın bir bütün olarak görülmesi de küreselleşme olgusunun tanımına sıklıkla yerleştirilmektedir.

KÜRESELLEŞMENİN BOYUTLARI

Küreselleşmenin sadece ekonomik değil ama siyasal, kültürel ve kurumsal birçok farklı boyutunun olduğu konusunda genel bir kabul olduğundan bahsedilebilir. Öte yandan küreselleşmenin bu çok boyutlu yapısına dair olan mutabakatı, bu boyutların birbirini nasıl etkilediği konusunda görmemiz pek mümkün değildir. Appadurai (1992), küreselleşmenin ekonomik, siyasal, kültürel ve kurumsal birçok boyutunun birbirini nasıl etkilediğini ve karşılıklı olarak dönüştürdüğünü tartıştığı çalışmasında, küreselleşmenin gözlemlenebileceği beş temel boyuta, bir diğer deyişle alana, işaret etmektedir.

KÜRESELLEŞME TEORİLERİ

Küreselleşme teorilerinin yeni teoriler olduğunu söylemek güçtür. Örneğin, küreselleşmeyi bir kavram olarak kullanmamış olsalar dahi, Marx ve Weber'in çalışmalarında bugün küreselleşme olarak ifade ettiğimiz sürece ilişkin referanslar bulmak mümkündür. Benzer şekilde, Alex Inkeles ve Andre Gunder Frank gibi düşünürlerin modernleşme ve bağımlılık teorileri gibi kuramsal çalışmalarında, her ne kadar kendileri küreselleşme kavramını kullanmasalar da, küreselleşme olarak isimlendirilen sürece referansla tartışmalar yürüttüğünü görmektediriz. Küreselleşme sürecine referanslarla yapılan tartışmaların ve bu alandaki çalışmaların özellikle 20. Yüzyılın son çeyreğinde hız kazandığını söylemek mümkündür. En geniş haliyle, küreselleşme teorileri ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere üç temel başlık altında toparlanabilir. Bunlar arasında en çok bilinen ekonomik teoriler iki genel kategori altında sınıflandırılabilir. Bunlardan ilki küresel bir ekonomik piyasanın oluşturulmasını olumlayan

neoliberal teorilerken, ikinci olarak ise Marksist bir perspektiften neoliberal küresel piyasaların oluşumuna eleştirel yaklaşan perspektifler işaret edilebilir.

Siyasal küreselleşme teorileri arasında ise öncelikle Adam Smith ve John Locke gibi daha çok klasik liberal iktisatçıların eserlerinden esinlenerek geliştirilmiş yine neoliberal gelişmeleri siyasal açıdan olumlayan ve sıklıkla "Washington Konsensüsü" olarak ifade edilen teorileri gösterebiliriz. Bu teoriler, küresel bir serbest piyasa ekonomisini siyasal bir sistem olarak savunup desteklemektedir. Aynı şekilde yine bu siyasal küreselleşme teorilerine Marksist perspektiften karşı çıkan teorilerden de bahsedilebilir. Küreselleşmeyi siyaset bilimi alanı içinde tartışan teorilerin birçoğu için temel konu ulus devletin halen devam eden bir geçerliliği olup olmadığıdır. Bu tartışmaların bir tarafında ulus devletin küreselleşme çağında ölmekte olduğu ya da hali hazırda siyasal olarak ortadan kalkmış olduğunu savunanlar dururken, tartışmanın diğer tarafında ise ulus devletin halen geçerliliğini ve önemini koruduğunu iddia edenler bulunmaktadır.

- Glokalizasyon Global (küresel) ve lokal (yerel) terimlerinin birleştirilmesiyle oluşturulan bu kavram, küreselleşme ile yerelleşmenin birlikte ortaya çıkan süreçler olduğunu vurgulamak üzere kullanılmaktadır.

Kimi küreselleşme teorileri, küreselleşme olgusuyla beraber kurumsal yapılarda, bireylerin dünya görüşlerinde ve yaşam tarzlarında artan oranda bir türdeşliği, bir diğer deyişle homojenleşmeyi, beraberinde getirdiğini söylerken, kimi teoriler ise tam tersine küreselleşmenin artan oranda bir çeşitliliği, bir diğer deyişle heterojenleşmeyi, beraberinde getirdiğini iddia etmektedir.

WALLERSTEIN'IN KÜRESELLEŞME OLGUSUNA BAKIŞI

Wallerstein'a göre küreselleşme olgusunu karakterize eden iki temel özellik vardır. Bu özellikler sömürüye dayalı bir işbölümü ve sermaye birikimidir. Wallerstein, sonu olmayan bir sermaye birikimi ihtiyacını, küresel kapitalist dünya ekonomisinin tanımlayıcı özelliklerinden biri olarak görmektedir. Ona göre, bugün yaşadığımız dünya, sonu olmayan bir sermaye birikimine öncelik verdiği ölçüde kapitalist sistem içinde olmaya devam edecektir. İşbölümü ise, Wallerstein'a göre, bugünkü kapitalist ekonomik dünya sistemini tanımlayan bir diğer karakteristik özelliktir. En genel anlamıyla işbölümü, bugün sahip olduğumuz birçok sosyal ve ekonomik ilişkinin temelini oluşturmaktadır. Toplumu oluşturan bireyler arasındaki ekonomik işbölümü bireyleri

birbirine bağımlı kılmış ve bir toplum olarak var olmayı zorunlu hale getirmiştir. Örneğin, bilim insanları beslenme ihtiyacını karşılamak için çiftçilere, çiftçiler ise yeni ve daha verimli üretim yöntemlerinin bulunması için bilim insanlarına ihtiyaç duymaktadır. Mikro düzeyde görülebilecek bu bağımlılık ilişkileri farklı insanları birbirine bağlamakta ve farklı sosyal oluşumları bir bütün, bir diğer deyişle bir sistem içerisinde, uyumlu bir şekilde hareket etmeye itmektedir. Wallerstein'a göre dünya ekonomik sistemi de, mikro düzeyde bireyler arasında görülen işbölümü ve bağımlılık ilişkilerine benzer şekilde, bir sistem olarak farklı ülke ve bölgelerin birbiri ile uyumlu ve bağımlı olarak hareket etmesini gerektirmektedir.

DÜNYA SİSTEMİ KURAMI

Dünya sistemi, Wallerstein'a göre, kapsam olarak bütün dünyayı içine alan bir ekonomik örgütlenme modeline işaret etmek zorunda olmayan, ama ekonomik anlamda kendi özgünlüğünü yaratmış bir dünyayı ifade etmektedir. Burada birçok kültürel, siyasi, ekonomik yapıyı kapsayan uluslararası bir sistem içerisinde, üretici güçlerin belirli kurallar doğrultusunda oluşturulmuş bir işbölümü içerisinde birlikte hareket ettiği bir sistemden bahsetmekteyiz. Burada, analizin odak noktası birbirinden bağımsız hareket ettiği zannedilen ulus devletlerden ziyade bir bütün içinde hareket eden ve birçok ulus devleti kapsayan bir dünya sistemidir. Wallerstein'a göre, insanlık tarihinde şuna kadar sadece iki çeşit dünya sistemi kurulmuştur. Bunlardan birincisi ortak bir siyasi yapılanmaya sahip olan dünya imparatorlukları, ikincisi ise ortak bir işbölümü ve sonu olmayan sermaye birikimine dayanan dünya ekonomileridir.

"DÜNYA İMPARATORLUKLARI"NDAN "DÜNYA EKONOMİLERİ"NE GEÇİŞ

Dünya İmparatorlukları kavramı, askeri bir güç ve baskın olan siyasal hegemonik gücün zayıf olandan aldığı zorunlu vergilerle ayakta duran siyasal otoriteleri ifade etmektedir. Bu hegemonik gücün sahibi olan siyasal otorite, güçlü bir askeri yapılanmayla diğer bölgelere yayılmakta ve ayakta kalmaktadır. Fakat bu durum tarihte kaçınılmaz olarak dünya imparatorluklarının çöküşünü de beraberinde getirmektedir.

Wallerstein, dünya ekonomilerinin ve dolayısıyla bugün içinde yaşadığımız modern küresel kapitalist yapılanmanın ortaya çıkışı için üç farklı sürecin birbirine yakın bir zaman dilimi içerisinde tecrübe edilmesinin gerekli olduğunu ifade etmektedir. Bunlar,

1. Bilinen dünya coğrafyasında keşifler ve kolonileştirme girişimleriyle yaşanan genişleme
2. Farklı coğrafi bölgelerde işgücünün farklı biçimlerde kontrol edilmesini sağlayan gelişmeler
3. Ticareti ve ekonomik genişlemeyi kabul ettirme gücüne sahip güçlü devlet yapılarının ortaya çıkışı.

KÜRESEL KAPİTALİST HİYERARŞİ: MERKEZ, ÇEVRE VE YARI ÇEVRE ÜLKELER

Dünya ekonomilerini dünya imparatorluklarından farklı kılan en dikkat çekici özellik ortak bir siyasal yapı ile oluşturulmamış fakat yaygın bir işbölümü ve sonu olmayan bir sermaye birikim ihtiyacı üzerine kurulmuş olmalarıdır. Bir diğer deyişle, dünya ekonomileri siyasal bir örgütlenme biçimi ile yapılandırılmamış, fakat siyasal olarak tanımlanan sınırların ve temel siyasal örgütlenme biçimi olarak ulus devletlerin kontrolünün ötesine geçen bir ekonomik değişim ilişkileri ağı üzerine kurulmuş yapılardır. Ülkelerin ya da bölgelerin, ortak bir siyasal yapı altında bir araya gelmeden (örneğin, Roma ya da Eski Mısır gibi tek bir devlet örgütlenmesi altında yer almadan), işbölümüne dayanan tek bir ekonomik yapı içerisinde hareket etmesi daha çok kapitalizme içkin bir ekonomik örgütlenme modelidir. Bu tarz bir dünya sisteminde bütünleşmeyi sağlayan itici güç siyasal yapılar değil, fakat ortak bir ekonomik yapılanma modelidir. Her ne kadar siyasal yapılanmalar, örneğin ulus devletler, bu örgütlenme biçiminde varlıklarını sürdürseler de, bu durum ekonomik bütünleşmeyi ve küresel işbölümünü engelleyen bir durum olmaktan ziyade kolaylaştıran bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

"Wallerstein'ın dünya sistem teorisinin temel ilkelerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. İşbölümü ve sınıfsal bölünmeler evrensel olgulardır. Wallerstein 20. Yüzyılda bu durumun tarihsel gelişiminin ve kapitalist sistemin yayılmasının detaylı analizini yapmıştır.
2. Hâkim olan unsur siyaset değil ekonomidir. Politik bölünmeler ekonomik gereksinmelere hizmet eder ve politik hâkimiyet gelişmeye engel bile olabilir.
3. Dünya sistemi merkez, yarı çevre ve çevreden oluşmaktadır. Bu ayrımlar ulusal gibi görünmekle beraber aslında daha çok bölgesel ayrımlardır.
4. Değişim süreklidir ama tek yönlü ve doğrusal değildir.

KONDRATİEFF DALGALANMALAR VE KÜRESEL KAPİTALİST HİYERARŞİDEKİ DEĞİŞİMLER

Wallerstein'in dünya sistem kuramının en önemli unsurlarından biri bu hiyerarşik sistemde yer alan ülkelerin konumlarının sabit olmadığıdır. Dinamik bir sistem olarak tanımlanan bu sistem içerisinde yer alan ülkelerin konumları zaman içerisinde yer değiştirebilir. Örneğin, geçmişte çevre ülke konumunda olan bir ülke bugün merkez ya da yarı çevre ülke konumuna geçmiş ya da geçmişte merkez ya da yarı çevre ülke konumunda yer alan bir ülke ileride bu konumunu kaybederek çevre ülke konumuna gerileyebilir. Peki, hiyerarşik bir yapı olan küresel kapitalist sistem içerisindeki bu yer değiştirme nasıl gerçekleşmektedir? Dünya imparatorluklarından dünya ekonomilerine geçiş sürecinin başladığı 1450'li yıllardan bu yana merkez ve çevre ülkelerin yer değiştirdiği dört farklı aşama yaşanmıştır. Bu aşamalar, 20. yüzyılın ilk yıllarında ortaya koyduğu eserleriyle tanınan Rus ekonomist Nikolai Kondratieff'in adı ile "Kondratieff Dalgaları" olarak adlandırılmıştır. Kondratieff'in çalışmalarında vurguladığı üzere dünya ekonomisi şu ana kadar düzenli olarak yapısal değişimler geçirmiştir. Dünya ekonomisinin yapısında görülen değişimler bir takım ekonomik dalgalanmaların 50 ve 60 yıl aralığında devam etmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Kondratieff'e göre bu dalgalanmalar büyüme dalgalanması olarak ifade edilen A ve durgunluk dalgalanması olarak ifade edilen B aşaması olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamaların oluşmasına sebep olan birçok faktör küresel kapitalist modern dünya ekonomisinde sömürü ve sermaye birikim döngüleri dolayısıyla oluşmaktadır. A aşaması olarak ifade edilen büyüme döneminde yeni ürünler ortaya çıkmakta, piyasalar genişlemekte, istihdam artmakta ve merkez ülkelerin siyasi ve ekonomik etkileri çevre ülkelere doğru genişlemektedir. 25-30 yıllık bir süre boyunca devam eden A aşamasının sonlarında merkez ülkelerdeki ekonomilerin kar oranları fazla üretim dolayısıyla düşmeye, üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarında azalma ve emeğin birim üc retinde artışlar gözlenmektedir. Bu noktadan sonra B aşamasına geçen merkez ülkelerde kapitalist ekonomik yapı ticaret ve ekonomik aktivitelerde azalmayı ifade eden derin bir ekonomik durgunluk dönemine geçiş yapmaktadır. Nihayetinde durgunluğun taban yaptığı döneme giren ekonomide ufak işletmeler iflas etmekte ve bu durum piyasada daha az sayıda işletmenin kalmasına sebep olmaktadır. Elbette, bu durumun bir diğer sonucu olarak ortaya

merkezleşmiş, bir diğer adıyla tekelleşmiş, bir ekonomi piyasası çıkmaktadır. Bu durumu takip eden A2 dönemi olarak adlandırılan süreçte ekonomide kimi yükselişler ve olumlu gelişmeler ortaya çıkmakta ve fakat bu durum kaçınılmaz olarak yeniden aynı döngü içerisine giren ekonomide B2 dönemi olarak ifade edilen ekonomik durgunluk sürecini başlatmaktadır. Tarihsel olarak dünya ekonomisini inceleyen Kondratieff'e göre bu dalgalanmalar aşağı yukarı her 150 yıl içerisinde küresel çapta oldukça etkili ve derin bir kriz doğurmakta ve bu kriz sonrasında başlayan yeni dönemde bir önceki dönemdeki merkez-çevre ülke yapılanması değişmektedir. Wallerstein, Kondratieff'in sunduğu bu analitik çerçeveyi dünya ekonomileri içerisindeki ülkelerin tarihsel olarak nasıl yer değiştirdiklerini açıklamak üzere kullanmaktadır. Wallerstein'a göre 1450'li yıllardan bu yana dünya ekonomilerinde merkez ve çevre ülkelerin konumlarında yaşanan dört büyük yer değiştirme olmuştur. Ayrıca, bu yer değiştirmelere ek olarak, her bir yer değiştirme döneminde kapitalist ekonomik modelin karakteristiğinde de değişimler olmuştur. Örneğin, 1450 yıllardan 1600 yıllara doğru giden süreçte tarımsal kapitalizm hâkimken, 1600 yılların ortasından itibaren ticari kapitalizm, 1750'li yıllardan sonra endüstriyel kapitalizm dönemine girilmiştir. Buna ek olarak, merkez ve çevre ülkelerin her bir yer değiştirmesinde, dönemin baskın işbölümü modeli de yeni oluşmuş merkez ülkelerden yeni oluşmuş çevre ülkelere doğru coğrafi olarak genişlemektedir. WALLERSTEİN'IN ÇALIŞMALARI KÜRESEL KAPİTALİST DÜNYA EKONOMİSİNİN AKTÖRLERİ ARASINDAKİ EŞİTSİZLİKLERİN VE BAĞIMLILIK İLİŞKİLERİNİN ALTINI ÇİZMESİ AÇISINDAN SOSYAL BİLİMLERDE OLDUKÇA ÖNEMLİ BİR NOKTADA DURMAKTADIR. WALLERSTEİN VE ÇALIŞMALARI BU ALANDA ÇALIŞMA YÜRÜTEN SOSYOLOGLAR ARASINDA SİSTEMATİK BİR DEĞERLENDİRMEYİ ÖZGÜN BİR KAVRAMSAL VE ANALİTİK ÇERÇEVE İLE İLK KEZ SUNAN BİLİM İNSANLARINDAN OLMASI BAKIMINDAN DA AYRICA ÖNEMLİDİR. HER NE KADAR ÇALIŞMALARINDA EKONOMİK DEĞERLENDİRMELER AĞIR BASMAKTA VE ÜLKELERİN KÜLTÜREL, SİYASAL VE KURUMSAL FARKLILIKLARINA AYNI DERECEDE BİR AĞIRLIK VERMEMİŞ OLSA DA, DÜNYA SİSTEM KURAMINI TEMELLENDİRDİĞİ TARİHSEL ANALİZLERİNDE BRAUDEL GİBİ TARİH BİLİMCİLERDEN DE ETKİLENEREK GENİŞ BİR ÇERÇEVEDE TARTIŞMALAR YAPMAYA ÖZEN GÖSTERMİŞTİR.

SORU CEVAP

SORU:

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

"Biz, hayatın TV içinde ve TV'nin hayat içinde kaybolduğu bir çağda yaşıyoruz" diyen ünlü düşünür kimdir?

CEVAP:

Jean Baudrillard

SORU:

Baudrillard'a göre pozitivist sosyoloji neden başarısız olacaktır?

CEVAP:

Baudrillard, günümüzde sosyologun da eleştirel gücünü yitirdiğinden söz eder. Sosyolojinin pozitivist metod anlayışını eleştiren Baudrillard rakamlarla sosyal gerçekliklerin açıklanamayacağını anlatmaya çalışır.

SORU:

Baudrillard, günümüz toplumunu nasıl nitelendirir?

CEVAP:

Günümüz toplumunu "tüketim toplumu" olarak niteleyen yazar, aslında geç kapitalist dönemin aldığı toplumsal aşamayı bu terim ile ifade etmektedir.

SORU:

Baudrillard'a göre yerleşik (grounded) kültür nedir?

CEVAP:

Geleneksel sosyal gruplarda kültür aynı sosyal bağlamda üretilmiş ve kullanılmıştır. Bunu şu anki tartışmada sembolik alışverişin gerçekleştiği bir zemin olarak "yerleşik (grounded) kültür" diye adlandırır.

SORU:

Baudrillard'a göre metalaşmış kültür nedir?

CEVAP:

ABD gibi bir toplumda kültürün büyük bir bölümü kapitalistler, reklam ajansları ve kitle iletişim araçları tarafından üretilmekte ve dönüşüme uğratılmaktadır. Bunu "metalaşmış kültür" olarak kavramsallaştırır.

SORU:

Geleneksel ve postmodern sosyal gruplar hangi kültür tarafından çevrelenmiştir?

CEVAP:

Geleneksel sosyal grupların üyeleri yerleşik kültür tarafından; postmodern kültürün üyeleri ise metalaşmış kültür tarafından çevrelenmiştir.

SORU:

Malların statü ve güç sembolleri olarak kitlesel kullanımı Thorstein Veblen nasıl adlandırmıştır?

CEVAP:

Malların statü ve güç sembolleri olarak kitlesel kullanımı fenomenini Thorstein Veblen (1899) gösterişçi tüketim olarak adlandırmıştır.

SORU:

Baudrillard'a göre tüketim işçiliği nedir?

CEVAP:

Tüketim işçiliği, bir kişinin kendisini metalaşmış göstergeler matrisinde kurulmuş ve orada geçerli olan bir kimlik içinde konumlandırmak için çalışmasıdır.

SORU:

Baudrillard'a göre tüketim toplumundaki alışverişin tamamı olmasa da büyük bir bölümü neye göre yapılır?

CEVAP:

Baudrillard'ın en çok dikkatimizi çektiği nokta, tüketim toplumundaki alışverişin tamamının olmasa da büyük bir

bölümünün gösterge değerine göre yapıldığıdır. Her meta diğer metalarla göstergesel bir ilişki içerisindedir.

SORU:

Baudrillard'a göre günümüz toplumu olarak nitelenen postmodernite neye işaret eder?

CEVAP:

Baudrillard'a göre günümüz toplumu olarak nitelenen postmodernite her şeyin ölümüne işaret eder; işçiliğin sonu. Üretimin sonu... Bilgi ve anlam üretimine olanak sağlayan gösteren/gösterilen diyalektiğinin sonu... Aynı zamanda da birikimi ve sosyal üretimi mümkün kılan tek şey olan değişim değeri/kullanım değeri diyalektiğinin ölümü... Gösterenin klasik çağının sonu.

SORU:

Baudrillard'ın "Tüketim Toplumu" kitabı neyi anlatır?

CEVAP:

Baudrillard'ın "Tüketim Toplumu" kitabı, hızlı teknolojik gelişmelerle birlikte eleştirel bir bakışla çağdaş Batı toplumlarının bir çözümlemesini içermektedir.

SORU:

Tüketim, nasıl "bir var olma gücü" olur?

CEVAP:

Bireyler günümüzde tüketim davranışları ile bir göstergeler nesnesini satın alırlar. Böylece tüketim, bir var olma modu haline gelir.

SORU:

Baudrillard'a göre ekonomi politikten nasıl uzaklaşmıştır?

CEVAP:

Marx'ın kuramında önemli olan üretimdir, üretimi çoklaştırmak ve karı maksimize etmek, sistemin temel işleyiş felsefesidir. Oysa günümüzde önemli olan tüketimdir. Tüketim nesneleri üzerinden insanlara neyi, nasıl, nerede ve ne zaman tüketeceklerine ilişkin bir bilgi verilir. Dolayısı ile günümüzde ekonomi politikten uzaklaşmış, kültürel ve ideolojik boyut ön plana çıkmıştır.

SORU:

Semiyoloji nedir?

CEVAP:

Semiyotik ya da diğer adıyla semiyoloji, simge, sembol ve işaretlerin yorumlanmasına, üretilmesine veya işaretleri anlama süreçlerini içeren bütün faktörlerin sistematik bir şekilde incelenmesine dayanan bir bilim dalıdır. Semiyoloji, bir kültürdeki anlamı üzerinde uzlaşmış sembollerin bilgisini içeren gösterge bilimi olarak da tanımlanır.

SORU:

Baudrillard'a göre günümüz medyasında haber nasıldır?

CEVAP:

Artık tüketilen günlük haberin evrenselliğidir. Haberler, ister politik, tarihsel olsun isterse kültürel haber olsun hepsi suya sabuna dokunmayan mucizevi bir biçime dönüştürülerek güncelleştirilir, görsel anlamda dramatikleştirilir, medya tarafından amacından uzaklaştırılır ve göstergelere indirgenir. Bizler göstergelere sığınarak ve gerçekliğin yadsınması içinde yaşamaktayız ve bu haberleri aldığımızdan dolayı da mucizevi güvenlik içindeyiz.

SORU:

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

Baudrillard'a göre kitle iletişim araçları bize ne sunmaktadır?

CEVAP:

Baudrillard'a göre kitle iletişim araçlarının sunduğu gerçeklik değil, gerçekliğin baş döndürücü halidir. Gerçeklik bir simülasyondur, yanılsamadır.

SORU:

Baudrillard kaderciliğe nasıl bakmaktadır?

CEVAP:

Medyada sürekli iletilen felaket haberleri ya da dış dünyanın vahşiliği ve insan dışılığı sayesinde bireyi güvenlik duygusunun tercihine ya da güvende olmaya götürür. Böylece sıradanlık yüceltilip beslenerek başışlansın diye her yerde yazgısallık/kadercilik telkin edilir. Örneğin bir otomobil kazası gündelik yazgısallığın göstergesidir. Ölüm ve acı haber nakarat gibi tekrarlanarak toplumda bir çeşit kolektif işlevi yerine getirir. "Böylelikle gündeliklik, toplumsal ve ekonomik konum ile edilgenliğin sağlandığı keyişi meşruluk ve kaderin olası kurbanlarının 'titiz zevkinin' bir tuhaf karışımını sunar.

SORU:

Baudrillard'a göre tüketim toplumu nasıldır

CEVAP:

Baudrillard'a göre tüketim toplumu bir bolluk ve çokluk toplumdur, her şey tüketilmek üzere vardır. Üretilen nesnelere sırf üretilmiş olduklarından dolayı bir kutsallık ve olumluluk atfedilir. Bu anlamda büyüme bolluktur, bolluk ise demokrasidir, seçme özgürlüğüdür. Baudrillard'a göre bu durum tamamen bir yanılsamadır, bir simülakrdır.

SORU:

Baudrillard simülasyonu hangi anlamda kullanır?

CEVAP:

Baudrillard, simülasyon kavramını bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçekliğin modeller aracılığıyla yeniden türetilmesi anlamında kullanır. Simüle etmek -miş gibi yapmak değildir. Birebir gerçeğin yeniden üretilmesidir.

SORU:

Baudrillard'ın içe doğru patlama teorisi nasıl bir süreçtir?

CEVAP:

Baudrillard'ın içe doğru patlama teorisi, anlamın medyada içe göçmesi, medyanın ve toplumsalın da kitlelerde içe göçmesi dâhil olmak üzere sınırların çökmesine yol açan bir süreçtir.

SORU:

Wallerstein yaşadığımız çağın hangi alandaki çalışmaları ile öne çıkan düşünürlerindendir?

CEVAP:

Wallerstein, özellikle küresel eşitsizlikler ve bu eşitsizliklerin ülkelerin ve toplumların ekonomik kalkınma ve siyasal dönüşümünde oynadığı çeşitli roller üzerine olan çalışmalarıyla ve küresel kapitalist dünya sisteminin nasıl çalıştığına ilişkin analizleriyle bilinen Wallerstein, Amerikan tarihsel sosyolojisinin en önemli isimleri arasında gösterilmektedir.

SORU:

Wallerstein, geleneksel Marksist terminolojinin sıklıkla başvurduğu kavramlar yerine hangi kavramları önermektedir?

CEVAP:

Wallerstein, bu yeni kavramsal çerçevede, küresel kapitalist sistemin nasıl örgütlendiğini açıklamak için geleneksel Marksist terminolojinin sıklıkla başvurduğu sömüren, sömürülen, emperyalist, koloni gibi kavramlar yerine merkez, yarı çevre ve çevre ülkeler kavramlarını kullanır.

SORU:

Objektivite nedir?

CEVAP:

Objektivite, nesnel olabilme durumudur. Bir olgu değerlendirilirken öznel yaklaşımlardan kaçınılabileceğine ilişkin bir kabulü içerir.

SORU:

Wallerstein'ın kuramsal çalışmalarının köklerinde hangi klasik düşünürlerin ve kendi çağdaşlarının etkilerini görmek mümkündür?

CEVAP:

Wallerstein'ın kuramsal çalışmalarının köklerinde kimi klasik düşünürlerin ve kendi çağdaşlarının etkilerini görmek mümkündür. Bu düşünürlerin başında kapitalist sistemin nasıl işlediğine ilişkin çok boyutlu ilk sistematik kuramın kurucusu olarak da kabul edilen Karl Marx (1818 – 1883), ekonomist Karl Polanyi (1886 – 1964), Joseph Schumpeter (1883 – 1950) ve ünlü Fransız tarihçi Fernand Braudel (1902 – 1985) gösterilmektedir.

SORU:

Fernand Braudel hangi ekolün öncü isimlerindendir ve bu ekolün tarihe bakış biçimi nasıldır?

CEVAP:

Fernand Braudel tarihin, vaka merkezli olgu ve olayların araştırılması ile değil, sosyal yapıların uzun dönemli köklerine odaklanılarak anlaşılabilirliğini savunan ve Annales Okulu olarak 1920'li yıllarda Fransa'da kurulmuş ekolün öncü isimlerindendir.

SORU:

Wallerstein ve Marx'ın geleceğin toplumu üzerine düşüncelerindeki fark nedir?

CEVAP:

Marx geleceğin toplumunu kaçınılmaz olan bir devrim sonrasında ortaya çıkacak zorunlu komünist bir toplum olarak kurgulamışken, Wallerstein geleceğin toplumunu sosyalist olması muhtemel bir dünya olarak tarif etmiştir.

SORU:

Ekonomide küreselleşme kavramı hangi anlamlarda kullanılmaktadır?

CEVAP:

Daha çok ekonomik alanda yaşanan değişimleri işaret etmek amacıyla başvurulan küreselleşme kavramı genişleyen uluslararası ticareti, finansal alanda yaşanan akışkanlığı ve ulus aşırı şirketlerin ve bankaların yabancı yatırımlarını ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

SORU:

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

Küreselleşme sürecini doğru bir çerçeveye oturtabilmek için nasıl bakmak gerekir?

CEVAP:

Küreselleşme sürecini doğru bir çerçeveye oturtabilmek için ekonomik ilişkilerde yaşanan değişimler kadar, sporda, sanatta, iletişimde, ulaşımda, siyasette ve kültürel ilişkilerde yaşanan değişimleri de beraberinde getirdiğini unutmamak gerekir.

SORU:

Appadurai'ye göre etnik alanda gözlemlenen küreselleşmeyi oluşturan aktörler nelerdir?

CEVAP:

Appadurai'ye göre etnik alanda gözlemlenen küreselleşme "yaşadığımız dünyadaki değişimi oluşturan" birey ve grupların hareketliliği dolayısıyla oluşmaktadır. Etnik küreselleşme olarak kavramsallaştırabileceğimiz bu alanda yaşanan değişimin aktörleri daha çok misafir işçiler, turistler, göçmenler, sığınmacılar ve siyasal sürgünlerdir.

SORU:

Appadurai'nin çizdiği çerçeve içerisinde, küreselleşmenin medya boyutu neleri içermektedir?

CEVAP:

Appadurai'nin çizdiği çerçeve içerisinde, küreselleşmenin medya boyutuna dikkat çekilebilir. Medya alanı televizyon, internet, gazete ve film endüstrisi gibi medyanın belli başlı temel araçları vasıtasıyla üretilen bilginin ve görsellerin elektronik olarak küresel ölçekte hızlı bir şekilde yayılmasını ifade etmektedir.

SORU:

En geniş haliyle, küreselleşme teorileri hangi başlıklar altında toplanabilir?

CEVAP:

En geniş haliyle, küreselleşme teorileri ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere üç temel başlık altında toplanabilir.

SORU:

Glokalisasyon kavramı neyi ifade etmektedir?

CEVAP:

Glokalisasyon, global (küresel) ve lokal (yerel) terimlerinin birleştirilmesiyle oluşturulan bu kavram, küreselleşme ile yerelleşmenin birlikte ortaya çıkan süreçler olduğunu vurgulamak üzere kullanılmaktadır.

SORU:

Ritzer'in "Toplumun McDonaldlaşması" olarak ifade tanımlama nedir?

CEVAP:

Özellikle küresel kapitalizmin ekonomik kurumları ve siyasal ideolojisi ile ulusal ve yerel kültürleri yok ettiği üzerinde duran bu düşünürler, küreselleşme sürecinde yaşanan türdeşleşmenin demokrasi, insan hakları ve özgürlükler anlamında bir türdeşleşme olmadığını belirtmektedirler. Onlara göre, bu türdeşleşme tüketim kültüründe, kar hirsında ve ticari ve üretim ilişkilerinde kendisini yeniden üreten ve eşitsizlikleri dünyanın diğer bölgelerine de yayan batı kapitalizminin dinamiklerinde yaşanan bir türdeşleşmedir. Bu çeşit bir türdeşleşmeyi

Ritzer "Toplumun McDonaldlaşması" olarak ifade etmektedir.

SORU:

Wallerstein'in küreselleşme sürecinin ne zaman başladığı konusundaki düşüncesi nedir?

CEVAP:

Wallerstein'in da savunduğu ikinci bir görüş ise küreselleşme sürecinin modern insanlık tarihiyle, bir diğer deyişle kapitalist üretim ilişkilerinin doğuşuyla birlikte yaklaşık 500 yıl önce başladığını iddia etmektedirler.

SORU:

Küresel işbölümü sisteminin en ayırt edici özelliği nedir?

CEVAP:

Küresel işbölümü sisteminin en ayırt edici özelliğisömürüye dayalı bir sermaye birikim modeli olmasıdır.

SORU:

Wallerstein'a göre, insanlık tarihinde şu ana kadar kaç çeşit dünya sistemi kurulmuştur?

CEVAP:

Wallerstein'a göre, insanlık tarihinde şu ana kadar sadece iki çeşit dünya sistemi kurulmuştur. Bunlardan birincisi ortak bir siyasal yapılanmaya sahip olan dünya imparatorlukları, ikincisi ise ortak bir işbölümü ve sonu olmayan sermaye birikimine dayanan dünya ekonomileridir.

SORU:

Dünya İmparatorlukları kavramı neyi ifade etmektedir?

CEVAP:

Dünya İmparatorlukları kavramı, askeri bir güç ve baskın olan siyasal hegemonik gücün zayıf olandan aldığı zorunlu vergilerle ayakta duran siyasal otoriteleri ifade etmektedir.

SORU:

Devlet olarak isimlendirdiğimiz siyasal bir örgütlenmenin ortaya çıkışını ekonomik gereklilik ne şekilde etkilemiştir?

CEVAP:

Dünya ekonomileri sisteminin ortaya çıkıp gelişme zemini bulabilmesi için son aşama ise bugün devlet olarak isimlendirdiğimiz siyasal bir örgütlenmenin ortaya çıkmasını gerektirmekteydi. Bu siyasal örgütlenme özellikle yönetici ve üretim araçlarına sahip olan sınıfların çıkarlarını korumak ve beklentilerini gerçekleştirmek üzere hareket etmesi gereken siyasal elitlerden meydana gelmekteydi.

SORU:

Bir kapitalistin bir ürün veya hizmeti üretmesindeki temel amaç nedir?

CEVAP:

Bir kapitalistin bir ürün veya hizmeti üretmesindeki temel amaç üretilen ürün ya da hizmetin kullanımı yerine, o ürün ya da hizmetin dünya piyasasında sahip olduğu potansiyel değişim değeridir.

SORU:

Wallerstein'ın küresel kapitalist dünya sistemi kuramına göre Türkiye hangi grupta yer almaktadır?

CEVAP:

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

Yarı Çevre Ülkeler: Ekonomik siyasi ve askeri olarak orta gelişmişlikte yer alan bu ülkeler, küresel kapitalist sistem içerisinde oluşan krizlerin çevreden merkeze doğru yayılmasını engellemektedir. Örneğin; Hindistan, Brezilya, Çin, Türkiye, Mısır ve Meksika .

SORU:

Wallerstein'ın küresel kapitalist sistemin nasıl işlediğine ilişkin Marksist ve eleştirel bir bakış açısı sunan dünya sistemi kuramı kapitalizmin değişen bakış açısını nasıl ifade etmektedir?

CEVAP:

Wallerstein'ın küresel kapitalist sistemin nasıl işlediğine ilişkin Marksist ve eleştirel bir bakış açısı sunan dünya sistemi kuramı kapitalizmin ulusal temelden ziyade artık küresel ölçekte yapılanmış olduğunu ifade eder.

ARA SINAVDA NELER GELEBİLİR?

1.Soru

Alain Touraine'e göre, modernlik iki aşamadan geçmiş olup bugün onun üçüncü aşaması içinde bulunmaktayız. Buna göre, sanayi devriminden 1970'lere kadar olan dönem temsil eder.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri aşağıdakilerden hangisi tamamlar?

- a) Programlanmış toplum
- b) Postmodernizm
- c) Geç modernlik
- d) Orta modernlik
- e) Klasik modernlik

Yanıt Açıklaması:

Touraine'e göre, modernlik iki aşamadan geçmiş olup bugün onun üçüncü aşaması içinde bulunmaktayız. Rönesans'tan Fransız Devrimi ve büyük ölçekli sanayileşmeye kadar olan dönem erken ya da klasik modernlik aşamasını, sanayi devriminden 1970'lere kadar olan dönem orta modernlik aşamasını, 1970'lerden sonraki dönem ise geç modernlik aşamasını temsil eder. Dolayısıyla doğru cevap D'dir.

2.Soru

İlgilendiği konuların başında "modernlik" ve "postmodernlik" meselesi gelen, modernliğe yönelttiği eleştirilerin temelinde kendisinin ve eşinin yaşam öyküsünün, II. Dünya savaşı sırasında Yahudilere uygulanan soykırımın etkisi bulunan düşünür kimdir?

- a) Ulrich Beck
- b) Zygmunt Bauman
- c) Anthony Giddens
- d) George Balandier
- e) Dennis Smith

Yanıt Açıklaması:

Doğru cevap B şıkkıdır. İlgilendiği konuların başında "modernlik" ve "postmodernlik" meselesi gelen, modernliğe yönelttiği eleştirilerin temelinde kendisinin ve eşinin yaşam öyküsünün, II. Dünya savaşı sırasında Yahudilere uygulanan soykırımın etkisi bulunan düşünür Zygmunt Bauman'dır.

3.Soru

Aşağıdakilerden hangileri Bauman'ın postmodern zihin yaklaşımını yansıtmaktadır? I. Postmodern zihin muğlaklığı reddeder. II. Postmodern zihin, bir yaşam formülüne sahiptir. III. Postmodern zihin, kesinliklere kuşkuyla yaklaşır.

- a) Yalnız I
- b) Yalnız II
- c) Yalnız III
- d) I ve II
- e) I, II ve III

Yanıt Açıklaması:

Bauman, postmodern zihnin farkında olduğu şeyin, insani ve toplumsal yaşamda iyi çözümleri olmayan sorunların, ortadan kaldırılmayan kuşku, aklın dikte ettiği reçetelerle tedavi etmek şöyle dursun yatıştırılamayan manevi acıların varlığının olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü ona göre postmodern zihin muğlaklık, risk, tehlike ve hata içermeyen, her şeyi kucaklayan, tam ve nihai bir yaşam formülü bulacağını artık umut etmez ve bunun tersini vaat eden her sese büyük bir kuşkuyla yaklaşır.

4.Soru

Bauman hangi eserinde, insanlığın modernliğin uzun, dolambaçlı macerasından kendi dersini çıkarması gerektiğini özellikle vurgulamıştır?

- a) Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları
- b) Postmodern Etik
- c) Modernite ve Holocost
- d) Modernlik ve Müphemlik
- e) Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları

Yanıt Açıklaması:

Türkçeye "Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları" (2000) adıyla çevrilen kitabında Bauman, modernliğin uzun, dolambaçlı macerasından bizim kendi dersimizi çıkarmamız gerektiğini özellikle vurgulamaktadır. Çünkü ona göre insanın varoluşsal durumu, tedavisi olmayan ölçüde müphemdir ve iyi daima kötüyle iç içedir. Doğru cevap A'dır.

5.Soru

Aşağıdakilerden hangisi Jameson'ın açıklamalarına göre postmodernizmin verdiği kültürel değişikliklerin işaretlerinden biri değildir?

- a) Yüksek kültür ve popüler kültür arasındaki ayrımın çökmesi
- b) Modernist eserlerin yıkıcı ve eleştirel yönlerini yitirmelerini sağlayacak şekilde kutsal patikaya dâhil ve yukarıdan dâhil edilmeleri
- c) Kültürün neredeyse total bir metalaşması ve bunun da kapitalizme meydan okurken başvurabilecek eleştirel mesafenin ortadan kalkmasına yol açması
- d) Öznelliğin radikal fragmentasyonunda endişe, yabancılaşma ve burjuva bireyciliği sorunlarının sona ermesi
- e) Sanatın sanat için yapılmasına anti-tez üretmesi

Yanıt Açıklaması:

Jameson'ın açıklamalarına göre postmodernizm bazı kültürel değişikliklerin işaretini vermektedir. Best&Kellner'e (2010: 224) göre, bunlar şöyle sıralanabilir;

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

“yüksek kültür ve popüler kültür arasındaki ayrımın çökmesi, modernist eserlerin yıkıcı ve eleştirel yönlerini yitirmelerini sağlayacak şekilde kutsal patikaya dâhil ve yukarıdan dâhil edilmeleri; kültürün neredeyse total bir metalaşması ve bunun da kapitalizme meydan okurken başvurabilecek eleştirel mesafenin ortadan kalkmasına yol açması, özelliğın radikal fragmentasyonunda endişe, yabancılaşma ve burjuva bireyciliğı sorunsallarının sona ermesidir.

6.Soru

Jameson postmodernizmi hangi bağlamda açıklamaktadır?

- a) Uluslararası ilişkiler
- b) Dil oyunları
- c) Kapitalist ekonominin kültürel oluşumları
- d) Pedagojik değişimler
- e) Bilimsel ve teknolojik gelişmeler

Yanıt Açıklaması:

Jameson'ın postmodernizm teorisi, Ernest Mandel'in geç kapitalizm teorisine dayanır. Kapitalizmde, her biri kendinden bir öncekinin diyalektik bir gelişimini oluşturan üç dönemden söz eder. Bunlar piyasa kapitalizmi, tekelci dönem ya da emperyalist aşama ve yanlış bir terimle “post endüstriyel olarak anılan, ancak daha doğru bir terimle çok uluslu kapitalizm olarak adlandırılması gereken içinde yaşadığımız dönemdir. Geç kapitalizm metalaşma dinamiklerini toplumsal ve kişisel hayatın her kısmına yayar, enformasyon ve bilinç dışı kürelere dahi sızar. Jameson bu şemayı izleyerek kapitalizmin her bir aşamasının bu aşamaya tekabül eden bir kültürel üslup olduğunu ileri sürer. Böylece gerçekçilik, modernizm ve postmodernizm sırasıyla piyasa kapitalizmi, tekelci kapitalizm ve çok uluslu kapitalizmin kültürel düzeylerini ifade eder.

7.Soru

Aşağıdakilerden hangisi bireylere ya da gruplara karşı keyfi uygulamalara yönelebilen bir siyasi yetki biçimine atıfta bulunur?

- a) Totaliteryenlik
- b) Korporatizm
- c) Laissez-faire
- d) Otoriteryenlik
- e) Faşizm

Yanıt Açıklaması:

Bireylere ya da gruplara karşı keyfi uygulamalara yönelebilen bir siyasal yetki biçimi otoriteryenlik kavramı ile ifade edilir. Bu siyasal biçim içinde gücü elinde bulunduranlar seçmenlere karşı sorumlu değildirler ve kamu siyasalarının ve uygulamalarının aldığı şekil toplumsal rızaya dayanmaz. Otoriteryen rejimler kişisel diktatörlüklerden parti ve askeri diktatörlüklerine varıncaya kadar çok çeşitli şekiller alabilirler ve esas itibarıyla demokratik olmayan bir siyaset biçimini temsil ederler. Doğru cevap D'dir.

8.Soru

Bauman'a göre, toplumsal anlamda modernlik aşağıdakilerden hangileriyle ilgilidir?

- a) Standartlar, ümit, suçluluk
- b) Standartlar, kimlik, suçluluk

- c) Kimlik, ümit, suçluluk
- d) Standartlar, varlık gerçeği, kimlik
- e) Varlık gerçeği, standartlar, ümit

Yanıt Açıklaması:

Bauman'a göre toplumsal anlamda modernlik, standartlar, ümit ve suçlulukla ilgilidir. Doğru cevap A'dır.

9.Soru

Touraine programlanmış toplum kavramıyla neyi ifade etmektedir?

- a) Sanayi toplumu
- b) Sanayi-sonrası toplumu
- c) Sanayi-öncesi toplum
- d) Endüstri toplumu
- e) Endüstriyel toplum

Yanıt Açıklaması:

Touraine'e göre (1971), sanayi toplumun yerini almakta olan sanayi-sonrası veya programlanmış toplumda öncelikli olarak bilgi ve teknoloji daha önemli bir hale gelmiş olup, bu yeni toplum sanayi toplumundan daha fazla iktisadi büyümeye odaklanmıştır.

10.Soru

Aydınlanma evrensellik, tek doğru, bilim ve mantık ilişkisi gibi öğeleri ortaya koyarken, ahlaksal temelini hangi düşünceden almıştır?

- a) Hümanizm
- b) Din
- c) Feodalizm
- d) Metafizik
- e) Sanayi devrimi

Yanıt Açıklaması:

Aydınlanma evrensellik, tek doğru, bilim ve mantık ilişkisi gibi öğeleri ortaya koyarken, ahlaksal temelini de hümanizmden almıştır.

11.Soru

Bauman'a göre, küreselleşme birleştirdiği kadar, ... de.

Aşağıdakilerden hangisi bu ifadeyi doğru olarak tamamlar?

- a) bölmektedir
- b) tek tipe dönüştürür
- c) çağdaşlaştırır
- d) kısıtlar
- e) geliştirir

Yanıt Açıklaması:

Bauman'a göre, küreselleşme birleştirdiği kadar, bölmektedir de. Doğru cevap A'dır.

12.Soru

Aşağıdakilerden hangisi Bauman'ın modernlik ile ilgili görüşlerinden biri değildir?

- a) Düzen, evrendeki tüm öğeleri kendisiyle olan ilişkisine göre sınıflandırır.
- b) Modernlik, soykırımın yeterli sebebi olmasa da gerekli koşuldur.
- c) Dünyaya kaos yerine düzen getirme mücadelesi tatmin edici sonuçlar verebilecektir.
- d) Modern kültür kendini ideal bir yaşamın tasarımı ve insan ilişkilerinin kusursuz düzeni olarak tanımlamakta, kimliğini ise doğaya duyduğu güvensizliğin dışında oluşturmaktadır.

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

- e) Düzen için atılan her yeni adım yeni türden müphemlikler doğurur ve böylelikle benzer sonuçlar doğuracak daha başka adımların atılmasını zorunlu kılar.

Yanıt Açıklaması:

Modern dönemin bir özelliği olan kaos yerine düzen getirme, yakın çevremizdeki dünya parçasını kural tanır, kestirebilir ve denetlenebilir kılma mücadelesi Bauman'a göre (1998, s.208-209), sonuçsuz kalmaya mahkumdur. Çünkü bu mücadelenin kendisi kendi başarısına en önemli engeli oluşturmaktadır. Kaos, özellikle dar bir alana odaklanmış, hedefli, görev yönelimli, tek sorun çözücü eylemlerden doğmaktadır. Bauman'a göre, insan dünyasının bir parçasını, insan etkinliğinin özgün bir alanını düzenli kılma yönünde atılan her yeni adım, eski sorunları ortadan kaldırsa bile, yeni sorunlar yaratır. Her yeni adım yeni türden müphemlikler doğurur ve böylelikle-benzer sonuçlar doğuracak daha başka adımların atılmasını zorunlu kılar.

13.Soru

Aşağıdakilerden hangisi "post-endüstriyel" toplum kavramı için doğru olarak verilmiştir?

- a) Kavram ilk kez Daniel Bell tarafından kullanılmıştır.
b) Özel veya somut bir toplumun tasviridir.
c) Toplumsal tabakalaşma azalmıştır.
d) Ekonomi ağırlık olarak hizmet sektöründedir.
e) Mavi yakalı iş alanları öne çıkmıştır.

Yanıt Açıklaması:

Sanayi sonrası toplumun en temel karakteristik özellikleri teknolojiye, ekonomide ve toplumsal yapıda görülmektedir. Ekonomi, ağırlıklı olarak imalat sanayinden hizmet sektörüne kaymakta, teknolojik alanda bilim destekli sanayi merkezi önem kazanmakta, toplumsal yapıda ise yeni teknik elitlerin yükselişi ile birlikte yeni bir toplumsal tabakalaşma prensibi görülmektedir.

14.Soru

Bauman'ın modernlik anlayışına ilişkin aşağıda verilenlerden hangileri doğrudur? I. Bir sınır uygarlığıdır. II. Toplumsal bir değişim ile başlamıştır. III. Tarihsel bir döneme işaret etmektedir.

- a) Yalnız I
b) Yalnız III
c) I ve III
d) II ve III
e) I, II ve III

Yanıt Açıklaması:

Bauman'a göre modernlik: "Batı Avrupa'da, XVII. yüzyıldaki bir dizi derin toplumsal, yapısal ve entelektüel dönüşümle başlayan ve (1) Aydınlanmanın gelişmesiyle kültürel bir proje olarak; (2) Kapitalist ve daha sonra da komünist endüstri toplumunun gelişmesiyle de toplumsal olarak kurulan bir yaşam biçimi olarak olgunluğa erişen tarihsel bir dönemdir" ve her şeyden önce bir sınır uygarlığıdır.

15.Soru

Aşağıdakilerden hangisi sanayi öncesi toplumunun özelliklerinden biri değildir?

- a) Avcı-toplayıcı bir toplumdur.
b) Cinsiyete dayalı bir iş bölümü vardır.
c) Ekonomi, taleplerdeki ve küresel bazdaki değişimlerden etkilendir.
d) Geniş hane toplum yapısı hakimdir.
e) Üretim artışı, verimlilik ve kâr en önemli amaçlardır.

Yanıt Açıklaması:

Sanayi öncesi toplumda genel olarak doğadan kaynakları dönüştürmeye dayalı bir uğraş ve mücadele söz konusudur. Sosyolojide yaygın olarak kabul edilen şekliyle sanayi öncesi toplum avcı-toplayıcı toplum ve tarım toplumu olarak ayrıştırılarak tanımlanmaktadır. Cinsiyete dayalı iş bölümünün olduğu bu toplum tipinde ekonomik etkinliklerde birincil sektör meslekleri ve endüstrileri (avcılık, yiyecek arama, çiftçilik, balık tutma, maden çıkarma, ormancılık) hâkimdir. İktisadi etkinlik görenek ve geleneklere göre yürütülür, toprağın ve kaynakların arzında önemli kısıtlamalarla karşı karşıya kalınır. Ekonomik etkinliğin seviyesi mevsimlere ve talepteki küresel dalgalanmalara göre değişiklik göstermektedir. Toplumsal yaşamın birimi ise geniş hane yapısıdır. Bu yapı el emeğini ve çoğunlukla görece olarak çok sayıda eviçi hizmetçi kullanımını kapsamaktadır (Waters, 1996, s. 109). Sanayi öncesi toplumlarda teknoloji kullanımı son derece sınırlı düzeydedir. Tarımsal üretimde kullanılmak üzere basit alet yapımı ve kullanımı söz konusudur. Ayrıca sanayi öncesi toplumlarda toplumsal ilişkilerde hiyerarşik bir görünüm olsa da toplumun sanayi toplumundaki gibi sınıfsal bir karakteri bulunmamaktadır.

16.Soru

Bell'in yeni hizmet sınıfı olarak gördüğü insan hizmetleri ve profesyonel hizmetler alanında istihdam edilen işçilerin sayısında kayda değer artış gözlemlense de aslında nitelik açısından betimsel düzeyde bu işçilerin profesyonel olarak adlandırıldığını belirten kuramcı kimdir?

- a) Krishan Kumar
b) Max Weber
c) Thomas Kuhn
d) Alain Touraine
e) Karl Marx

Yanıt Açıklaması:

Daniel Bell'in sanayi sonrası toplum teorisine en bariz eleştirilerden bir diğeri ise onun ekonomik ve endüstriyel analizine yönelik olarak yapılmıştır. Buna göre Krishan Kumar'ın Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları (2004) adlı çalışmasında sanayi sonrası toplumda Bell'in yeni hizmet sınıfı olarak gördüğü "insan hizmetleri" ve "profesyonel hizmetler" alanında istihdam edilen işçilerin sayısında kayda değer artış gözlemlense de aslında nitelik açısından betimsel düzeyde bu işçilerin "profesyonel" olarak adlandırıldığını belirtmektedir. Buna örnek olarak da "tesisatçılara 'ısı mühendisi', dükkancılara 'idareciler'" denmesini örnek gösterir. Doğru cevap A'dır.

17.Soru

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

Bell'in öngörüsüne göre, endüstriyel toplumda temel kurum olan şirketlerin yerini post-endüstriyel toplumda hangisi alacaktır?

- a) Makineler
- b) Üniversite
- c) Fabrikalar
- d) Devlet
- e) Finans sektörü

Yanıt Açıklaması:

Bell'in öngörüsüne göre nasıl ki sanayi toplumunda ticari işletmeler en önemli kurumlarsa, önümüzdeki yüzyıl içinde üniversiteler teknolojik yeniliklerin ve bilginin yeni kaynakları olarak sanayi sonrası toplumun merkezi kurumları olacaktır. Gerçekten günümüzde üniversiteler tüm dünyada sanayileşme düzeyleri ne olursa olsun, toplumların gerek teorik gerekse pratik kullanım alanlarına yönelik bilgi olsun Bell'in öngörüsünü doğrular nitelikte merkezi öneme sahip olmuşlardır. Üniversitelerin toplumların bilgi üretiminde, bilginin sanayinin hizmetinde kullanılması yönünde çok önemli katkıları olmuştur.

18.Soru

I.Toplumsal yapı içindeki kalıpları ve bu yapının söz konusu olduğu değişimleri tanımlamak,
II.Toplumsal eğilimleri önekestirebilecek kapasitede olmak,
III. Uzun vadeli, geniş ölçekli toplumsal ve ekonomik tahminde bulunma kapasitesinde olmak,
IV. Büyük toplumsal sorunların çözümü için öngörülerde ve önerilerde bulunmak,
V. Olayların sonuçları ile ilgilenmek,
VI. Teoriden çok toplumsal çözümlemeye ağırlık vermek,
Yukarıda verilenlerden hangisi/hangileri Daniel Bell' in sosyolojisinin temel amaçlarındandır?

- a) I ve II
- b) I, II ve III
- c) I, II, IV ve V
- d) I, II, IV ve VI
- e) II, III, IV ve VI

Yanıt Açıklaması:

Daniel Bell'in sosyolojisinin temel amacı "teoriden çok toplumsal çözümlemeye" ağırlık vermesidir. Çağdaşları gibi Bell de büyük toplumsal sorunların çözümü için öngörülerde ve önerilerde bulunma eğiliminde olan bir sosyologdur. Sosyolojide varolan bir eğilimi/yaklaşımı temsil eden bu tarz toplumsal önekestirim (social forecasting) olarak adlandırılmaktadır.

Daniel Bell için sosyolojik teori, toplumsal yapı içindeki kalıpları (patterns) ve bu yapının söz konusu olduğu değişimleri tanımlamakla yükümlüdür. Teori, toplumsal eğilimleri önekestirebilecek kapasitede olmalıdır.

Bu bilgilerden de anlaşıldığı gibi Daniel Bell'in sosyolojisinin temel amaçları toplumsal yapı içindeki kalıpları ve bu yapının söz konusu olduğu değişimleri tanımlamak, toplumsal eğilimleri önekestirebilecek kapasitede olmak, büyük toplumsal sorunların çözümü için öngörülerde ve önerilerde bulunmak ve teoriden çok toplumsal çözümlemeye ağırlık vermektir, dolayısıyla doğru cevap D'dir. Uzun vadeli, geniş ölçekli toplumsal ve ekonomik tahminde bulunma kapasitesinde olmak

fütüroloji, olayların sonuçları ile ilgilenmek ise tahmin ile ilgilidir.

19.Soru

Sanayi sonrası toplum bu açıdan da "ekonomik faaliyetlerinde 'global düşün, yerel hareket et' felsefesinin egemen olduğu, endüstri toplumunun merkeziyetçi eğilimlerinin zayıfladığı ve bireyselliğin güçlendiği bir toplum olacaktır" açıklamasında bahsedilen "bu açıdan" ifadesi aşağıdaki şıklardan hangisi ile ilişkilidir?

- a) Sanayi sonrası toplumda ulus devlet zayıflamış, merkeziyetçi eğilimler azalmış ve bireysellik güçlenmiştir.
- b) Teknolojinin ucuzlayarak kitlesel kullanımının yaygınlaşması "kitle üretimi ve haberleşmesinin çözülüşüne yol açarken, diğer taraftan da bireyin konumunun güçlenmesine yol açmıştır".
- c) Geleneksel işçi hareketlerinin yerini "enformasyon toplumlarında sivil vatandaş hareketlerinin alacağı; gönüllü teşebbüslerinde toplumda giderek çok daha önemli hale geleceği" öngörüsü paylaşılmıştır.
- d) Post-endüstriyel toplumun ekonomik meselelere odaklı toplumsal yapısında rasyonalite ve verimliliğe yönelik bir ilgi hâkimken kültürel alanda irrasyonel, kendini gerçekleştirme ve tatmin etme ilkelerinin hakim olması.
- e) Sanayi sonrası toplumda kol emeğini kullanan mavi yakalı işçilerin istihdamının azalması, teknik ve profesyonel sınıfın büyümesi,mülkiyetten çok bilgi ve uzmanlığa dayanan bir güce sahip olan "bilgi sınıfı"nın önem kazanması.

Yanıt Açıklaması:

Sanayi toplumunun büyük toplumsal ve siyasal sorunları karşısında "ulus-devlet" Bell'e göre eski gücünü yitirmiştir. Dolayısıyla sanayi sonrası toplum bu açıdan da "ekonomik faaliyetlerinde 'global düşün, yerel hareket et' felsefesinin egemen olduğu, endüstri toplumunun merkeziyetçi eğilimlerinin zayıfladığı ve bireyselliğin güçlendiği bir toplum olacaktır. Dolayısıyla doğru cevap A şıkkıdır.

20.Soru

O zamana kadar Holocaust'un, tarihin normal akışında bir kesinti, uygar toplumun vücudunda kanserli bir şişlik, akıllılığın içinde anlık bir delilik olduğuna inandığını belirten Bauman, eşinin yazdığı kitabı okuduktan sonra Holocaust'un yalnızca uğursuz ve dehşet verici değil, alışlagelmiş "sıradan" terimlerle kavranması hiç de kolay olmayan bir vaka olduğunu fark ettiğini belirtir. Yukarıdaki paragrafta geçen "Holocaust" kelimesi ne anlama gelmektedir?

- a) Yahudi düşmanlığı
- b) Yahudilerin topluca öldürülmesi
- c) Nazizmin kurbanı
- d) Dünya Savaşı
- e) Hitler rejimi

Yanıt Açıklaması:

Holocaust kelimesinin anlamı; Yahudilerin topluca öldürülmesidir.

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

FİNALDE NELER GELEBİLİR?

1.Soru

Touraine'in demokrasi ile özne arasında kurduğu ilişkiye göre aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- a) Demokrasi, öznelerin kendi kültürleri ve özgürlükleri bağlamında ele alınır
- b) Demokrasi, sistemlerin egemen mantığına karşı yürüttükleri bir savaştır.
- c) Demokrasi, sistemleri kuran mantıktır.
- d) Demokrasi bir özne siyasetinin var olabilmesinin ön koşuludur.
- e) Demokrasi bir öznenin var olabilmesinin ön koşuludur.

Yanıt Açıklaması:

Touraine'in demokrasi ile özne arasında kurduğu ilişkiye göre demokrasi, öznelerin kendi kültürleri ve özgürlükleri bağlamında, sistemlerin egemen mantığına karşı yürüttükleri bir savaş, bir özne siyaseti ve öznenin var olabilmesinin bir ön koşuludur. Doğru cevap C'dir.

2.Soru

'Tarihe göreli yaklaşma', 'Tarihin evrimsel bir çizgi üzerinde geliştiğini reddetme' ve 'Tarihin rastlantısal olgulara dayalı olduğunu iddia etme' bu bakış açıları aşağıdaki düşünce akımlarının hangi ikisi arasındaki temel farktır?

- a) Post-modernizm- Post-yapısalcılık
- b) Post-modernizm- yapısalcılık
- c) Modernizm- yapısalcılık
- d) Post-yapısalcılık – yapısalcılık
- e) Post-yapısalcılık- modernizm

Yanıt Açıklaması:

Yapısalcılık ile post-yapısalcılık arasındaki en temel farklılıklarından biri, tarihe bakış açılarıdır.

Postyapısalcılar, tarihe göreli yaklaşırlar ve evrimsel bir çizgi üzerinde geliştiği tezini ret ederek rastlantısal olgulara dayalı olduğunu iddia ederler. Tarih farklı seçenekler sunar.

3.Soru

Postmarksizmin başlangıç noktası olarak önem arz eden ve Ernesto Laclau ile Chantal Mouffe tarafından yazılan "Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru" eser hangi tarihte kaleme alınmıştır?

- a) 1984
- b) 1985
- c) 1986
- d) 1987
- e) 1988

Yanıt Açıklaması:

Politik ve teorik olarak kökenleri yapısalcılık, post-yapısalcılık ve Avrupa Marksizmine götürülebilecek olan Postmarksizmin başlangıç noktası, Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe'un 1985 yılında birlikte kaleme aldıkları Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru kitabının yayınlanmasıdır. Bu kitap, hem

Postmarksist kuramın kuramsal temellerini inşa eden temel bir manifesto niteliği taşır.

4.Soru

I. Düzensizliktir.

II. Kaostur.

III. İnsanların birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılamayacağı varsayımından çıkar.

Yukarıda verilenlerden hangileri Bauman'ın müphemliğe ilişkin görüşlerini ifade etmektedir?

- a) Yalnız I
- b) Yalnız II
- c) I ve II
- d) I ve III
- e) II ve III

Yanıt Açıklaması:

Bauman müphemliği, düzensizlik, kaos anlamında kullanır. Bauman'a göre müphemlik, insanlar ve onların çok sayıdaki özelliklerinin iç ve dış, faydalı ve zararlı, ilgili ve ilgisiz, anlamlı ya da anlamsız olarak kesin çizgileriyle ayrılabilmesi ya da en azından ayrılması gerektiği varsayımından çıkmaktadır. Doğru cevap C'dir.

5.Soru

Post-yapısalcılık kavramı 20. yy.'da hangi coğrafyadaki felsefecileri ve teorisyenlerinin entelektüel görüşlerini kapsar?

- a) Amerika
- b) Fransa
- c) İzlanda
- d) İngiltere
- e) Hindistan

Yanıt Açıklaması:

Post-yapısalcılık, 20. yy. Fransız ve kıta Avrupası felsefecileri ve teorisyenlerinin entelektüel görüşlerini kapsar. Doğru cevap B'dir.

6.Soru

Derrida ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi doğru değildir?

- a) Anlam; daima belirsiz, çoklu ve geçicidir.
- b) Derrida klasik "benmerkezci" Avrupa bakış açısına da ciddi bir eleştirel tavır göstermektedir.
- c) Dil daima değişir ve hareket eder; çünkü bir merkez tarafından sabitlenmemiştir.
- d) Derrida'nın amacı ikili karşıtlıklardaki hiyerarşiyi tersine çevirmektir.
- e) Batı felsefesinde hem söz hem de akıl anlamına gelen ayrıcalıklı logos anlayışına karşı bir duruş sergilemiştir.

Yanıt Açıklaması:

Derrida, bir sistem içindeki bu zıt çiftlerin fonksiyonunu araştırırken bu karşıtlığın cebirsel olduğuna işaret eder (a=b olmayandır). Ancak onun çabası bu çiftlerde ima edilen hiyerarşiyi tersine çevirmek değildir, daha ziyade bu iki terimin arasındaki "/" işaretini silmektir. Böylelikle bu zıtlığın ima ettiği düzenin (sıranın) ya da hiyerarşiye ilişkin değerın kesin veya katı olmadığını göstermektedir.

7.Soru

Aşağıdakilerden hangisi Bell'in kültüre bakış açısına göre doğru olarak verilmiştir? I- Post-endüstriyel toplumun

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

toplumsal yapısı ile kültürünü benzer ilkeler temellendirmektedir. II- Kültürün bağımsız ve özerk bir kurum haline gelmesi sosyoloji disiplini için sorun teşkil eder. III- Kültürel alanda irrasyonel, kendini gerçekleştirmeye tatmin etme ilkeleri hâkimdir. IV- Batının sanayi toplumunda kültür toplumsal değişmeye bağlı olarak değişmiştir.

- a) II-III
- b) I-IV
- c) I-II-II
- d) II-IV
- e) II-III-IV

Yanıt Açıklaması:

Bell'in sosyolojisinde kültür en önemli alanlardan birisini oluşturmaktadır. Batının sanayi toplumunda kültür toplumsal değişmeden bağımsız kalarak bozulmamış ve ayrı bir şekilde varolmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kültür, değişimi teşvik etmektedir ve ekonomi de bu değişim arzusunun yerine getiren bir araç haline gelmiştir. Toplumsal ve ekonomik yaşamdaki değişimler sanatsal alanda da kendisini göstererek kültür, medya aracılığı ile kurumsallaşmış ve bağımsızlaşmıştır. Kültürün bağımsız ve özerk bir kurum haline gelmesi Bell'e göre sosyoloji disiplini için sorun teşkil eder. Çünkü sosyolojik pratik davranış, tutumları ve ilgileri rastlantısal olarak toplumsal konumların özellikleri olan yaş, cinsiyet ve dine göre tahmin edebileceği iddiası üzerinden kurumsallaşmıştır. Oysa yaşam tarzı, değer seçimi ve estetik tercihler daha fazla kişiselleşmiştir (Waters, 1996, s. 125-126). Daha önce belirtildiği gibi, Bell yukarıda ele alınan tüm bu faktörlerin post-endüstriyel toplumun hem toplumsal yapısı hem de siyasal yapısı ve kültürü üzerinde yol açtığı dönüşümlerle ilgilenir (Ritzer, 2003, s. 235). Bu noktada Bell özellikle post-endüstriyel toplumun toplumsal yapısı ile kültürü arasındaki fark üzerinde yoğunlaşır. Ritzer, daha önce ifade edildiği gibi (2003, s. 232) Bell'in endüstriyel - post-endüstriyel toplumlar hakkında öne sürdükleri ile post-modernistlerin modern-postmodern toplumlar hakkında öne sürdükleri arasında birçok ortak nokta bulunduğunu belirtmekteydi. Ancak Ritzer (2003, s. 233) postmodern toplumu olumlu terimlerle tasvir etmeye çalışan çoğu post-modernistinin aksine, Bell'in postendüstriyel toplumun, en azından bazı yönlerini, eleştirmekten geri kalmadığına dikkat çeker. Bell post-endüstriyel toplumun özellikle toplumsal yapısı ile kültürü arasında gördüğü kopukluğu eleştirir. Buna göre, post-endüstriyel toplumun toplumsal yapısı ile kültürünü farklı ilkeler temellendirmektedir. Post-endüstriyel toplumun ekonomik meselelere odaklı toplumsal yapısında rasyonalite ve verimliliğe yönelik bir ilgi hâkimken kültürel alanda irrasyonel, kendini gerçekleştirme ve tatmin etme ilkeleri hâkimdir. Bell, böylesi bir kültürün verimliliğin ve rasyonalitenin egemen olduğu bir toplumsal yapıya aykırı düştüğünü savunur ve bu noktada irrasyonel ve hedonistik düşüncelerle ilişkilendirdiği post-modernizmi eleştirir (Ritzer, 2003, s. 235). Ritzer, Bell'in bir modernist ve hatta bir muhafazakâr olarak, postmodernizmle ilişkilendirdiği bu

tür irrasyonel ve hedonizm benzeri gelişmelerin, geleneksel erozyona uğratarak onların yerini aldıklarını ve bu açıdan toplum için bir tehdit oluşturduklarını düşündüğünü savunur

8.Soru

Wallerstein geleneksel Marksizm'in sömüren ve sömürülen kavramları yerine aşağıdaki kavramlardan hangisini ya da hangilerini kullanmıştır? I. Emperyalist II. Koloni III. Merkez IV. Yarı Çevre V. Çevre Ülkeler

- a) I-II-III
- b) II-III
- c) III-IV-V
- d) I-III
- e) II-V

Yanıt Açıklaması:

Wallerstein, hiyerarşik bir yapıya sahip olduğunu iddia ettiği küresel kapitalist sistemin örgütlenişini ve bu sistemdeki aktörlerin oynadıkları rolleri açıklamak amacıyla, var olan geleneksel Marksist kavramsallaştırmayı belirli ölçülerde terk ederek, yeni bir kavramsal çerçeve önermiştir. Wallerstein, bu yeni kavramsal çerçevede, küresel kapitalist sistemin nasıl örgütlendiğini açıklamak için geleneksel Marksist terminolojinin sıklıkla başvurduğu sömüren, sömürülen, emperyalist, koloni gibi kavramlar yerine merkez, yarı çevre ve çevre ülkeler kavramlarını kullanır.

9.Soru

Aşağıdakilerden hangisi sanayi sonrası toplumların genel karakteristikleri açısından yanlış bir ifadedir?

- a) Malların üretiminden çok hizmetlerin üretimine yönelik yaşanan ekonomik değişimler
- b) Mavi yakalı işçilerin yerine beyaz yakalı işçilerin istihdamındaki artış
- c) Bilginin stratejik bir önem kazanması
- d) Enformasyon teknolojilerin giderek güçlenen etkisi
- e) Ulus-devlet anlayışının güçlendiği bir toplum

Yanıt Açıklaması:

Sanayi toplumunun büyük toplumsal ve siyasal sorunları karşısında "ulus-devlet" Bell'e göre eski gücünü yitirmiştir. Dolayısıyla sanayi sonrası toplum bu açıdan da "ekonomik faaliyetlerinde 'global düşün, yerel hareket et' felsefesinin egemen olduğu, endüstri toplumunun merkeziyetçi eğilimlerinin zayıfladığı ve bireyselliğin güçlendiği bir toplum olacaktır. Dolayısıyla doğru yanıt E'dir.

10.Soru

Nüfusun coğrafyası veya nüfusbilim olarak da tanımlanan bilim dalı aşağıdailerden hangisidir?

- a) Demografi
- b) Jeopolitik
- c) Nüfzoloji
- d) Popülizm
- e) burjuvazizm

Yanıt Açıklaması:

Demografi

Demografi, dünyada veya bir ülkede bulunan nüfusun yapısını, durumunu, dinamik özelliklerini inceleyen bilim dalı. Yunanca demos (halk) ve graphein (yazmak)

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

kelimelerinden meydana gelmiştir. Nüfusun coğrafyası veya nüfusbilim olarak da tanımlanır.

11.Soru

I.Postmodernizm II.Pozitivizm III.Post-yapısalcılık
Yukarıdakilerden hangisi ya da hangileri postmarksizmin etkilendiği kuramlardandır?

- a) Yalnız I
- b) Yalnız II
- c) I ve I
- d) I ve III
- e) II ve III

Yanıt Açıklaması:

Postmarksizm postmodernizm ve post-yapısalcılıktan etkilenmiştir. Pozitivizmden ise etkilenmemiştir.

12.Soru

I. Barry Hindess II. Paul Hirst III. Anthony Cutler IV. Athar Hussain Yukarıdakilerden hangileri Postmarksizm'e öncülük eden akademisyenler arasındadır?

- a) Yalnız I
- b) II ve III
- c) I, II, III ve IV
- d) III ve IV
- e) Yalnız IV

Yanıt Açıklaması:

Ernesto Laclao ve Chantel Mouffe ile birlikte, Barry Hindess, Paul Hirst, Anthony Cutler, Athar Hussain, Gareth StedmanJones gibi akademisyenler Postmarksizm'e öncülük etmiştir. Doğru yanıt C seçeneğidir.

13.Soru

Küreselleşme teorileri aşağıdakilerden hangileridir?

- a) Ekonomik, siyasal, kültürel
- b) Medya, teknolojik, ekonomi
- c) Etnik, siyasal, kültürel
- d) Finansal, siyasal, kültürel
- e) Teknolojik, ekonomik, etnik

Yanıt Açıklaması:

En geniş haliyle, küreselleşme teorileri ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere üç temel başlık altında toplanabilir.

14.Soru

Aşağıdakilerden hangisi merkez ülkelerdendir?

- a) ABD
- b) Hindistan
- c) Brezilya
- d) Çin
- e) Türkiye

Yanıt Açıklaması:

Merkez Ülkeler;Örneğin; ABD,Fransa, Kanada,Japonya, İngiltere,Almanya
Yarı Çevre Ülkeler;Örneğin;Hindistan,Brezilya, Çin,Türkiye, Mısır ve Meksika

15.Soru

Aşağıdakilerden hangisi Annales Okulu'nun öncülerindendir?

- a) Immanuel Wallerstein
- b) Fernand Braudel
- c) Joseph Schumpeter
- d) Karl Polanyi

e) Karl Marx

Yanıt Açıklaması:

Fernand Braudel tarihin, vaka merkezli olgu ve olayların araştırılması ile değil, sosyal yapıların uzun dönemli köklerine odaklanılarak anlaşılabilceğini savunan ve Annales Okulu olarak 1920'li yıllarda Fransa'da kurulmuş ekolün öncü isimlerindendir. Doğru cevap B şıkkıdır.

16.Soru

Mutlak iktidar

Biyo iktidar

Pozitif iktidar

Negatif iktidar

Disipline edici iktidar

Yukarıdaki iktidar biçimlerinden hangisi/hangileri

Foucault, 'Hapishanenin Doğuşu' ve 'Kliniğin Doğuşu' adlı çalışmalarında yer alır?

- a) I, II ve III
- b) II, III ve IV
- c) III, IV ve V
- d) I, II ve V
- e) I, III ve V

Yanıt Açıklaması:

Foucault, Hapishanenin Doğuşu (2010b) ve Kliniğin Doğuşu (1973) adlı çalışmalarında güç teknolojileri terimi ile ifade ettiği farklı iktidar biçimlerinin oluşumunu ve nasıl kullanıldığını tarihsel bir bakış açısıyla irdeler. Bu iktidar biçimleri mutlak iktidar, disipline edici iktidar ve biyo-iktidardır.

17.Soru

Günümüzde ekonomi politikten uzaklaşmış, kültürel ve ideolojik boyut ön plana çıkmıştır. Artık malların değişim değeri yerine gösterge değeri önemli olmaya başlamıştır. Bu açıklamalar Baudrillard'ın, toplumsal analizini semiyolojik çerçevede ele aldığı göstermektedir.Paragraftaki "semyoloji" kelimesi ne demektir?

- a) Hiçi, göstergenin gücüne erişirmek, diğer bir ifade ile gerçeğin basitleştirilmesi
- b) Baudrillard'ın yerleşik kültür ve metalaşmış kültür kavramlarının anlamı
- c) Günümüzde kullandığımız ya da satın aldığımız ürünler olarak markalar
- d) Bir kültürdeki anlamı üzerinde uzlaşmış sembollerin bilgisini içeren gösterge bilimi
- e) Gösterge evreleri arasındaki farklar

Yanıt Açıklaması:

Semiyotik, antik Yunanca'da işaret anlamında kullanılan semeion kelimesinden gelmektedir. Semiyotik ya da diğer adıyla semiyoloji, simge, sembol ve işaretlerin yorumlanmasına, üretilmesine veya işaretleri anlama süreçlerini içeren bütün faktörlerin sistematik bir şekilde incelenmesine dayanan bir bilim dalıdır. Semiyoloji, bir kültürdeki anlamı üzerinde uzlaşmış sembollerin bilgisini içeren gösterge bilimi olarak da tanımlanır.

18.Soru

Bauman, 1989 yılında yazdığı hangi kitap ile Amalfi ödülünü, 1998 yılında ise Adorno ödülünü kazanmıştır?

- a) Modernliğin Sosyolojisi

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

- b) Modernite ve Holocost
- c) Postmodern Etik
- d) Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları
- e) Bireyselleşmiş Toplum

Yanıt Açıklaması:

Bauman, 1989 yılında "Modernite ve Holocost" adlı kitabıyla Amalfi ödülünü, 1998 yılında ise Adorno ödülünü kazanmıştır.

19.Soru

Tek bir perspektiften ziyade farklı perspektifler açısından yaklaşmayı öngören kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Farklılaşma
- b) Parçalanma
- c) Çoğulculuk
- d) Yüzeysellik
- e) Senkretizm

Yanıt Açıklaması:

Çoğulculuk genel olarak tek bir perspektiften ziyade farklı perspektifler açısından yaklaşmayı öngörür ve pek çok alanda kullanılır. Örneğin kültürel çoğulculukta geniş bir toplum içindeki daha ufak grupların kültürel kimliklerinin korunması anlaşılırken politik çoğulculukta, politik gücün seçimlerle oluşmasını çoğunluğun hegemonyasını yaratması nedeniyle ret edilerek toplum içindeki farklı grupların eşit temsili amaçlanır. Bu yaklaşım; benzer şekilde dinî, ekonomik, felsefi alanlarda da yer bulur. Doğru cevap C'dir.

20.Soru

Postmarkisizm'de hegemonya kavramı Gramsci'den hangi bağlamda ayrılmaktadır?

- a) Kültürel liderlik
- b) Siyasi otorite
- c) Sınıfsal güç
- d) Merkeziyetçilik
- e) Toplumsal form

Yanıt Açıklaması:

Laclau ve Mouffe için çok önemli bir yere sahip olan hegemonya kavramı, Gramsci tarafından devlet egemenliğinin zorlayıcı etkisi üzerinde odaklanmaktan çok, kültürel liderlik üzerinde odaklanmak için geliştirilmiştir. Laclau ve Mouffe'a göre, kendi hegemonya anlayışları sınıf indirgemeci değildir. Bu "sınıf indirgemeci olmayan hegemonya kavramı" siyasallığın nasıl kurulduğunu ve bu kuruluşa karşı mücadelelerin hangi bağlamlarda yapılabileceğini, sınırlarının ne olabileceğini anlatmaktadır. Gramsci'deki hegemonya kavramı da kimliğin nasıl kurulduğunu açıklamaktadır. Ancak, Laclau ve Mouffe'a göre, Marksist söylem içindeki hegemonya kavramı iki sorunu içermektedir ve bu anlamda sınıf indirgemeci, merkezci (köktenci) bir niteliğe sahip olduğunu öne sürer. Birincisi, Gramsci'de hegemonik özneler temel sınıflardır: işçi ve burjuvazi olarak. İkinci olarak, Gramsci her toplumsal oluşumda tek bir hegemonik merkezin olduğu fikrini savunur. Laclau ve Mouffe'un hegemonya anlayışı ise hegemonyayı temel sınıflara bağlı değil fakat toplumsal formasyonda gelişen farklı ve çeşitli mücadelelere ve hareketlere bağlı düşünmeye; ikincisi, toplumsal formasyonu da, bu

anlamda tek hegemonik merkezli değil, fakat çok-merkezli, açık, tarihselliğe göre değişebilir, bir bütünsellik yaratmayan bir biçimde kurgulamaktadır.

ÇAĞDAŞ SOSYOLOJİ KURAMLARI

1. Aşağıdakilerden hangisi Daniel Bell'in sıraladığı ön kestirme alanlarından biri değildir.

C: Dini önkestirim

2. Hayatın anlamsızlığı üzerine kurulu felsefi bir akımdır.....

Yukardaki cümlede boş bırakılan yere aşağıya doğru şekilde tamamla.

C: Nihilizm

3. Politik iktisatçı olan bir çok ekonomist tarafından artık bir klasik olarak kabul edilen.....

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yere aşağıya doğru şekilde tamamla

C: Polanyi

4. Gösterge evrelerinin ilk aşamasında temsili durumu ile ilgili Baudrillard'ın aşağıya doğru.

C: Gösterge tam anlamıyla gerçek olanı temsil eder

5. Baudrillard'a göre Kendisini gelenekle yani tüm öbür eski ya da geleneksel.....

Yukardaki cümlede boş bırakılan yere aşağıya doğru şekilde tamamla.

C: Modernlik

6. Aşağıdaki eserlerden hangisinin yayınlanması postmarksizmin başlangıç noktası olarak kabul edilir

C: Hegemonya ve sosyalist strateji: Radikal demokratik.....

7. Aşağıya Bauman'a göre post modern koşullar içerisinde yaratılan bireylerin özelliklerinden biridir.

C: Öncelikle ve birincil olarak daima yeni deneyimler....

8. Modernlik her şeyden önce bir sınır uygarlığıdır.....

Modernlik ile ilgili yukarıdaki görüşün sahibi olan düşünür aşağıya hangisidir

C: Bauman

SINCE 2020

9. Üretim ve dağıtım araçlarının komünal (ortak) ya da Kuram ve uygulamaları anlatan kavram

C: Kolektivizm

10. Aşağıdaki yeni toplumsal hareketler kavramı içinde yer almaz

C: Sendikalı işçiler

11. Klasik liberalizmin aşırı bireyciliğine ve kolektivizmin aşırı toplumculuğuna karşı çıkan

C: Cemaatçilik

12. Aşağıdaki düşünürlerden hangisi Laclau ve Mouffe'un post Marksist kuramını Marksizmle hiçbir ilgisi olmamakla.....

C: Norman Geras

13: Foucault, politik iktidarlara beden arasındaki ilişkiyi irdeleyip cinselliği kullanarak

C: Bilginin iradesi

14: Hizmet sektörünün imalat sektöründen ön plana geçtiği

C: Post – Endüstriyel toplum

15: Uzun vadeli geniş ölçekli toplumsal ve ekonomik tahminde bulunma girişimi olarak tanımlanan kavram aşağı hangisidir.

C: Fütüroloji

16. İmmanuel Wallerstein kuramına göre aşağıdaki büyük Avrupa firmalarının üretimlerini uzak doğu ülkelerine kaydırmalarının nedenlerinden biri değildir.

C: iklim etkenleri

17: Tüketim bir var olma modudur önermesi aşağı düşünürlerden hangisi tarafından edilmiştir.

C: J. Baudrillard

DON'T ASK QUESTIONS, JUST FOLLOW...

SINCE 2020

18. I.Kültürel hümanizm

II. Ekonomik kapitalizm

III. Sanatsal nihiliz

Yukarıdakilerden hangileri postmodernizm kavramının batı dünyasında kapsadığı düşüncelerdendir

C: I ve II

19: Baudrillard'a göre artık gerçekliğin yerini simülasyonun aldığı batı toplumlarında kitleler

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri aşağı hangisi doğru şekilde tamamlar

C: Sessiz yığınlar

20. Foucault'ya göre insanlara fiziki cezalar uygulamaktan ziyade....

C: Disipline edici iktidar

21. I. Yerel sınıfsal bölünmeler

II. Sömürüye dayalı bir iş bölümü

III. Sermaye birikimi

Wallerstein'a göre yukarıdakilerden hangileri.....

C: II ve III

22. Demokrasi meselesini biçimsel olarak güçlerin ayrılığı meselesi olarak görmeyen.....

C: Touraine

23: Postmarksistlerin elinde kuram artık sadece proleteryanın biricikliği ve ayrıcalığı üzerine.....

C: Marksist

24. Foucault çalışmalarında Nietzsche'den Yaklaşımını ve Marx'tan ideoloji....

C: Soy kütüğü

SKY MOON

DON'T ASK QUESTIONS, JUST FOLLOW

SINCE 2020

25. Foucault'nun özne öldü ifadesine aşağı cümlelerden hangisi en iyi şekilde betimlemektedir.

c. İnsanlar sadece iktidar tarafından üretilen işleyiş kanallarıdır bireysel öznellik.....

26. Küreselleşme ile yereleşmenin birlikte ortaya çıkan süreçler olduğunu vurgulamak üzere kullanılan kavram hangisidir

C: Glokalizasyon

27: Bir devletin bir başka devletin toprakları da dahil her türlü kaynağından

C: Emperyalizm

28: Laclau ve Mouffe siyasetin anahtar kavramı olarak düşündükleri..... yeni biçimine marksizmi özcü bir mantıktan kurtaran.....

C: Hegemonyanın

29: Baudrillard kapitalist toplumda bir malın kullanım ve değişim değerinin bulunduğundan.....

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri aşağı hangisi doğru şekilde tamamlar

C: Gösterge

30. Aşağı hangisi olumlu post modernistlerin savunduğu bakış açısidir.

C: Çoğu dogmatik ve ideolojik olmayan gelip geçici.....

31. Post-Endüstriyel toplumu analiz edebilmek için onu toplumsal yapı siyaset ve kültür.....

C: Bell

32. Post-Yapısalcılıkla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır.

C: Bu düşünce hareketi modernizm hümanizm ve aydınlanmacı.....

33. İmmanuel Wallerstein'in sosyal bilimlerde değer yargılarından bağımsız bir araştırmanın mümkün olmadığını.....

C: Objektivitenin

34: I. Modernlik kesinlikle modernizm değildir.

II. Modernlik her şeyden önce bir sınır uygarlığıdır

III. Modernlik daima belirsiz çoklu ve geçicidir

Yukarıdakilerden hangileri Bauman'ın modernlik ile ilgili görüşlerindendir.

C: I ve II

35. Aşa han Wagner'ın modernlik projesinin temel varsayımlarından biridir.

C: Toplumsal dünyanın şekillendirilebilir olduğu

36. Nesnelerin tüketimi toplumda çeşitli araçlarla desteklenerek

Baudrillard yukardaki bu denetim sürecine ne ad vermiştir

C: Sibernetik kontrol

37. Teorisi sivil toplum alanını kamusal alanda siyasi ve ahlaki

Yukardaki cümlede boş bırakılan yere aşağı han doğru şekilde tamamlar.

C: Müzakereci demokrasi

38. Baudrillard biz hayatın tv içinde ve tv'nin hayat içinde kaybolduğu bir çağda yaşıyoruz ifadesi ile aşağı han kastetmemiştir.

C: Gerçekliği kavramanın mümkün olmadığına

39. Daniel Bell bilgi toplumu kavramını ilk kez aşağı han çalışmasında kullanmıştır

C: Sanayi sonrası toplumun gelişi

40: Baudrillard'ın bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçekliğin modeller aracılığıyla yeniden üretilmesi anlamında kullandığı kavram aşağı han.dir.

C: Simülasyon

41: Dünyada veya bir ülkede bulunan nüfusun yapısını durumunu dinamik özelliklerini inceleyen bilim dalı aşağı han...

C: Demografi

42. Postmodernizmin görüldüğü ilk alan aşağı han...

C: Sanat

SINCE 2020

43. Üretim ilişkilerinin genişlemesi ve yeni bürokratik devlet biçimlerinin oluşması.....

C: Laclau Mouffe

44. Foucault, episteme terimini aşağıya ifade etmek için kullanmıştır

C: Belli bir yerde ve zaman diliminde bilimsel bilgi....

45: Marx'a göre temel sosyal ilişkiler burjuva ve proletarya arasında gerçekleşirken

C: Merkez, çevre ve yarı çevre

46. İmmanuel Wallerstein'e göre dünya imparatorluklarında dünya ekonomilerine geçiş sürecinin başladığı yıllar....

C: 1450'li yıllar

47. Tarihin sınıf mücadelesi ve onun kaynaklık ettiği emek-sermaye çatışması.....

C: Marksizm

48. Wallersteinin kuramsal çalışmalarının köklerinde kimi klasik düşünürlerin ve kendi çağdaşlarının

C: Max Weber

49. Aşağıya Postmarksizmin temel kavramlarından biridir.

C: Söylem

50. Birbirinin zıttı çelişkili olguların uzlaştırılarak birleştirilmesi anlamında.....

C: Senkretizm

51.Kuramının temel tezi toplumda yaşanan farklı eşitsizliklerin.....

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yeri aşağıya doğru şekilde tamamla

C: Postmarksist

52. Jacques Derrida'nın özellikle etkilendiği iki düşünür aşağıya.

C: Heidegger ve Nietzsche

53. Aşağıya Fredrick Jameson'ın yeni kültürel biçimin estetiğini ifade ettiği kavramdır.

C: Bilişsel haritalama

54. Modernlik akıl ile özne akılcılaşma ile ferdiyet kazanma rönesansın ruhu ile

Modernlik ile ilgili yukardaki tanımlamayı yapan düşünür aşa han...

C: A. Touraine

55. Aşa han olumlayıcı postmodernistlerin savunduğu bakış açısidır.

C: Çoğu dogmatik ve ideolojik olmayan.....

56. Zygmunt Bauman'ın küreselleşme ile ilgili görüşleri açısından hangisi doğrudur.

C: Küreselleşme dünya meselelerinin bağlı olduğu yeni kurallar bütünüdür.

57. Anlamanın medyada içe göçmesi medyanın ve toplumsalın da kitlelerde içe göçmesi aşa han teori ile ilgilidir.

C: İçe doğru patlama teorisi

58. Foucault, tutsak bilgiler (subjugated knowledges) olarak adlandırdığı bakış açısıyla

C: Toplumun baskın bilgi sisteminin içinde gömülü maskelenmiş olan....

SKYMOON PDF
DON'T ASK QUESTIONS, JUST FOLLOW...
SINCE 2020